

YIL 23 SAYI 84 2013/2

TMMOB Mimarlar Odası İzmir Şubesi tarafından üç ayda bir yayınlanır. Yerel Süreli Yayın
Mimarlar Odası İzmir Şubesi Üyelerine ücretsiz gönderilir.

Yayınlayan

Mimarlar Odası İzmir Şubesi adına;

Yayın Komitesi

Sahibi Hasan Topal**Sorumlu Yazı İşleri Müdürü** Nilüfer Çınarlı Mutlu**Yayın Sekreteri** Naciye Çıracı**Grafik Tasarım** Emre Çikinoğlu**Grafik Uygulama** Güler Özsakarya Ertan**Yayın Komitesi**

H. İbrahim Alpaslan

T. Didem Akyol Altun

Naciye Çıracı

Erdal Onur Diktaş

Ebru Türkdamar Diktaş

Hikmet Gökmen

Emel Kayın

Nezihat Köşklük

Seçkin Kutucu

Nilüfer Çınarlı Mutlu

İlker Özdel

Hasan Topal

Gürhan Tümer

(Soyadına göre alfabetik)

Tarandığı Veritabanları

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yeri

1456 Sokak No: 8/10 Alsancak İzmir

Tel: (232) 463 66 25 (pbx)

Faks: (232) 463 52 12

egemim@izmimod.org.tr

www.izmimod.org.tr

Akhisar Temsilciliği: (0236) 414 86 50

Aydın Temsilciliği: (0256) 213 45 33

Çeşme Temsilciliği: (232)712 72 74

Didim Temsilciliği: (0256) 811 57 74

Dikili Temsilciliği: (0232) 671 85 02

Kuşadası Temsilciliği: (0256) 612 00 91

Manisa Temsilciliği: (0236) 232 68 07

Nazilli Temsilciliği: (0256) 312 84 83

Ödemiş Temsilciliği: (0232) 545 73 73

Salihli Temsilciliği: (0236) 715 08 23

Turgutlu Temsilciliği: (0236) 312 04 21

Uşak Temsilciliği: (0276) 212 29 57

Alaşehir Oda Temsilcisi: (0236) 654 50 18

Aliağa Oda Temsilcisi: (0232) 616 20 21

Menemen Oda Temsilcisi: (0232) 832 90 32

Soma Oda Temsilcisi: (0236) 613 10 08

Söke Oda Temsilcisi: (0256) 518 48 88

Tire Oda Temsilcisi: (0232) 511 17 66

Baskı

Mas Matbaacılık AŞ

Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No: 3

34408 Kağıthane / İstanbul

Tel: (0212) 294 10 00

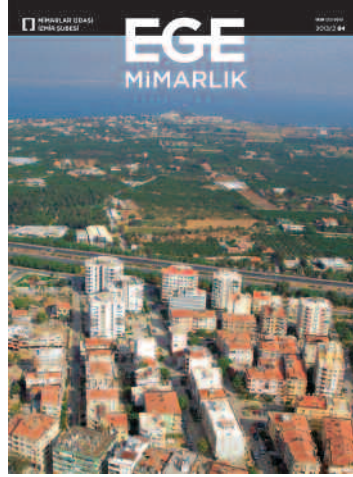
Faks: (0212) 294 90 80

www.masmat.com.tr

Baskı Tarihi: Eylül 2013

Yayın Koşulları

- Gönderilecek yazılar 1600 sözcüğü geçmemelidir.
- Görsel malzeme, teknik işlemlere uygun orjinal fotoğraf, dia olabilir (Dijital ortamda iletiliyor ise min. 20 cm. eninde, gerçek 300 dpi çözünürlükte olmalıdır). Çizimler, küçüklerde okunabilir olmalıdır.
- Yazıların her türlü sorumluluğu yazarına aittir.
- Yazı ve fotoğraflar için kaynak gösterilmesi zorunludur.
- Yayın Komitesi'nin kararı yazara yazılı olarak iletilir.

KAPAK İnciraltı Hava Fotoğrafi
FOTOĞRAF Emre Tuncer

BAŞYAZI ...2**İNGİLİZCE ÖZET ...4****HABERLER ...5****ANI****Ahmet Eyüce'nin Ardından ...9****MAKALE****Malike Özsoy**

Deprem Sonrası Yaşanan Problem Odaklı Bir Mimari Atölye Çalışması: Sosyal Yardım İçerikli Yaşam Birimi ...18

Eylem Kazıl Aydoğdu

Kırsal ve Antik Yerleşim Birlikteliği Üzerine Bir Araştırma ...22

Bahar Ülker Kaya

Kompozit Malzemelerin Yapı Biyolojisi Açısından İrdelenmesi ...26

Evren Ülkeryıldız, Ece Ceren Önder

İzmir Kent Temsilinde Sinema ile Üretilen Kolektif Bellek: Yeşilçam Örneği ...30

Gamze Saygı, Ebru Yılmaz

1970'lerde İzmir'de Kimlik Dönüşümünün Sözlü Tarih Yöntemi ile İncelenmesi: İnci Apartmanı ...34

Mehmet Uysal, Gülsün Navruz Berk

1950 Sonrası Bir İşçi Yerleşkesi: Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri ...38

Nimet Öztank

Afyonkarahisar Geleneksel Konut Mimarisi ve Sokak Dokusunun Analizi ...44

Kunter Manisa, Bora Yerliyurt

Endüstri Mirası Olarak Dikili - Bergama Bölgesindeki Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri ...50

Kader Reyhan

Batı Anadolu Bölgesi'ndeki Osmanlı Hamam Kubbelelerinin Yapım Teknikleri ...54

Hatice Uçar

Taksiarhis Kilisesi'nin Mimari Özellikleri ...58

9 Temmuz 2013 tarihinde TBMM gündemine gece yarısı usulsüz olarak getirilen, mesleki haklarımızı gasp eden içeriği nedeniyle kamuoyunca “cezalandırma yasası” olarak tanımlanan “6495 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” taslağı, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanarak 2 Ağustos 2013 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmış bulunmaktadır.

Söz konusu torba kanun içeriğinde bulunan ve meslek alanımızı doğrudan ilgilendiren, gerek Anayasaya gerek uluslararası sözleşmelere aykırı hususlar, Odamız tarafından kamuoyu ile paylaşılmış; TBMM’nde grubu bulunan siyasi partilere iletilmiştir.

Ayrıca Cumhurbaşkanı ile TMMOB Birliği Yönetim Kurulu Üyelerinin 26 Temmuz 2013 tarihinde yapmış oldukları toplantıda TMMOB tarafından iletilen hususların yanı sıra, Odamız tarafından konuya ilişkin gerçekleştirilen imza kampanyası sonuçları, değerlendirme raporlarıyla birlikte sunularak söz konusu yasanın onaylanmaması talebi belirtilmiştir. Ancak torba kanunun aynen onaylanmış olduğu görülmektedir.

Söz konusu kanunun Anayasa Mahkemesi’ne götürülmesi ve her türlü hukuksal girişim konusunda Mimarlar Odası ve TMMOB’nde çalışmalar devam ettirilmektedir.

Meslektaşlarımızı ve mesleğimizi ilgilendiren torba kanun içeriğindeki düzenlemeler İmar Kanunu çerçevesinde yapılmış olup, 6235 sayılı TMMOB Kanununa ve yönetmeliklerimize yönelik bir değişiklik söz konusu değildir.

Bir meslek olmanın gereği olarak toplum ve kamu yararı anlayışı ile meslektaş ve mesleki haklarımızı korumak amacıyla Anayasanın ve 6235 sayılı TMMOB Kanununun vermiş olduğu yetki çerçevesinde uygulamaya sokulan ve yargı denetiminden de geçmiş olan ilgili yönetmeliklerimiz uyarınca uygulamalarımız hiçbir duraksamaya yer verilmeksizin devam ettirilmektedir.

Yine 3194 sayılı İmar Kanununun 8. Maddesine eklenen (i) ve (j) bentleriyle de 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 4117 sayılı Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi’nin Kabulüne Dair Kanun ile Anayasaya aykırı olarak; mimarların İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden de kaynaklanan en doğal ve evrensel hakkı olan, eser sahipliği hakkı ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

YÖNETİM KURULU

ŞUBE'DEN

EGE MİMARLIK'TAN

Bu sayıda Bahar Ülker Kaya “Kompozit Malzemelerin Yapı Biyolojisi Açısından İrdelenmesi” makalesinde kompozit malzemelerin bünyesine giren ve insan sağlığına zarar veren maddelerin kullanılmaması ile ilgili detayları aktarıyor. Ece Ceren Önder ve Evren Ülkeryıldız “İzmir Kent Temsilinde Sinema ile Üretilen Kolektif Bellek: Yeşilçam Örneği” makalelerinde, İzmir’in kentsel mekânlarının zamanla yaşadığı dönüşüm ve birikim ile bu birikimin kolektif belleğin kentsel temsilde edindiği yeri Yeşilçam üzerinden okuyacaklar. Ülkemizdeki bazı kırsal yerleşim yerleri ve yakınlarında yer alan arkeolojik kazı alanlarının birbirlerini etkilemesi üzerine değerlendirmeleri kaleme alan Eylem Kazıl Aydoğdu’nun “Kırsal ve Antik Yerleşim Birlikteliği Üzerine Bir Araştırma” isimli makalesi ile Hatice Uçar’ın Ayvalık tarihi yerleşiminin ilk oluşmaya başladığı alanda yer alan Taksiarhis Kilisesi’nin dokusu ve mimari özelliklerini “Taksiarhis Kilisesi’nin Mimari Özellikleri” makalesi bu sayımızda yer alıyor. Kader Reyhan ise “Batı Anadolu Bölgesi’ndeki Osmanlı Hamam Kubbelelerinin Yapım Teknikleri” isimli makalesinde Batı Anadolu Bölgesinde bulunan bir grup Osmanlı hamam kubbesinde korunması gerekli yapım teknikleri ve mimari özellikleri aktarırken, Kunter Manisa ve Bora Yerliuyurt da “Endüstri Mirası olarak Dikili-Bergama Bölgesindeki Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri” isimli makalelerinde endüstriyel arkeolojinin ilgi alanına giren Bergama-dikili bölgesindeki çok sayıda eski zeytinyağı işliğinin bölgenin sosyo-kültürel geçmişinin izlerini taşıdığına değiniyorlar. Malike Özsoy tarafından “Deprem sonrası Yaşanan Problem Odaklı Bir Mimari Atölye Çalışması: Sosyal Yardım İçerikli Yaşam Birimi” makalesinde 2011 yılında Japon mimar Onishi Takuya önderliğinde gerçekleştirilen atölye çalışmasının bir ürünü olarak bu sayımızda yer alıyor. Mehmet Uysal ve Gülsün Navruz Berk’in “1950 Sonrası Bir İşçi Yerleşkesi: Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri” makalesinde Etibank Alüminyum Yerleşkesi’nin o dönem oluşturulan işçi yerleşkelerinin mekânsal biçimlenişi hakkında örnek bir değerlendirme sunarken, Nimet Öztank ise “Afyonkarahisar Geleneksel Konut Mimarisi ve Sokak Dokusunun Analizi” isimli makalesinde tarihi kentlerin sivil mimari örnekleri üzerinden günümüzde var olmayan bilgi ve teknolojilerin okunmasında bizlere aktardıklarını aktarıyor. Son olarak, Ebru Yılmaz ve Gamze saygı’nın “1970’lerde İzmir’de Kimlik Dönüşümünün Sözlü Tarih Yöntemi ile İncelenmesi: İnci apartmanı” makalelerinde İzmir’in 1970’lerdeki dönüşümünü bir konuttan başlayarak üzerinde bulunduğu sokak ve yakın çevresinin 1960’lardan 1980’lere kadar geçirdiği mekânsal ve sosyal değişimi inceliyor. Bir sonraki sayımızda buluşmak dileğiyle. İyi okumalar...

SAĞDA
2012 Fotomaraton Yarışması
Sergileme Ödülü
FOTOĞRAF
Atakan Dokuzlar

YAYIN KOMİTESİ

NEWS Chamber of Architects of Turkey Starts a Petition to Protect the Ethics, the Chamber and Architecture against New Laws

Chamber of Architects of Turkey has been struggling against new laws which pay no attention to the codes of intellectual and artistic works in turkey with new regulations. Nowadays, there are three new regulations declared at the midnight by the parliamentary that aims to eliminate the rights of authorship of architects.

ISSUE A Workshop about Focusing on the Problems of Post-Earthquake: Socio- Help Themed Living Unit

Assist. Prof. Malike Özsoy, Yaşar University, Faculty of Architecture

The workshop which was organized in Yaşar University Faculty of Architecture in 2011 in leadership of Japanese architect Onishi Takuya aims to raise awareness of earthquake for architecture students. The article explains the workshop in detail.

ISSUE A Research on the Rural and Archaeological Sites which Remain Together

Eylem Kazil Aydoğdu, Dr. Architect

Some of the archaeological excavations and the politics of conservation may end-up with negative outcomes in the rural eras of our country which is located nearby an archaeological site. From deformation of the natural habitat to everyday practices of social life that generates traditional urban texture in the rural are damaged in some cases.

ISSUE An Inquiry about the Composite Materials in Building Structures

Assist. Prof. Bahar Ülker Kaya, Mimar Sinan Fine Arts University Faculty of Architecture, Department of Interior Design

The goal of making research about the composite materials in building structures is to find out the improper materials not to be used in building systems that damage human being. The article aim different kinds of composite materials in use that may cause damage by considering the ingredient chemicals.

ISSUE Collective Memory Constructed by Cinema in Urban Representations of Izmir: The Case of Yeşilçam

Res. Assist. Ece Ceren Önder, Izmir Institute of Technology, Faculty of Architecture
Res. Assist. Evren Ülkeryıldız, Izmir Institute of Technology, Faculty of Architecture

The importance of the social space in an urban context over collective memory is examined by cinema in the representations of city in this article. The writers aim to show how this collective memory constructed by the case of Yeşilçam movies for Izmir's social spaces.

ISSUE A Research about Urban Identity Renovation of Izmir in 1970s by using the Technique of Oral History in the Case of İnci Apartment Block

Assist. Prof. Dr. Ebru Yılmaz, Izmir Institute of Technology, Faculty of Architecture
Res. Assist. Gamze Saygı, Dokuz Eylül University, Faculty of Architecture

The research aims to explain the spatial and social changes of a site located in Alsancak during the period of 1960s to 1980s beginning from a singular housing, İnci Apartment Block, to the whole district nearby.

ISSUE A Workers Campus of after 1950s: Seydişehir Etibank Aluminum Facilities

Assist. Prof. Dr. Mehmet Uysal, Selçuk University, Faculty of Architecture
Ms. Architect Gülsün Navruz Berk, Selçuk University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Architecture

The Etibank Aluminum Facilities have an important role by considering the construction period. Addition to that, it is an important case of worker facilities in architectural organization that is located in Seydişehir that explains the characteristics of its period.

ISSUE The Analysis of Architecture of Traditional Houses and District of Afyonkarahisar

Assist. Prof. Nimet Öztank, Bursa Orhangazi University, Department of Architecture and Design

The historical sites shows us the previous technology, knowledge and practices by existing monumental civil architecture samples through the ages

which do not exist any longer. The article research the case of Afyonkarahisar in detail by using the methodology of analysing streets and houses.

ISSUE The Architectural Characteristics of Old Olive oil Ateliers in Dikili-Bergama Region as Industrial Heritage

Kunter Manisa, Dr. Architect, Yıldız Technical University, Faculty of Architecture
Bora Yerliyurt, Dr. Yıldız Technical University, Department of City and Regional Planning

The article explains architectural characteristics of old olive-oil ateliers which are located in Dikili-Bergama region. These ateliers are the ones that have the specialties of socio-cultural history of the region itself as being the industrial archaeological heritage.

ISSUE The Construction Techniques of Ottoman Period Turkish Bath Domes of West Anatolian Era

Kader Reyhan, Dr. Architect

The writer explains the architectural characteristics that should be preserved and the special construction techniques of the Ottoman Period Turkish Baths' domes which are located in west-Anatolian Era. The research explains the relationships between the masonry styles, dome openness, photocell numbers on the dome, the height and the thickness of the dome with each other.

ISSUE Architectural Characteristics of the Church of Taksiarhis

Assist. Prof. Dr. Hatice Uçar, Balıkesir University Faculty of Engineering and Architecture, Department of Architecture

The church of Taksiarhis is an important architectural heritage in Ayvalık as it has the characteristics of the Eastern Church by considering the plan scheme, the facade order and wooden base itself. Addition to all, it also has an important role in the history of Ayvalık as being the first church in Ayvalık's historical context.

Alsancak'ta Bir Sokak Yüksek Yapı için Zorlu Grubu'na Verildi!

İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinde 14.06.2013 tarih, 05.869 sayılı kararı ile kabul edilerek askıya çıkarılmış olan "İzmir Konak 1. Etap (Alsancak - Kahramanlar Bölgesi) 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı" incelenmiş olup, aşağıda belirtilen hususlar tespit edilmiştir.

İzmir kentinin yürürlükte bulunan üst ölçekli planlarının ana kararları ve stratejileri doğrultusunda, alt ölçekli plan kademelerinin (1/5000 Nazım İmar Planları ve Uygulama İmar Planlarının) hızla tamamlanarak, planlama eyleminin yönlendirici boyutunun yaşama geçirilmesi İzmir'in kentsel gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. İzmir - Konak 1.Etap (Alsancak - Kahramanlar Bölgesi) 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planının tamamlanarak karara bağlanmış olmasını bu çerçevede önemli görüyor, kentin diğer bölgelerine yönelik Nazım İmar Planlarının ve Uygulama İmar planlarının da süratle tamamlanması gerektiğini vurguluyoruz.

Askıda bulunan İzmir - Konak (Alsancak - Kahramanlar Bölgesi) 1 / 5000 Ölçekli Nazım İmar Planının kapsadığı alan Cumhuriyet döneminin modernist planlama anlayışıyla 1926 yıllarında planlanmış, döneminin meydan, bulvar, cadde, büyük park anlayışını, barındıran ve sosyal ve teknik altyapı dengeleri günümüzde de büyük oranda yeterli olan bir bölgedir.

Bu nedenle dahi askıda bulunan planın kapsadığı bölge son derece özenle, duyarlılıkla ele alınması gereken bir merkez ve bölgedir.

PLAN KARARLARI VE NOTLARI

Tramvay Güzergahı: Askıda bulunan Nazım İmar Planında tramvay güzergahı işlenmiş ve Konak'tan Alsancak Garı'na kadar olan koridorda toplam altı durak belirlenmiştir. Belirlenmiş olan koridorda Şehit Nevres Bulvarı, Cumhuriyet Meydanı, Fethibey Caddesi bağlantısı ile Fethi Bey Caddesi'nden, Gazi Bulvarı, Cumhuriyet Bulvarı bağlantılarının sorunlu olduğu görülmektedir.

Ayrıca uygulama aşamasında tramvay güzergahının refüjlerde bulunan yeşil dokuyu yok etmeyecek şekilde geliştirilmesine özen gösterilmesi, tramvayın trafik ile aynı izleri kullanmasını sağlayacak çözümler üretilmesi daha doğru bir proje olacaktır. Tramvayın çok etkin ve yaygın olarak kent içi ulaşım türü olarak kullanıldığı kent merkezlerinde, İzmir gibi yol kesitleri sınırlı olan kentlerde, tramvay için tahsisli yollar yapılmamakta, trafikle aynı yollar kullanılarak bir kent içi trafik kültürü de oluşturulmaktadır. Nazım planda bu anlamda bir not ya da açıklama bulunmaması önemli bir eksiklikler.

Yaya Yolları: Askıda bulunan Nazım İmar Planı'nda yaya yolları belirtilmiştir. Yaya yolları Kıbrıs Şehitleri Caddesi, Ali Çetinkaya Bulvarı ile sınırlı tutulmuştur. Dominik Caddesi ve 1379 Sokak (halihazırda Sevgi Yolu olarak düzenlenmiş yaya yolları) trafik yolu olarak belirtilmiştir. Bu şekliyle plan, yaya yolları açısından yetersiz ve eksik kararlar içermektedir.

İzmir kenti özellikle kruvaziyer turizmin geliştirilmesi için büyük çaba harcamaktadır. Alsancak'ta bulunan limanın bir bölümü, planlarda da kruvaziyer liman olarak belirlenmiştir.

Kruvaziyer gemilerle limana ulaşan binlerce yolcunun kesintisiz ve engelsiz olarak, iyi düzenlenmiş yaya aksları ile geleneksel tarihi ticaret merkezi olan Kemeraltı'na erişebilmesine yönelik kararlar geliştirilmesi zorunludur. Aslında böyle bir yaya aksının büyük bölümü halihazırda mevcuttur. Limandan başlamak üzere Kıbrıs Şehitleri Caddesi, Dominik Caddesi, 1379 Sokak, Necati Bey Bulvarı, Kemeraltı'na ulaşan yaya aksı olarak tanımlanmalıdır.

Nazım planın kentin merkezinde "yaya ve bisiklet" yolları bağlamında güçlü kararlar içermiyor olması, günümüz planlama anlayışına uygun değildir.

Kapanan Yollar: Askıda bulunan Nazım İmar Planı, 2010 yılında onanan ve yargı tarafından iptal edilen Nazım İmar Planı'nda eleştiri konusu edilen ve Nazım İmar Planı gösterim tekniğine de uymayan bir şekilde, bir tek parsel ayrıcalık tanıyarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda Akdeniz Mahallesi halihazırda yol olan ve kamunun elinde bulunan 1351 Sokak, 81 pafta, 999 ada 81 parselin, plan notlarında bulunan üç bin metrekare koşulunu sağlayabilmesi için, bir bölümü imar adasına dahil edilmiş, yola MİA lejantı getirilerek yol kapatılmıştır.

İmar Kanunu'na aykırı olarak, aralarından yol geçen ayrı parseller, bir tek mülkiyet ve parselmiş gibi kabul edilerek 2.1.1 No'lu plan notu düzenlenmiştir.

Ancak bu ayrıcalığa olanak tanınırken, nazım planın belli bir bölgeleme içermiyor olması, ulaşım vb. gereksinimlerin analizi yapılmadan, nasıl bir kentsel mekan yaratılacağına dair bir öngörü ya da referans getirmiyor olması ve yalnızca bir plan notuyla bütün bir MİA alanının, Alsancak Kahramanlar bölgesinin bir başka ifadeyle kentin merkezinin yalnızca bir plan notuyla dönüştürülüyor olması sakıncalı bir karardır.

Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte, imar planında devamlılığı olan bir yolun daraltılmayacağı ve kapatılmayacağına dair kesin kural bu planda ihlal edilmiştir. 1351 Sokağın bir bölümü planlamanın eşitlik ilkesine ve kamu yararına aykırı olarak kapatılıp (kaldırılıp) ayrıcalık sağlayacak şekilde bir parsel dahil edilmiştir. Nazım plan bu kararı ile de planlama ilkelerine ve kamu yararına açıkça aykırıdır.

Özetle; İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nce kabul edilerek askıya çıkarılmış olan "İzmir-Konak 1. Etap (Alsancak - Kahramanlar Bölgesi) 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı"na yukarıda özetle belirtilen hususlar kapsamında itiraz ediyor, planın İmar Kanunu'na, Planlama İlkelerine ve kamu yararına uygun şekilde yeniden düzenlenmesini talep ediyoruz.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu

İnciraltı Kent Ormanı EXPO için Yok Ediliyor

Mimarlar Odası olarak iktidarın Gezi Parkı ve Taksim Meydanı'ndaki akla, mantığa, hukuka, mimarlık ve kent planlama ilkelere aykırı, ne halkın ne de konunun uzmanlarının bilgisi ve onayı olmadan giriştiği tüm eylemlere karşı çıkıyor bu eylemleri anayasal haklarını kullanarak protesto eden eylemcilere karşı orantısız şiddet kullanan kişi ve kurumları kınıyoruz.

Kentin en önemli rekreasyon alanlarından birine restorasyon ve koruma ilkeleriyle bağdaşmayacak bir yöntemle on yıllarca önce yıkılmış ve halkın belleğinde bir karşılığı olmayan bir kışla binasının AVM veya herhangi bir işlevle yeniden yapılmayı inadı olarak su yüzüne çıkan niyet aslında daha derin ve yaygın bir sorunun sadece bir yansımasıdır.

Kentlerdeki kamusal alanların, yeşil alanların ve tarım alanlarının özellikle ticari işlevler yüklenerek yapılaşmaya açılması ne yeni ne de yalnızca İstanbul'a özgü bir sorun değildir. Başta büyük kentler olmak üzere ülkenin neredeyse tüm kentlerinde kontrolsüz, doğal ve kültürel varlıkların korunmasına ilişkin ilkeler ve kamu yararı göz ardı edilerek yeşil alanlar ve tarım alanları hızla yapılaşmaya açılmakta, bu süreçte bilim ve hukuk çevrelerinin itirazları dikkate alınmamaktadır. Gerek merkezi iktidar gerekse yerel yönetimler tarım alanları ve kent içi yeşil alanları, korunması gereken alanlar olarak değil, potansiyel yapı alanları olarak görmektedir. Nitelikten yoksun, niceliksel büyümenin sürdürülebilir olmadığını, toplumun hak ettiği düzeydeki kentsel mekanların bu strateji ile elde edilemeyeceğini ne yazık ki anlamamaktadırlar. Kamusal alanlar ve kent içi yeşil alanlara yönelik planların İzmir'de de bu bakış açısıyla geliştirilmeye çalışıldığını görmekte, kentin geleceğine dair güçlü endişeler duymaktayız.

Kentlerin karşı karşıya oldukları diğer bir sorun da günümüzde Avrupa kentlerinde çok az sayıda yapılmasına izin verilen, kente kattıklarından çok zararlarının konuşulduğu alışveriş merkezleri (AVM) ül-

kemiz kentlerinde neredeyse kanser hücresi gibi çoğalmaktadır. Kent ekonomisine verdikleri zararın yanı sıra sosyolojik ve psikolojik olumsuzlukları bir çok bilimsel çalışmaya konu edilmiştir. Bu bağlamda Şirinyer Parkı gibi kamusal alanlar, Alsancak Limanı, Alsancak Stadyumu, ve Karayolları arsaları gibi yenilenmesi veya işlev değiştirmesi gündeme gelen kamusal alanlar için ilk akla gelen işlevin AVM olduğunu görmekte, Mimarlar Odası olarak gerek yetkililere gerekse kentlilere bu kararların yanlışlığını anlatmaya çalışıyoruz. Uzun zamandır yapılaşma baskısı altında olan İzmir'in en önemli açık alanı, yeşil alanı ve kent içi tarım alanı olan İnciraltı'nda yukarıda bahsedilen iki sorun adeta aynı anda yaşanmaktadır. Bir yandan EXPO aracılığıyla bölge yapılaşmaya açılmaya çalışılırken bir yandan da bölgede alışılmadık büyüklükte bir alan AVM'ler için ayrılmaktadır.

Genellikle düzenledikleri kentlere yeni bir duyarlılık ve yaratıcılık katmak için fırsat olan EXPO fuarlarının İzmir'de İnciraltı'ndaki birinci derece doğal sit alanı ve lagünde yapılması kabul edilemez. Kent ormanlarının yok edilmesiyle elde edilecek alan üzerine kurulması planlanan fuar alanı EXPO ruhuna da sağlık temasına da ters olduğundan oylamada önemli bir dezavantaja dönüşmektedir. Sunumlarda görülen 1. Derece Doğal Sit alanı ve kent ormanı alanını EXPO alanı yaparak yapılaşmaya açmanın mantığını anlatmak kolay olmayacaktır.

İnciraltı planı ile düzenleme ortaklık payı olarak kamuya terk edilerek alan üzerinde Expo yapılacağı söylenirken, sunumlarda Expo yapıları ve alanı kent ormanı ve 1.derece doğal sit alanı ve lagün üzerinde yapılmaktadır. Kenti aldatmaktadır.

Belediyenin son olarak hazırladığı İmar Planı, EXPO İzmir'de gerçekleşme bile bölgede ciddi bir yapılaşmanın önünü açmış, şu an bölgedeki tüm AVM'lerden kat kat daha fazla bir alanı AVM alanı olarak belirlemiştir. Bunun yanısıra Üçkuyular ci-

varında yine devasa boyutlarda bir alanın AVM olarak projelendirilme sürecinde olduğu bilinmektedir.

Kentin bu yoğunlukta AVM ihtiyacı olduğunu savunmak mümkün değildir. Dünyanın gelişmiş ülkelerinin en kalabalık kentlerinde bile AVM sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Gelişmiş ülkelerin AVM'lerden uzak durmasının başlıca nedeni kentsel ekonominin en büyük düşmanları olmasıdır. AVM'ler kentli esnafı ticari etkinliklerini sürdürmez konuma sürüklerken kentsel zenginliğin tekeli firmalar aracılığıyla kent dışına aktararak kentin ticari çöküşüne hizmet etmektedir. Mimarlar Odası, konuyla ilgili diğer meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları sürekli olarak bu yanlış projelere karşı hukuki mücadele yürütmekte, kamuoyunu bilgilendirmeye ve duyarlılık oluşturmaya çalışmaktadır. Sosyal demokrat bir belediyeçilik anlayışına sahip olmasını beklediğimiz İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin de bu konuda çoğunlukla merkezi iktidara paralel kararlar alabildiğini üzümlenmekteyiz. Tüm ülkede "dayatmalara itiraz" edildiği günlerde, bir gece İzmir Büyükşehir Belediye Meclisinde gündeme alınarak kabul edilen kent merkezine yeni yüksek yapı projelerinin önünü açan Alsancak planları, yerel yönetimin bu eylemlerden "mesaj almadığını" göstermektedir.

Ancak Neoliberal zihniyetin özü aynı olmakla birlikte aktörlerinin değişebileceğini bildiğimiz için bu tavır bizi şaşırtmamaktadır. Kimi zaman muhafazakar, kimi zamansa sosyal demokrat bir kimlikle ortaya çıkan bu zihniyet kentleri tekellerin kontrolündeki pazaryerleri, kentlileri ise baskı altında tutulması gereken tüketiciler olarak tanımlamakta, kentsel mekanı da bu bakış açısına göre oluşturmaya çalışmaktadır. En büyük hedefi kentlilerin özgürce kullanabilecekleri yeşil alanlar ve diğer kamusal alanları mimarlık ve planlama enstrümanlarını kullanarak ticari kimliğe büründürmek, kentlilerin özgürlüklerini elinden almak ve tüketim döngüsünü yeniden, yeniden, yeniden... kurmaktır. Mimarlar Odası olarak daha iyi bir gelecek için bu düzene karşı çıkarak kamu yararını gözetmeyen her projenin sonuna kadar takipçisi olacağımızı, hukuki mücadelemizi sürdüreceğimizi, toplumsal sorumluluğumuz gereği halkımızı bu alanda bilgilendirme yönündeki çabalarımızın artarak devam edeceğini kamu oyuna duyuruyoruz.

Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu

Biz Varız, Buradayız ve Taleplerimiz Var...

Taksim Dayanışması olarak aşağıdaki taleplerin Hükümet tarafından bir an önce yerine getirilmesi için somut adımların atılmasını bekliyoruz. Gezi Parkı, Park olarak kalmalıdır. Taksim Gezi Parkına Topçu Kışlası adı altında ya da başka herhangi bir yapılaşma olmayacağını, projenin iptal edildiğine dair resmi bir açıklamanın yapılmasını, Atatürk Kültür Merkezinin yıkılmasına ilişkin girişimlerin durdurulmasını, Taksim Gezi Parkı'ndaki yıkıma karşı direnişten başlayarak halkın en temel demokratik hak kullanımını engelleyen, şiddetle bastırma emrini veren, bu emri uygulatan ve uygulayan, binlerce, insanın yaralanmasına, iki yurttaşımızın ölmesine neden olan sorumlular, başta İstanbul, Ankara, Hatay Valileri ve Emniyet Müdürleri olmak üzere tüm sorumluların görevden alınmasını, Gaz bombası ve benzeri materyallerin kullanılmasının yasaklanmasını, Ülkenin dört bir yanında direnişe katıldığı için gözaltına alınan yurttaşlarımızın derhal serbest bırakılmasını, haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına ilişkin

açıklama yapılmasını, 1 Mayıs alanı olan Taksim ve Kızılay başta olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlarımızda, kamusal alanlarımızda toplantı, gösteri, eylem yasaklarına ve fiili engellemelere son verilmesini; ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını TALEP EDİYORUZ. Bunun yanı sıra; 27 Mayıs 2013 saat 22.00'dan bu yana ülkemizin meydanlarında, caddelerinde, sokaklarında ve tüm kamusal alanlarında yükselen tepkilerinin içeriğinin, ruhunun, beklentilerinin, taleplerinin yetkililer tarafından fark edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Yaşananları "marjinallikle" açıklamaya çalışmak görmezlikten gelmek anlamına gelir. Gezi Parkına müdahale ile simgeleşen iktidar anlayışının yurttaşlarımızda "yaşam tarzına ve inançlarına müdahale ve hor görülme" biçiminde algılandığı ve buna kadını, erkeği, genci, yaşlısı ile büyük bir toplumsal tepki gösterdikleri; "biz varız, buradayız ve taleplerimiz var" biçiminde yanıt verdikleri görülmektedir.

Yükselen bu tepkinin içeriğinin; "başta 3. Köprü, 3. Havaalanı, Kanal İstanbul, AOÇ ve HES'ler olmak üzere ekolojik değerlerimizin talanına ve güncel olarak Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanunu Tasarısına ilişkin itirazların, ülkemize ve bölgemize ilişkin savaş siyasetine karşı duruşun ve barış talebinin, alevi yurttaşlarımızın hassasiyetlerinin, kentsel dönüşüm mağdurlarının haklı taleplerinin, kadınların bedenleri üzerinde denetim kuran muhafazakar erkek politikalarına karşı yükselen sesin, üniversite, yargı ve sanatçılar üzerindeki baskılara karşı direncin, başta Türk Hava Yolu işçileri olmak üzere tüm emekçilerin hak gasplarına karşı taleplerinin, tüm cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ayrımcılığına karşı mücadelenin, yurttaşların eğitim ve sağlık hakkına ulaşımının önündeki tüm engellerin kaldırılması istemleri" olduğunu iktidar sahiplerine iletmek istiyoruz.

TAKSİM DAYANIŞMASI, 05.06.2013

Mühendislik, Mimarlık, Şehir Plancılığı Mesleği ve TMMOB Örgütlüğü AKP'nin Torbasına Sığmaz, Sığmayacaktır!

6495 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" isimli torba yasanın TBMM'de görüşmeleri devam ederken 9 Temmuz 2013 tarihinde saat 21.30'da AKP gece yarısı operasyonu ile 3194 sayılı İmar Kanunu'nda değişiklik önergesi verdi ve gece yarısı kabul etti. 12 Temmuz'da torba yasa TBMM'de kabul edildi. 1 Ağustos'ta görevini yapan Cumhurbaşkanı torbayı onayladı. Torba Yasa 2 Ağustos 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlandı.

2 Ağustos 2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlananlara göre:

Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

Kanun No. 6495 Kabul Tarihi: 12/7/2013

Madde 73

p) 3/5/1985 tarihli ve 3194 sayılı İmar Kanununun;

1) 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin dördüncü cümlesi ile ikinci fıkrasının üçüncü cümlesi aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiş, (c) bendinden sonra gelmek üzere aşağıdaki bentler eklenmiştir:

i) Harita, plan, etüt ve projeler; idare ve ilgili kanunlarında açıkça belirtilen yetkili kuruluşlar dışında meslek odaları dahil başka bir kurum veya kuruluşun vize veya onayına tabi tutulamaz, tutulması istenemez. Vize veya onay yaptırılmaması ve benzeri nedenlerle müellifler veya bunlara ait kuruluşların büro tescilleri iptal edilemez veya yenilenmesi hiçbir şekilde geciktirilemez. Müelliflerden bu hükmü ortadan kaldıracak şekilde taahhütname talep edilemez.

ii) İdarelerce onaylanmış; mevcut durumu gösteren halihazır haritalar, parselasyon planları ile teknik ve idari düzenlemeleri içeren bu Kanun kapsamındaki planların değişiklik ve revizyonlarında ilk müellifin görüşü veya izni aranmaz.

iii) İlgili idareler, Bakanlıkça belirlenen esaslara göre mimari estetik komisyonu kurar. Komisyon, yapıların ve onaylı mimari projelerinin özgün fikir ifade edip etmediğine karar vermeye yetkilidir. Özgün fikir ifade

etmeyenlerde yapılacak değişikliklerde ilk müellifin görüşü aranmaz. Özgün fikir ifade eden mimarlık eser ve projelerinde; eser sözleşmesinde işleme izni verilenler ile eserin bütünlüğünü bozmadığına, estetik görünümünü değiştirmedikçe, teknik, yönetsel amaçlar ve kullanım amacı nedeniyle zorunlu olduğuna karar verilen değişiklikler müellifinin izni alınmaksızın yapılabilir. Bu durumda ilk müellif tarafından talep edilebilecek telif ücreti; ilgili meslek odasının belirlenen mimari proje asgari hizmet bedelinin, tamamlanan yapılarda yüzde yirmisini, inşaatı süren yapılarda yüzde on beşini geçemez."

Hemen söyleyelim:

Bu yasa maddesini önerenler, oylayanlar, kabul edenler, yayımlayanlar bilsinler ki; mühendislik, mimarlık, şehir plancılığı mesleği; bu mesleği yapan mühendis, mimar, şehir plancıları ve onların Anayasa'nın 135. maddesine dayanarak 6235 Sayılı Yasa ile kurulmuş örgütü TMMOB bu yasa maddesi ile dizayn edilemez.

"TMMOB'nin hak ve yetkilerini kısıtladık" diyenler, "TMMOB'den rövanşı aldık" diyenler, biliniz ki; bu meslek ve bu örgüt, bu ülkenin mühendisleri, mimarları, şehir plancıları sizin torbanıza sığmaz.

Bırakın TMMOB'yi hiç anlamayanları, TMMOB Yasası'ndan habersiz olanlara hatırlatalım:

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu

Kanun No. 6235 Kabul Tarihi: 27 Ocak 1954

Madde 2 - Birliğin kuruluş amacı ile yapamayacağı faaliyetler ve işler aşağıda gösterilmiştir. Birliğin kuruluş amacı:

c) Mühendislik ve mimarlık mesleği mensuplarının, müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleriyle ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplinini ve ahlakını korumak için gerekli gördüğü bütün teşebbüs ve faaliyetlerde bulunmak;

d) Meslek ve menfaatleriyle ilgili işlerde resmî makamlarla işbirliği

yaparak gerekli yardımlarda ve tekliflerde bulunmak, meslekle ilgili bütün mevzuatı normları, fennî şartnameleri incelemek ve bunlar hakkında görüş ve düşünceleri ilgililere bildirmektir.

Bu ülkede hukuk varsa, şimdi ne olacaktır?

Torba Yasa, Ana Muhalefet Partisi tarafından Anayasa Mahkemesi'ne götürülmek durumundadır. Dileriz; Anayasa Mahkemesi de 6235 sayılı TMMOB Yasası yürürlükte iken ve Birliğin görev ve yetkileri kendi yasasında yazılıyken, TMMOB'nin görevlerini 3194 sayılı İmar Yasası'na bir bent eklemesiyle kısıtlamaya çalışan bu anlamsızlığa son verir.

TMMOB teşekkür ediyor:

9 Temmuz'da AKP'nin gece yarısı operasyonunun başladığı andan itibaren bugüne dek yürüttüğümüz mücadelede yanımızda olan, destek veren ulusal ve uluslararası meslek kuruluşlarına, bilim insanlarına, gazetecilere, ülkemizin emek-meslek örgütlerine, demokrasi güçlerine, siyasi partilerimize öncelikle teşekkür ediyoruz.

Bu süreç içerisinde "Torba"cı AKP'nin örgütümüze karşı yürüttüğü bu operasyonun açığa çıkmasında, görünür olmasında büyük çaba sarf eden, sokakta sözümüzü büyüten; bağlı odalarımızın Yönetim Kurullarına, Başkanlarına, İl/İlçe Koordinasyon Kurullarımıza, örgütlü üyelerimize, tüm çalışanlarımıza teşekkür ediyoruz.

TMMOB şimdi ne söylüyor?

Şüphesiz 6235 Sayılı Yasa'nın verdiği yetki ve görevler TMMOB'nin önemli dayanaklarından biridir. Ancak TMMOB, asıl gücünü geleneğinden, ilkelerinden, bugüne dek yürüttüğü örgütlü mücadelesinden almaktadır. TMMOB asıl gücünü örgütlü üyesinin ülkesine, halkına, meslek alanlarına ve mesleğine sahip çıkan mücadelesinden almaktadır.

TMMOB, yüreğindeki insan sevgisini ve yurtseverliği, baskı ve zulüm yöntemlerinin söküp atamayacağını bilinci içinde, bilimi ve tekniği emperyalizmin ve sömürgeciğin değil, emekçi halkımızın hizmetine sunmak için, her çabayı güçlendirerek sürdürme yolunda inançlı ve kararlıdır. Mücadelesini aynı kararlılıkla sürdürecektir.

Biz iyi biliyoruz: Kurtuluş yok tek başına, Ya hep beraber, ya hiçbirimiz.

Mehmet Soğancı, TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Ahmet Eyüce'nin Ardından...

1974 senesinin Eylül ayı benim KDMM Akademisinden ayrılıp İzmir'e geldiğim yıl. Bir anda çok zengin/donanımlı akademik gençlikle bir arada oldum İzmir'de. Hem Buca hem Alsancak Mimarlık Bölümlerinde birlikte çalıştığım benim için çok önemli asistan arkadaşlarımdan biri Ahmet Eyüce idi. Atak, heyecanlı, yaratıcı, pratik zekalı Ahmet Eyüce ile hem Buca ve hem de Alsancakta Yapı ve Temel Tasarım derslerinde birlikte çalışıyordum. Göksel, Özen, Erdemir, Kubilay, Aybars ve sonradan aramıza katılan Deniz ve Nesil bu gurubun, her biri bir şeyler üretmek, bilgiler aktarmak için birbirleriyle yarışan gençleriydi. Onlar için ÇOK ZENGİN/DONANIMLI AKADEMİK GENÇ tanımını kullanmak bence daha iyisini bulamadığım bir tanımlama. Ahmet ve Özen ODTÜ Mimarlık Fakültesi mezunu olarak farklı bir anlayışı sergiliyorlardı. Ahmet Eyüce ile doktora, Özen Eyüce ile Y.Lisans çalışmasını yaptık. Ahmet daha önce Şehircilik alanında Y.Lisansını tamamlamıştı. Doktorayı Yapı Ana Bilim dalında yapmasını onun bilgi çeşitliliği merakının bir yanı olarak tanımlayabilirim. Aynı çeşitlilik merakının devamı Bina Ana Bilim Dalında hem Doçent hem Profesörlüğünü tamamlamış olmasını gösterebilirim.

Doktora sonrasında, Suudi Arabistan deneyimi, Hem Fransızca, hem İngilizce dillerindeki hakimiyeti Allah vergisi yeteneği Akademik araştırmalarında çok hızlı sonuçlar almasının nedeniydi. Varmak istediği her kademeye hızla vardı.

Birlikte yaptığımız çalışmalarındaki kurgu mahareti, hızla outline oluşturabilmesi, sonuca varmadaki kestirimci zekası, bilimsel çalışmalarda yaratıcılığı bugün geldiği ve bıraktığı mirasın niteliğinin oluşmasına neden olmuştur.

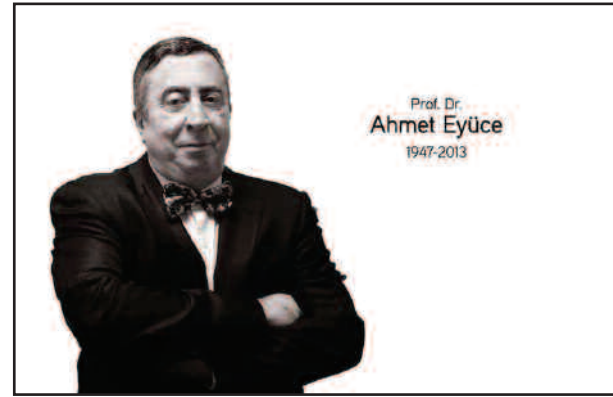
İYTE kuruluşu aşamasındaki gayretleri, Bahçeşehir Üniversitesinde yorucu tempo ile üniversiteye kattıkları bugün gözle görülebilen önemli çalışmaları olarak söyleyebiliriz. Özellikle Bahçeşehir Üniversitenin dışı açılmasındaki gayretleri bir yönetici Dekan ve Profesör olarak hep hatırlanacak hem de bıraktığı yayınları genç arkadaşlara yeni ufuklar açmayı sürdürecektir.

Mimarlık camiası ve Mimarlık Eğitim alanının değerli bir bireyini kaybettik, Sayın Prof. Dr. Ahmet Eyüce Akademik dünyamız için yeri zor dolacak değerli bir bilim adamıydı.

Ahmet Hoca için söylenecek çok şey var, onu tanıyanlara onu yeniden anlatmaya gerek yok. Sohbeti, şakaları, esprileri hep akıllarda kalacak, mutlaka bir yerde Ahmet Hoca olsaydı şöyle söyler, böyle yapardı denilecek.

En son demem gereken; böyle bir akademisyenin Doktora Babası olarak onunla gurur duyma hakkımı saklı tutuyor, Allaha rahmet, değerli ailesine ve camiamıza başsağlığı diliyorum. □

Necati Şen, Prof. Dr., Mühendis Mimar

Prof. Dr. Ahmet Eyüce

20 Ocak 1947'de İzmir'de dünyaya gelen Eyüce, İzmir Dumlupınar İlkokulu, İzmir Saint Joseph Fransız Ortaokulu ve İzmir Atatürk Lisesi'ni bitirdi. ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde Mimarlık Lisans, EÜ Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Yüksek Lisans ve Doktora çalışmalarını tamamladı. Ege Üniversitesi (1973-81), Cidde KAAU (1981-88), DEÜ Mimarlık Fakültesi (1988-95), İYTE Mimarlık Fakültesi'nde (1995-2004) öğretim görevi ve idari görevler aldı. 1995 yılında Profesör olan Ahmet Eyüce, İYTE Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü kuruluş çalışmalarını yürüttü ve Bölüm Başkanı olarak görev aldı. Halen Bahçeşehir Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nde dekanlık ve öğretim üyeliği görevini sürdürmekteydi.

Singapur, Malezya, Suudi Arabistan, ABD ve birçok Avrupa ülkesinde bilimsel toplantılara katılıp, konferanslar veren Eyüce'nin, yurt içinde ve dışında yayınlanmış çalışmaları bulunmaktadır. 1992-2000 yılları arasında Ege Mimarlık Dergisi yayın kurulu üyesi olan Eyüce, İzmir Mimarlar Odası'nın çeşitli komisyonlarında da aktif görev almıştır. İYTE dönem sermayesi kapsamında, Ahmet Eyüce başkanlığındaki grup tarafından hazırlanan akvaryum projesi 1998 Ulusal Mimarlık Ödülü almıştır. 1999-2004 yılları arasında İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne danışmanlık yapmıştır. 2012 yılında da UNESCO Venedik Ofisi Bilimsel Komite üyeliğine seçilmiştir. Kendisi de mimar olan Özen Eyüce ile evli ve Deniz Eyüce'nin babasıdır.

Mimarca yaşanan bir ömrün ardından, 9 Ağustos 2013'te arkasında pek çok mimari proje, yetiştirilmiş mimar ve güzel dostluklar bırakarak aramızdan ayrıldı.

2 O yıl önce başlayan mimarlık eğitimim süresinde öğrencisi olduğum Hocam..

Öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Sevgili Hocam..

İlk kez O'ndan 2. sınıfta Mimari Proje dersini almıştım.

Kolay değildi Ahmet Eyüce'nin öğrencisi olmak.

Donanımlı olacaksın. Hazırlanacaksın O'nun dersine.

O'ndan önce gelecek, bekleyeceksin. Yok öyle sonradan sınıfa gelmek..

Soracağı sorulara cevap verebilmek için çalışacaksın.

Farklı bakış açıları yakalayacaksın.

Ve projende de mutlaka bir 'mavi boncuk' olacak.

Ne güzel, ne heyecan dolu bir yolculuktu Ahmet Eyüce'nin öğrencisi olmak.

Ne büyük bir keyifti.

Verdiği hayat öğretileri, en az bize verdiği eğitim kadar değerliydi....

3.sınıftayken, 4. sınıflarla ders almak durumunda kalmış, seçmeli ders olarak '20. Yüzyıl Mimarlığı'nı tercih etmiştim. Ahmet Hocam öyle akıcı anlatır, öyle güzel sunumlar yapardık, en çok sevdiğim ders olmuştu. Yetmedi bir yıl sonra, kendi ders kredilerim dolmuş olmasına rağmen '20. Yüzyıl Mimarlığı' dersine tekrar devam ettim. İki yıl üst

üste bu dersi alan belki de tek öğrencisiyimdir. Ders notlarımı hala saklarım.

Ahmet Eyüce ile beraber bir grup öğretmen ve öğrenci olarak akşamları üç-beş defa toplanan, yemeğe çıkan şanslı mimarlık öğrencilerinden biriydim. Hocamla kadeh de tokuşturduk, eğlendik de , sabahladık da..Bize hayat öğretileri hep devam etti..

Biz öğrencilerine sunduğu bir yol vardı Sevgili Hoca'mın. Bir Mimar nasıl olmalı, nasıl düşünmeli, yaşam şekli ne olmalı? Nasıl çalışmalı?

Ben bu yolda yürümeye çalışanlardan biri oldum hep.

Yaptığım her mimarlık işinde, buldum ya da bulamadım ama 'mavi boncuk' hep hedefim oldu.

Benden sonraki genç mimarlara ben de 'mavi boncuk' konseptini aktarmaya çalıştım, çalışıyorum..

Ve Sevgili Hocam..

Ansızın gitmenle bizlerde büyük bir boşluk oldu. Sallandık. Toparlanmaya çalışıyoruz.

Umarım gittiğin yerde mutlu ve huzurlusundur..

Şunu bilmeni isterim ki Hocam, Seni hiç unutmayacağım.

Eski öğrencilerinden. ■

Yelda Hızıroğlu Tuna, Mimar

D okuz Eylül Mimarlık Bölümü'nde, 202 konut projesinde Ahmet hoca ile çalışmıştık seneler önce. Önüne konmuş olan paftadaki konutun, birbirine tamamen eşit akslara yerleştirilmiş mekanlarını eleştirdi haklı olarak. Salonla yatak odası aynı ölçülerde mi olmalıydı? Öğrenci kendini savundu: "hocam her şeyi tam akslara yerleştirdim, çok düzgün oldu geometrisi, cepheleri, taşıyıcı sistemi." "Tamam evladım da, malsahibi: 'Benim banyom salon büyüklüğünde, ama olsun benim evim akslara oturuyor' diye mi avutacak kendisini?"

Konu neydi hatırlamıyorum ama bir derste "lüksün geri dönüşü yoktur." dedi ve örnek verdi. "Ben artık Renault 9 Broadway kullanıyorum, camları düğmeye basınca açılıyor, kimse artık bana kol çevirerek cam açtıramaz."

Ustaların bizi doğru anlayıp anlamadıkları ile ilgili bir olay yanlış hatırlamıyorsam ODTÜ'deki bir inşaatta başından geçmişti. Ustaya 120'lik pencereleri kare olarak tarif etmiş, yerlerini göstermiş ama pencereler nedense dikdörtgen yapılmış. Sebebini sormuş, tartışmışlar ve sonunda adamcağız patlamış: "hocam niye kıızıyorsun işte ölçelim bak 120cmx170cm, tam kare!" ■

Ayşe Banu Aydın, Mimar

D oktora danışmanımdı. Doktora sonrasında çağırdı Yüksek Teknoloji'ye, iş arkadaşı olduk. Birlikte gezilere de gittik, atölye çalışması da yaptık, yemekler de yedik ve hep rakı içtik. Dokuz Eylül'de iken iki arabalı bir grup olarak Bursa gezisi yapmıştık. Ahmet abi ile aynı odada kalıyorduk. Sabah dönüp de bakınca çok şaşırmıştım. Yatar pozisyonda hazırola geçmiş sırtüstü dümdüz uyuyordu. Battaniyeyi her iki taraftan, bir de ayak ucundan nasıl becerdi ise kıvrımıştı. Çok düzenli bir kompozisyonda. Çoraplar ayakkabının içinde, ayakkabılar da yerde, yatağın köşesinde düzgün bir biçimde duruyordu. Fotoğrafını çekmeyi düşünmüştüm. Cesaret edemedim. Özen abla çok mu baskı kuruyordu üstünde Sonra hep birlikte bunu konuştuk ve güldük. Eksantrik adamdı. Sohbeti çok severdi, hergelelik edebiyatına bayılırdı. İnsanların sıradışı

davranışlarını, özellikli yönlerini gözler, bunları malzeme olarak kullanırdı. Kendini saklayanlardan sayılmazdı. Kızdığı durumlarda gizli gizli plan yapmazdı. Açıkça takar ve her fırsatta dillendirirdi. Bu yüzden korkulacak, çekinilecek biri değildi. Birbirimizi kırdık bir ara. Ama sevdik de.

*Emre Ergül, Yrd. Doç. Dr. Ekonomi Üniversitesi,
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı*

Zil, Şal ve Gül...
“Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı...
Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı...”

Şarkının sözleri, yani Endülüs’de Raks şiiri, biz öğrencileriniz için, Yahya Kemal’den çok size, Ahmet Eyüce’ye aittir hocam. Tasarımın ne olduğunu bize bu dizelerle anlatır, sonra boş bakışlarımıza muzipçe gülümseyerek, iyice düşünmemiz için tekrar ederdingiz. Biz de tabii düşünmeye devam ederdik... Kastettiğiniz bütün bağlantıları kurabilmek, tasarımın en olgun haline örnek olarak verdiğiniz bu şiiri, sizinle aynı hassasiyetle algılayabilmek için...

Türk Sanat Müziğini çok severdiniz. Tabii mimarlığı da... Sanırım bu şiir sizin için o çok sevdiğiniz tasarımla sanat müziğini en iyi birleştiren araçtı; öğrencilere bir çırpıda meseleyi anlatabiliyordunuz çünkü. Sırf siz sanat müziğini çok sevdiğiniz, biz de sizi çok sevdiğimiz için, sınıfça TSM korosu kurup, okula kanun ve tef getirip, siz derse girer girmez fasıl söylemeye başlamıştık. Bu aksiyonla mimarlık okulları tarihinde bir ilke imza attığımızı inanmak istemişimdir hep. Ama maalesef “Zil, şal ve gül”ü söylemek çok zordu bizim için, henüz hazır değildik. O yüzden başka şarkılar seçmiştik sizin için. Çok mutlu olmuştunuz. Çok hakettiğiniz. Biz de sizi mutlu etmeyi hakettiğimiz sanırım. İyi tasarım mevzuunu artık anlamlandırmaya başladığımızın bir göstergesiydi bu fasıl nitekim...

Sizin bir hocanız beğenmediği projelere, yanlarından geçerken gözünün ucuyla bakıp “olmamış” dermiş, taklidiniz bizi çok güldürürdü; o kadar ki, taklidinizi taklit ederdik. Sizse “bu proje ya F alır, ya A alır” derdiniz bazen. İşte bunu söylediğinizde mutluluğu ve korkuyu “kıymeti

harbiyelerini” vererek yaşadık. Projelerimiz üç kez kırmızılaşırdı birden. Üstelik hiçbir zaman “akademik bir F vermek niyetinde” olmadığını da bilirdik. Mimarlığı, şevk içinde öğrenmemizi ve yapmamızı isterdiniz hep; “sizinle kavga eden” öğrenciyi severdiniz. “Bana problemlerle değil, çözümlerle gelin” sözünüz, sadece tasarıma değil, aynı zamanda hayata dairdir benim için. “Reytingim yüksektir benim” de derdiniz bazen keyifle, bu sevgiyi sonuna kadar hakettiğinizi bilerek. Siz de bizi severdiniz, biliyorum. O yüzden dersleriniz hiç bitmesin isterdik, çoğu zaman ders arası vermeyi reddetmiştik. Bu da ilklerden olsa gerek.

İşte sizin de istediğiniz ve bizzat yaşadığınız gibi, mimarlık ve zevklerimiz aynı kapıya çıkıyor biz öğrencileriniz için de artık. “Hocanın dediğini yap, gittiği yoldan gitme” demeyin hiç. Yol pek güzelmiş. Ve sanırım sonu Endülüs bahçesine varıyor. Hem hocam topladık bizim ekibi bakın yine: Üstelik bu sefer “Zil, şal ve gül”ü çalıştık. Hala çok sorular var kafamızda gerçi, ama şiir de bu sorularla güzelmiş, şarkı böyle anlamlıymış zaten. Sanırım mesajınız da buydu değil mi? ■

İpek Ek, Mimar (Metin Arkitera’da yayınlanmıştır.)

Merhabalar,
Ben Ahmet Eyüce Hocamızın 1977-1980 yılları arasında öğrencisiydim. Özellikle çalışma hayatına başladıktan sonra herkese anlattığım bir anekdotu sizlerle de paylaşmak isterim:

Tasarım Ekonomisi dersindeydik. O yıllar üniversitelere polis kordonu içinden ve üst aramasıyla girdiğimiz, öğrencilerin sağ ve sol gruplara ayrılmış olduğu bir dönemdi. Ahmet Hoca kağıt üzerine çizdiğimiz her milimetrenin parasal bir karşılığı olduğunu anlatıyordu. Almanların uyguladığı DIN normlarının o ülke ekonomisiyle ilişkisinden bahsetti ve sonra sınıfa dönerek, “Devrimcilik romantizmi içinde rejim değiştirerek her şeyi düzelterek düşünürsünüz. Batı Almanya, Batı Bloğuna ait ülkeler içinde en ileri olanı; Doğu Almanya Doğu Bloğuna bağlı ülkeler içinde en ileri olanı. Batı Almanya kapitalist bir rejimi

benimsememiş, Doğu ise komünist. Ortak paydaları Alman olmaları. Demek ki rejimleri değil insanı eğitmek ve değiştirmek lazım” demişti.

O yıllarda henüz “insan” odaklı çalışmaların hiç biri popüler değildi ve Ahmet Hoca, çok önceden ve cesur bir tespit ve teşhiste bulunmuştu. Özellikle çalışma hayatına girdikten sonra Hocamın o sözlerini defalarca hatırlatacak olaylarla karşılaştım. Kendisine hep hak verdim ve bir kez daha saygıyla andım. Eğitimciler, aslında öğrencilerini nasıl etkilediklerini bilmiyorlar diye de düşünüyorum. Mesleğini severek yapan tüm eğitimcilere ve özelde Ahmet Eyüce Hocama teşekkür ediyorum. Mekanı cennet olsun. ■

Betül Arısoy

Nev-i Şahsına Münhasır Hocam’a,
1989-90 öğretim yılıydı, yılsonu jürisi yaklaşmış, hocalarımızdan son tashihlerimizi alıyorduk. Sevgili Ahmet Hocam projelerimiz ve teslim tarihi ile ilgili tatlı-sert son uyarılarını yaparken “şu veya bu sebepten dolayı projeyi yetiştiremedik gibi bahanelerle sakın gelmeyin yoksa zararlı çıkarsınız” dedi ve öğrencilik yıllarında yaşadığı, öğrencilerin sözde uyanıklıklarını, “kurt” hocaların -ki kendisi de öyleydi-yemeyeceğini belirten bir anekdot anlatmıştı :

“ODTÜ de okurken yılsonu proje teslim zamanı biraz haytalık yapıp çizimleri teslim gününe yetiştirememiş ve nasıl olsa bir bahane bulup ilave süre alırsız diye düşünmüştük. Ertesi gün gittik ve son gece çizim yaparken projelerin üstüne çay döküldüğünü söyledik. Hocamız kinayeli bir gülümsemeyle “sorun değil çocuklar size 2 gün ilave süre veriyorum.” “dediğinde sevinçten havalara uçtuk.Ama arkadan gelen ilave uyarıyla sevincimiz kısa sürdü.” “Haa bu arada gelirken çay dökülen projelerinizi de getirmeyi unutmayın! “ “. Ve biz de gece gündüz uyumaksızın 2 adet proje çizip birine çay dökmek zorunda kaldık. Yani yemezler ! Haydi şimdi evlere !” Işıklar içinde yatın sevgili Hocam. ■

Tanju TÜRKER, Mimar

Ahmet Hocamızı çok yakından tanımadım. Onu Yüksek Lisans yaparken İTÜ Mimarlık Fakültesinde katıldığı bir konferansta beş sene kadar önce gördüm ilk olarak. Şahsına münhasır tarzı, duruşu, cana yakın davranışlarıyla yaklaşık bir buçuk saat süren konuşmasını hiç dağılmadan dinleyebildim. Bu tabii engin birikimi ve sahip olduğu iletişim gücüyle de çok ilgilidir. Ayrıca üç sene önce de Bahçeşehir Üniversitesi'ne araştırma görevlisi için başvurduktan yaklaşık bir hafta sonra, bana açık olan pozisyona daha tecrübeli bir akademisyen düşündüklerini ve benimle de ileride daha başka bir pozisyonda çalışmaktan zevk duyacağını bildirmek için bizzat aramış, babacan bir ses tonuyla konuşmuştu, gerçekten etkilenmiştim. Bu alçak gönüllülük düzeyi aynı birikim ve makama sahip çok az insana nasip olmuştur diye düşünüyorum. Nur içinde yatsın. ■

Füsün Selçuk Kirazoğlu

Ahmet Hoca, birinci sınıfın ilk jürisinde jüri konuşumumuzdu. Bilgisi, esprileri, taşı gediğine koyduğu sözleri ve o güzel konuşma üslubu ile önümüzde engin bir denizdi. Jüride, oyma tekniğiyle yitong malzemesine üç boyutlu kompozisyon çalışmamızı sergilemiştik. Ben tüm tasarım prensiplerini uyguladığımı düşündüğüm kompozisyonumla Ahmet Hocanın karşısındaydım. (Merkezi kompozisyon yanında dönme, büyüme, ritm prensiplerini uygulamıştım dün gibi hatırımdadır, ilk heyecan). Aslında kırılmış, rasgele içinde oyuntular yapılmış bir yitong ile zerre estetik olmayan bir ürün çıkarmıştım. Heyecanla yapmaya çalıştığımı anlatıktan sonra biraz da korka korka jüriye döndüm, Ahmet Hoca 'Bu işi babana kahve tepsisi götürür gibi yapmalısın' demişti. O an üzerime gelinmedi diye sevinçliydim belki ama O hemen eksik olan birşeyi o kısa anda dahi öğretmeyi başardı işte. Eşinin isminin; yani Özen'in mimarlıkta birinci prensip olduğunu o gün o jüride o cümleyle beynime kazıdı...tasarım prensipleri içinde kaybolmuş o çaylak benim aslında 'teoride öğrendiklerimi uygulamış olayım da sonuç ürünümün

görüntüsü çok da önemli değil' düşüncesini yıkıvermiştir. Özeni de genç bir kıza ne güzel anlatmıştır...Nurlar içinde rahatça yatsın... ■

Selin Nevrim, İYTE,2007

Ahmet Hoca ile 2000 yılında tanıştım ilk. O zamandan beri de hem o, hem Özen Hoca, çok sevdiğim, saydığım, hayatımda değeri ayrı olan insanlar oldular hep. Çok güzel anılarım oldu her ikisiyle de. Burada bunlardan birini paylaşmak istiyorum. Ahmet ve Özen Hocalar ile 2001 yılında İzmir Liman Bölgesi Kentsel Tasarım Uluslararası Fikir Yarışmasına katılmaya karar vermiştik. Ahmet Hoca'ların evinde akşamları toplanıp fikir geliştirecektik. Toplantıların ilkinde büyük bir heyecanla paftaları hocaların salonunda sehpa üzerine açtık, ama hangi bölge ile ilgili tartışmaya başlasak Ahmet Hoca'nın o bölgeyle ilgili bir anısı, bir fikri vardı. Kemeraltı çocuğuydu, o alanların hepsinde dünya kadar anısı vardı... Sohbet sohbeti açtı, Ahmet Hoca hem eğlenceli hem engin sohbetiyle saati 12.00 etti. Tek bir çizik bile atmamıştık... İkinci gün toplandı yine aynı sohbetler... Üçüncü gün yine aynı... Kaçınıcı olduğunu hatırlamadığım bir toplantıda gece 11.00 gibi dönemin Belediye Başkanı Ahmet Piriştina aradı, Ahmet ve Özen Hocaların o aylarda tasarladığı Mimar Kemalettin Caddesi'ndeki düzenlemeyle ilgili sokak aydınlatmalarından örneklerin sokağa dikildiğini haber verdi. Kalktı o saatte hep beraber lamba seçmeye gittik... Teslimin çok yaklaştığı günlerden birinde Ahmet Hoca sonunda "Yenal biz bu yarışmaya girmeyelim en iyisi" dedi. Zaten ben de çizemeyeceğimizi anlamıştım ama hocanın sohbetleri benim için doyulmaz olduğu için düzenli olarak her akşam gitmişim. O akşam toplantıları benim için ikinci bir yüksek lisans gibiydi. Ahmet Hoca'nın durup durup o coşkun ifadesiyle ve büyük misafirperverliğiyle; "Özen, çocuğa dondurma getir", "Özen, çocuğa meyve getir" demesi hala kulaklarımdadır. Işık içinde uyu hocam. ■

Yenal Akgün, Dr.

Birinci sınıfın ilk derslerinden birinde, bize birer üst örtü

tasarımı yaptırmıştı. Benim (bana göre) sıradışı tasarımı gördüğünde "Sen ya çok büyük bir adam olacaksın, ya da hiç bir şey olamayacaksın" demişti... Peki hangisi oldun dersiniz, henüz ben de bilmiyorum. Cevabı sevgili Ahmet Hocamdan alacaktım, fakat sanırım biraz geç kaldım. ■

Cem Kırangoçlu, İYTE Şehir ve Bölge Planlama,2003

Ahmet Eyüce'yi 2005'te BAU Mimarlık ve Tasarım Fakültesi ailesine araştırma görevlisi olarak katıldığım yıl tanıdım. Kısa bir süre sonra dekanımız oldu. O dekanlıkten ben doktora tezimi verdim, bir kızım oldu; o dekanlıkten önce öğretim görevlisi sonra yardımcı doçent ve dekan yardımcısı oldum. Ahmet Hoca hep yanımda ve hayatımda, hayatımızdaydı. BAU Mimarlık demek bir bakıma "O" demekmiş, onunla çok özdeşleşmiş. Şimdi eksildi, eksiklendi...

Fakültenin sesiydi. Kelimenin tam anlamıyla... Her gün odalarımızı ziyaret eder, kimi zaman anılarını anlatır, kimi zaman da güncel konularda fikirlerimizi sorardı. Gençleri çok sever ve güvenirdi. Çok iyi bir yöneticiydi. Onun kadar hevesli, heyecanlı, heyecanı etrafına nüfuz eden, tüm enerjisini kalpten ve çok derinden çalıştığı kuruma adayan bir başkası, belki ancak sevgili ve çok değerli yol arkadaşı Özen Eyüce'dir. Bize gerçek anlamda yol arkadaşlığı nasıl olur, iki insan birbirini nasıl tamamlar onu öğrettiler. Şimdi fakülte dilsizleşti, sessizleşti...

Ahmet Hoca'dan ders alan ya da onunla derse girenler bilirler, tekil işler üzerinden konuşurken dahi herkese ulaşırdı sözleri; başka bir yerden bakmayı, sorgulamayı öğretir, görülmeyeni gösterirdi. Jürileri hep çok sevdi, ansızın ziyaret eder, ortamın ciddi havasını yumuşatır, mimarlık kültürüne ilişkin tartışmalar açardı. Koşulsuz itaati sevmeyi; söyleyecek sözü olan, projesini savunacak dişli ve "komik" öğrenciler isterdi karşısında. Dile inanılmaz hâkimdi, bir "aura"sı, sahnesi vardı hocanın, girdiği her ortamda varlığını hissettirir; bildiği tüm dillerde çok akıcı konuşur ve dinletirdi kendini. Kâğıda bakarak konuştuğunu gören olmamıştır.

İstanbul'a âşıkta hoca. Hafta sonları sahafları tavaf eder, kalem ve kitap

peşinde İstanbul'un sokaklarını keşfe çıkardı. Fakültenin her ferdinde Ahmet Hoca'nın hediyesi bir dolmakalem mutlaka vardır. Küçük defterleri büyük sevgiyle bağlandığı ve hemen her gün değiştirdiği dolmakalemleri ile yaptığı eskizler, çizimler, çizgi hikâyelerle doluydu. Edebiyat ortak tutkumuzdu. Son yıllarda kent ve sokak hikâyeleri yazıyordu. Son kitabı baskıda... ama daha yazmak, anlatmak istediği çok şey vardı. Yaşamayı sevmek, ona çocuksu bir hevesle bağlanmak ve tutkuyla yaşamak herkesin pek beceremediği bir büyük iş bence. Ahmet Hoca en çok "yaşamak" işinde başarılıydı. Gerçek bir İzmir ve İstanbul Beyefendisi gibi ve mimarca yaşadı. Onun papyonlu, gözlerinin içi gülen resmi hafızalarımızdan silinmeyecek. ■

"Her ölüm erken ölümdür
Biliyorum Tanrı'm
ama ayrıca aldığın şu hayat
fena değildir
üstü kalsın."
Cemal Süreyya

Nilay Ünsal Gülmez, Yrd. Doç. Dr., BAU Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Zor şeydir, mimarlığı anlatmak... Frank Lloyd Wright'ın şelale evinden temel tasarımı anlatmak... Avni Arbaş'la, Behruz Çinici'yle tanıştırmak mimarlığı yeni başlayan bir genci... Gözlemin gücüne inandırmak Hilton'un 30. katına çıkarken... Yetenekli bir futbolcunun kıvrak çalmlarından, yaratıcılığından mimarlığın yaratıcılığını ortaya koymak... Mizahı kullanarak güldürmek, güldürürken mimarlığı anımsatarak düşündürmek... Bazen tatlı, bazen sert ifadeler ile uyarmak, cesaretlendirmek, teşvik etmek... Karikatüre akademik bakış açısını önermek, hiç tereddüt etmeden... Serbest elin gücünü anlatmak, teknolojiyi geri plana atmaksızın... Kısacası zor şeydir, mimarlığı sevdirmek... Ama sen bunu hep başardın Ahmet Hocam. ■

Deniz Dokgöz, Mimar

Sevgili Ahmet Hoca'yla birlikteliğimiz D.E.Ü.Mimarlık Bölümü'nde lisans öğrencilik yılları ile başladı. Derslerine girmek büyük bir heyecandı. O heyecan bizim için İ.Y.T.E. Mimarlık bölümünde akademik hayata devam etmek için

vesile olmuştur. Birlikte tezler yazdık, projeler yaptık, derslere girdik, keyifli sohbetler ettik. Hepsiz bizler için unutulmaz anılar içeriyor. Sadece mimarlığa dair değil hayata dair de çok şey öğrendik ondan. "Hayat çok matrak" deyip arkasından zihnimizden asla silinmeyecek bir anısını anlatırdı. İYTE'yi bırakıp İstanbul'a gitmesinin ardından yokluğunu çok hissettik. Sürekli anımsızdır sonrasında. Burada olsaydı şöyle olurdu diye. Unutulmaz bir insan. Sevgiyle ve saygıyla anıyoruz. ■

Ebru Yılmaz, Yrd.Doç.Dr., İYTE Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Şeker Bayramı'nın ikinci günü gelen bir telefonla öğrendiğim haber, beni derinden üzdü. Bildiğim kadarı ile herhangi bir sağlık sorunu olmayan Hocamızın genç denilebilecek bir yaşta ani ölümü, bizleri şaşırtmaktan öte şoke etti. Ölüm kuşkusuz ki, herkes için her an olabilecek, aynı zamanda da hiç kimseye yakıştırılmayacak bir şey. Hele hele Ahmet Hoca gibi birine hiç yakıştırılmayacak bir olgu. Haberi öğrenince mesajı bölümümüz öğretim elemanlarına iletme gereğini hissettim. Ancak mesajı yazarken bile inanasım gelmedi. Bu mesajı yazıyorum ama gerçek mi? , diye düşündüm. Sonra da, keşke yalan olsa. En fazla yanlış bir bilgiyi sirküle etmiş olurum, dedim.

Ahmet Hocamız, Bölümümüzün Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'ne, ardından Dokuz Eylül Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi'ne bağlı olduğu dönemde, Mimarlık Fakültesi kurulduğunda Dokuz Eylül Üniversitesi öğretim üyelerindendi. Bir dönem Arabistan'da çalıştı. Daha sonra İYTE ve Bahçeşehir Üniversitelerinde idari ağırlıklı görevler üslendi. Ama sanırım, en uzun çalışma dönemi Ege ve Dokuz Eylül'ü olarak geçti.

Ben lisans eğitimine başladığımda Bölümümüzde öğretim üyesi idi, sanırım Yardımcı Doçentti. Ekip olarak girilen Yapı Bilgisi ve Mimari Tasarım derslerinde yer alan hocalardandı. Lisans eğitiminde hocam oldu. Doktora eğitimimde kendisinden bir ders aldım. 2. Sınıfın Mimari Tasarım dersine giren ekipte, o hoca, ben asistan olarak yer aldık. Çeşitli bilimsel toplantılarda bir

arada bulunduk. Hatta bir panelin panelistleri arasında idik. Ahmet Hocamız, enerjik, esprili, yaşamı tiye alan, her yönü ile sıradışı, entelektüel, renkli bir kişilikti. İyi bir hatip, özgüveni ve temsiliyet gücü yüksek, özgün fikirleri olan biri idi. Doktora eğitimim sırasında kendisinden aldığım ders sürecinde, çok keyifle çalıştım. Bölümden üç asistan arkadaşım ile birlikte aldığımız derste, bireysel rapor - dosya teslimi söz konusu idi. Bu kapsamda hazırladığım ödevi anımsıyorum. A4 kağıdı yatay kullanarak, mizampaj ve sunum olarak farklı bir şekilde, kesik uçlu kalemle el yazması olarak hazırlamıştım. Fikir üretme süreci dışında hazırlanması için, iki uzun bayram tatilini ödev için ayırmıştım. Ödev, 100 sayfayı aşkın idi ama, gene de yapmak istediğim herşeyi yapamamıştım. Hocamızın yönlendirmeleri ve katkıları ile, sık bir çalışma olmuştu, ben beğenmişim. Ahmet Hoca da beğenmişti.

Her zaman pek çok yönü ile bize örnek olan Hocamızı saygı ve rahmetle anıyorum. Kendisi, tanıyanlarının anılarında, gönüllerinde yaşayacaktır. ■

Prof. Dr. Eti Akyüz Levi, DEÜ Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Başkanı

Ahmet Hocam, Okuldan girdiğim ilk gün mimar olmak adına bana umut veren insan oldu. Bir gün olsun desteğini eksik etmedi. İlgili bir hoca ve iyi bir eğitmeni. Onu hep anılarımda yaşatacağım. ■

Didem Ververi, Mimar

Meraba;
Tamam, anladık kariyerin
boyunca koltuğunda etliye,
sütlüye karışmadan
oturamadın, pırıl pırıl meslektaşlar
yetiştirdin, her şeyi pratik yoldan, yol
koşmadan kısıdan hallettin.

Ama biz senin yaşantını da
böylesine kısa bitir demedik ki !!

Olmadı be Ahmet hoca, hiç olmadı,
arkanda o kadar çok seven bıraktın ki.

Okul yıllarımda asistanım olduğun
halde, kimseye hocam demediğim gibi
sana da," hocam" demedim. Hep
Ahmet'tin... Tüm öğrencilerin gibi bana
da iyiyi, güzeli, doğruyu öğreten sevgili
Ahmet Hocam.

Bir anı anlat derler; hangisini?
İstanbul'a Picasso sergisi geldiğinde,
İzmir şube üyeleri olarak, son dakikada
karar verip, gezmek istediğimizde,
rehber bulamadığımızda, telefonla
arayıp, "Ahmet İstanbul'a geliyoruz
ama gezdirecek kimsemiz yok." diye
telefon ettiğimde, "Seni buralarda
öksüz bırakmayız." diyerek, ilk gün
birisi İzmirli, yüksek lisans yapan
öğrencilerden, pırıl pırıl iki genç mimar
kızımızı, bizi gezdirdin diye ayarlamıştın
bile.İ kinci gün ise, Bahçeşehir
Üniversitesi'nin koskoca dekanı
olarak,sevgili eşin Özen'le sabahtan
akşama, bizlere müzeleri gezdirdiğini
ve bundan nasıl keyif aldığımız,
unutulmaz anılardan sadece bir tanesi.

Daha yapacak çok şeyin
varken,bizleri bırakıp gittin diye sana
sitemden başka ne diyeyim ki.....

Hiç unutulmayacağına inanarak
sevgiyle kal, Ahmet Hocam. ■

Ayşe Atatoprak, Mimar

Yıl 1989. Üniversitenin ikinci
senesinde mimari projeler için
ilk defa gerçek anlamda "Jüri"
ile tanıştık. Bizi Ahmet
Eyüce için uyarışlardı. "Projeyi sağlam
sun, iyi anlat, boş konuşma, geveleme...
Eğer sözünü keserek soru sorarsa, aynı
anda hem hazır cevap ol, hem de
mantıklı" (ki çoğumuzun çuvalladığı
nokta buydu.)

Uyarıların ne kadar doğru olduğunu
görmüştük: Ahmet Hoca, projesini iyi
anlatamayanları bilinçli olarak
konuşmaya zorluyor; mantıklı ve etkili
konuşamayanları -artık herkesin iyi
bildiği- alaycılığı ile hırpalıyordu. O
alaycılığın gelecek için "vitamin";

hırpalanmanın ise "aşı" olduğunu henüz
anlamamış olmanın verdiği korku içinde
kalmıştık. İyi hazırlanmamış projeleri
lafa boğarak sunmaya çalışan
arkadaşlarımız da vardı elbet. İşte onlar
kimsenin hayatı boyunca
unutamayacağı o müthiş veciz cümle
ile susuyorlardı: "Eğer lafla mimar
olunsaydı, ben Leonardo Da Vinci
olurdum!..."

Benim ağzım biraz laf yapar; alaycılık
aşısını uygun düzeyde latife ile
karşılıştım. Projemin çok iyi olmadığı
açıktı ama, jüriyi Ahmet Hocamın "bu
düzeyde mimarlık öğrencisinden
beklediğim savunma budur." övgüsü ile
atlatmıştım.

Sanırım izleyenleri de bayağı
eğlendirmiştik. Zira, sonraki jüride ben
paftaları asarken, koridordan "Boygat'la
Ahmet Hocanın jürisi başlıyor" sesi
geldi. Ardından da içeriye toplu bir
giriş... Ahmet Hocamın ayakta, elleri ile
ceplerini esneterek "Boygat, bundan
sonra seninle jürilerimiz için bilet
keseceğiz." dedi. "İçeri yeni girenler
500 TL.versinler." (eski para tabii...) Toplanan parayı saydı; arkadaşlarımdan
birisini jüri için kahve almaya gönderdi.
Kalan üç-beş lirayı da özenle ikiye
bölüp, yarısını bana verdi. O günden
sonra Ahmet Hocam ile ilişkimin diğer
arkadaşlarımdan farklı olduğunu
hissettim; öyle ya, ben biraz daha
"eşit"tim !...

Yıl 1991. Çoğu arkadaşımıza göre daha
rahat ilişki kurabildiğim Ahmet
Hocamın "20.yy. Mimarlığı ve Kuramı"
dersini alıyorum. Asistanı da okulda en
sevdiğimiz insanlardan Kıvılcım
Hocamız. (Keskiner)
İlk vize sınavını hiç unutamam. Saat
9.01, Ahmet Hoca derslikte. 9.03, soru
tahtada: "Endüstri devriminin modern
mimarlık kuramındaki etkilerinin,
öğrenci tarafından anlaşılıp
anlaşılmadığını belirleyebileceğini
düşündüğünüz soruyu sorup; cevabını
yazın. Soru ve cevap eşit ağırlıktadır."
...!!!!... 9.04, "Kağıtları saat 11.30'da
odama getirirsiniz". 9.05, Ahmet
Hocamız derslikten çıktı.!!!!... (Aslında
arkadan sessizliği bozan bir hayret
nidası gelmişti ama burada yazamam...) Bence sınavın kendisi bile dersti !...
Okul hali, ben final sınavını biraz
sallamıştım. Nasıl olsa vizeler iyiydi. (O
ilk vizeyi iyi atlatmıştım yani!) Sınav
notları asılacağı gün Kıvılcım Hocam

beni çağırırdı. "Boygat, Ahmet Hocan
seni bırakmak istiyor" dedi. "Sınavın
geçmeye yetiyor olsan da senden
beklediğinin altında kalmışsın; 'gelecek
sene de dersi alsan daha iyi olur' diyor."
...Oluur... Çalışarak okuduğum için
derslerin tamamını alamıyordum; henüz
dersren kalmamış olsam da okulum
uzuyordu nasılsa. Arkadaşlarım bu işe
bir hayli bozuldu; itiraz etmemi
isteyen, eylem önerileri falan... Ben
anlattım onlara; "anladım Ahmet
Hocamı, siz düşünmeyin beni..."
Bütünlemeye de girmedim; Hocamla bir
dönem daha ders yaptık!...

Ahmet Hocam'la ders dışında da
sohbetimiz gelişmişti. Anlatması uzun
çok sohbet hatırlıyorum. Ama, şiir
konusunda bir tanesini paylaşmak
faydalı olur sanırım. Evet "faydalı", zira
ikili ilişkiler ve sosyal barış açısından
pragmatik bir faydacılığa sahip şu
dizeyi ondan öğrenmiştim. O kadar
etkileyici -ve faydalı- ki, şairini
hatırlayamıyorum:

"Severim tüm kadınları,
Seni bana hatırlatırlar diye..." ■

Boygat Özlen, Mimar

Sıranın Bir Hayli Dışındaydı...
Önce kantin-koridor aşinalığı;
sonra sınıf, mesai arkadaşlığı;
aile dostluğu; kırk yıla dayanan,
mola almamış bir dostluk ve güven;
ardından o büyük sessizlik!...

ODTÜ'de iki yıl aralıklı idik; sağda
solda seyrek karşılaşmalar dışında bir
ilişkimiz olmadı. Hafızaya kolay
yerleşen, farklı bir tipi vardı; yıllar sonra
yüksek lisans giriş sınavında görünce
hemen hatırladım. İki ay sonra, Ekim
1974'de, yaklaşık 39 yıl sürecek bir
dostluk demir aldı.

Koltuğunun altında birkaç karpuz
birden taşıyordu: Buca'da asistandı;
evliydi; iki yıllık bir yüksek lisans
programında tam zamanlı talebeydi;
akşamları piyasaya proje yapıyordu;
yaz tatilinde de askere (4 aylık kısa
dönem) gitti, geldi. Karpuzların hiç
birini düşürmedi. Ahmet Samsunlu'dan
aldığımız altyapı dersinde hazırladığı,
çöp konusundaki (o zamanlar 'katı atık'
tabiri henüz keşfedilmemişti) dönem
ödevi hafızamda özellikle yer etmiştir:
kaynak (referans) kullanmadan sırf
zekası, birikimi ve aykırı yaklaşımıyla
hazırladığı ödevi, metinden okumadan,
notlara bakmadan, etkili irticali

sunumuyla çarpıcı bir şekilde anlatmış, konuya farklı, sıra dışı bir bakış açısı oluşturmuştu. İmrenmişim.

Bu sıra dışı yaklaşımına ve konum alışına sonraki yıllarda, özellikle de Cidde'de, Kral Abdülaziz Üniversitesi'ndeki (KAAU) 6 yıllık birlikteliğimiz sırasında defalarca şahit oldum. Deliler gibi çaba sarfedenlerden değildi, akıllılar gibi düşünenlerdendi; kafası bedeninden daha fazla çalışırdı. Onun bu "çok katmanlı" sıra dışılığını İpek Ek, çok çarpıcı bir örnekle, "Zil, Şal ve Gül" başlıklı yazısında büyük bir içtenlikle, zarafetle ve belagatle anlatıyor. Benzer şeyleri kuru satırlarla tekrarlamak yerine, kolaycılığa kaçıp, okumamış olanları o imrendiğim yazıyı okumaya davet ediyorum*. Cidde yıllarında (1981-87) "Eyüç" (bizim evde adı böyle geçirdi) Zil, Şal ve Gül'ü henüz tedavüle sokmamıştı (belki de orada bir anlam taşımayacağı için kullanmıyordu); ancak, bahsettiğim yazı ve örnek onun sıra dışılığının biçim ve boyutunu çok güzel anlatıyor. Kafalarımızın uyumu birlikte girdiğimiz ve yürüttüğümüz derslerde ve katıldığımız akademik çalışmalarda çok büyük rahatlık ve verim sağlıyordu. KAAU Mimarlık Bölümünün eğitim programı revizyonu sırasında, tasarım stüdyolarının sistematik ve hiyerarşik kurguya kavuşturulması için harcadığı çaba ve koyduğu katkı unutulacak gibi değildir. KAAU o programı hiçbir zaman uygulamadı; Eyüç, Türkiye'de çalıştığı ve yönettiği okullarda benzer bir uygulama oturtabildi mi; 'hocaya (hocanın ilgisine veya keyfine) göre proje konusu'nun yerine 'bütüncül sisteme göre proje konusu' disiplinini yerleştirebildi mi? bilmiyorum.

Tam manasıyla farkında olsalar da, olmasalar da, onu anlayan ve anlamayan ülkemiz mimarlık eğitimi camiasının kaybı gerçekten büyüktür. Allah'dan kendisi için rahmet dilerim. Başımız sağ olsun. ■

* www.arkitera.com/görüs/

Numan Cebeci, Mimar

Prof.Dr. Ahmet Eyüce, günümüz mimarlık alanının bence en renkli simalarından biriydi. Çok neşeli ve canlı bir kişiliğe sahipti. Onu, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü'ne ilk geldiğimde Mimarlık Fakültesi Dekan Yardımcısı ve Mimarlık

Bölüm Başkanı olarak tanıdım. Enstitü'nün öğretim kadrosuna katılmamda rolü büyüktür. Kendisi ile 1996 yılının Eylül ayından, emekli olup İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi'ne gittiği 2004 yılına kadar aynı Fakültede bulunma mutluluğuna eriştim. Mutluluk dememin nedeni, bulunduğu ortamda hissettirdiği hem mesleki, hem de insani pozitif yaklaşımları ve herşeyden önemlisi kendine duyduğu güvendi. Bu güven hissi, ister istemez karşısındakini de etkiler ve sizin de kendinize güven duymanızı ve karşılaştığınız problemlerin çözümünü kolay olarak görmenizi sağladı.

İzmir'de Mimar Kemalettin Caddesi'ne yolu düşenler, o dış mekanı Ahmet Eyüce'nin tasarladığını, malzemelerini tek tek seçerek bezediğini hatırlasınlar. Ben oradan her geçişimde, her köşede Ahmet Hoca'nın tümcelerini duyar gibi olacağım. Varyanttan inerken ve çıkarken gerek adımlarımızın, gerek araçların tekerleklerinin altında çalışıkça parlayan taşlara kadar bütün detaylar, onun tasarım yaklaşımıydı. İzmir'de bu mekanlara yolu düşenler, buralardan geçerken, inanıyorum onu da yanlarında yürüyormuş gibi hissedeceklerdir.

Ahmet Eyüce; mesleği ile bütünleşmiş, mimarlığı bir hayat tarzı olarak benimsemiş, aktif, hayata bağlı ve iyi bir insandı. Vefatından birgün önce telefonla görüşmüştük. Her zamanki Ahmet Eyüce idi yine... Candan, heyecanlı ve yaşama bağlı. Birgün sonra onun vefatını duyduğumda inanamadım. Hocamızın vefat ettiği ve artık aramızda olmayacağı duygusu çok sarsıcı...

Ahmet Hocam, gece gökyüzüne baktığımızda çok ama çok uzaklarda parıldayan yıldızlar gibiydi. Bir yaz günü, kayan bir yıldız gibi aramızdan geçti gitti. Gitti ama arkasında birçok anı, düşünce, eser ve dost bıraktı. Aslında gitmedi, yaşadığı yerden ayrıldı

ÜSTTE KAAU, 1983 (Fotoğraf: Numan Cebeci)

ALTTA Bahçeşehir Üniversitesi'nde Dönemin Mimarlık Fakültesi Dekanları Toplantısından Ahmet Eyüce ile bir anı (15 Eylül 2006), (Fotoğraf: Başak İpekoğlu)

ve bütün sevenlerinin gönüllerinde kendisine ayrılmış yere yerleşti. Değerli anılarımız arasında daima yerini koruyacak ve bizi tebessüm ettirecek bir kişilikti Ahmet Hoca... Geride sayısız öğrenci ve önemli mesleki fikirler bıraktı, Türkiye mimarlık alanında yerini aldı ve meslekte daima anılacak şekilde taçlandı.

Güle güle Ahmet Eyüce Hocam, sizi hep iyiliklerle, güzelliklerle anacağız, sizi tanımak çok güzeldi ve ayrıcalıklıydı, bizim hayatımıza girdiniz ve kalbimizde taht kurdunuz. ■

Başak İpekoğlu, Prof. Dr., İYTE, Mimarlık Fakültesi, Mimari Restorasyon Bölüm Başkanı

Gidenin Ardından... Bir adamın yaklaşık on yıl asistanı olmak ne demek az insan bilir... Senkronize yaşam! Taklit mi? Öykünmek mi, öğrenip te benzemek mi aslında? Mustafa Abi'ye sormuş, Arabistan'dan döndüğünde " benim asistanım kim olsun ?" diye... O da "Kıvılcım yakışır" demiş... Lisans düzeyinde öğrencisi olamamış, hep üst sınıflardan dinlemiştim... Yakıştı doğrusu, iyi bir takımdık... O dönem öğrencilerimiz olanlar bilir! Çok benzerdik... Annesi bile bir sohbetle, "doğursam seni bu kadar Ahmet'e

benzetemedim” demişti... Çizdiğim bir proje O’na ait sanıldığında “proje O’nun değil ama müellif O’nun projesi” diye açıklamıştım... Bir sınav sabahı, Ahmet Abi ilk defa geç geldi, ben soruları yazıp sınavı başlatmıştım... Tahtaya bakıp “ bu kadar mı deşifre oldum?” diye bir kahkaha attı... Konuşmadan anlaşmayı, direktiflerini bir bakışıyla uygulamayı, O’nun gibi davranmayı öğrenmişim... Uçmanın zamanı gelmişti! Hiç affetmedi... Ama söz verdim bir gün bakan olursa müsteşarı olacaktım... Zor’du. Tanıdığım egosu en yüksek insandı yaşamımda... Çok didiştik... “Özen Abla daha iyi hoca” da dedim, “siz, bizden, sizden daha iyi olmamızı bekliyorsunuz” da...O da bana neler, neler? Her şeyime karışırdı. Hatta ilk lamy kalemim kırmızı olamadı, zorla beyaz aldırdı, hocalara yakışmazmış!... Sadece “daha iyi olayım” diye... Kaç defa küsüştük kim bilir? “Kıvılcım nasılsa beni affeder!” lafını kaç defa duydum....Nasıl affetmeyeyim? Zeka, espri, yaşam sevinci, bitmeyen bir enerji, dilbilim, hitabet, sonsuz bir disiplin ve iş ahlakı, iyi giyinmek, iyi yemek yemek, iyi içmek, Özen Abla’mıza sadakat, toplamda kaliteli olmak ve kaliteyi yaşamak... Nevzat’ı tanıdım, Sermet’i, Azan’ı, Aysel’i, Hikmet’i... Ve ben... Hepimiz sana sevdalıydık, hayrandık... Az insan seni bizim kadar tanıdı... Hayatı paylaştık... Sabah, akşam, gece-gündüz... Evlerinin çocuğu, ben Onlar’ın kızıydım... Kim bilir bizden sonra da, kimler girdi koca gönlüne? Öksüz bıraktın hepimizi... Beter olduk gidişinle... Bu kadar ani mi olmalıydı? Şaka gibi! Her duyanın ilk feryadıydı. Tekrar hocalığa geri dönüyorum Abi... Öğlen rakısında gençlerle yaşamı konuşup, daha da gençlere senden öğrendiklerimi aktarabilmek için... “Samimiyetle laubaliliğin farkı” nı öğreteceğim... Sana ilk defa, “sen” diyorum Abi! Affet! Siz desem okuyanlar algılayamayabilirdi... Öğrencilerim biraz gevşerlerse onlara “tehdidin pedagojik bir yöntem olmadığını, ama hep işe yaradığını” söyleyeceğim... Bir barbunya pilaki fotoğrafı, bir roka-balık resmi koyarım görsellerin içine ki, dikkatleri toplansın... Ama vallaha bitirmeyeceğim doktoramı... Oradan da yetişirdin bana

aslında da, son barışmamızda sen de vazgeçmiş, “kızım bari yaz, çiçek yaz, böcek yaz, ama yaz” demiştin... Kim derdi ki ilk yazım bu olacak... Oralarda sizi bulurum ben... Amcamı, seni.... Zaten cafe-konyak başlamışsınızdır, Hikmet’le ben gelmeden. □

Kıvılcım Keskiner, Y.Mimar

İyi bir öğrenciniz olduğumu hiç düşünmedim. Altıncı dönemde, müze yerine toplu konut projesini seçtiğimde seçeneğimin bu olacağını en başından biliyordunuz. Betonarme kafeslerin birinde yaşadığımdan..., bundan nefret ettiğimden ve sıkıntılarımın ne kadar çok olduğundan önceki derslerinizde bahsetmişim. İyi öğrenciler söylediklerinizi unutmaz. Kötülerinin sözlerini de siz unutmazsınız. Dönem ortasında bir çanta dolusu baştan savma eskizlerle dolu olarak geldiğimde; ‘Seni bırakacağım!’ demiştiniz; ‘Hem de FD ile değil FF ile. Kaldın mı hakkını vereceksin!’ Gözlerimin içine öyle baktığınızda bir kaç dönem önce söylediğiniz; “Öğrencini nasıl motive edeceğini bileceksin. Kimini takdir edeceksin, kimine ‘Senden bir bok olmaz!’ diyeceksin.” sözünüzü bir çırpıda unutmuşum. İki gün boyunca uyumayıp ölçekli çizimleri getirdiğimde; ‘Bunlar olmuş’ demiştiniz. Yarım saat sonra jüride söylenecek milyon tane mimari terim benim için sözlerinizin yerini tutamazdı. Dönem sonunda bütün öğrencileriniz odanızda toplandığında heyecan içindeydim; ‘Notlarınızı yüksekten alçağa söyleyeceğim.’ demiştiniz. İlk isim elbette ‘İpek’ti. Notu: BA. Sizden AA almanın mümkün olduğunu sanırım henüz bilmiyorduk. İpek’in notu hakettiğine hiç şüphemiz yoktu. İkinci isme geldiğinizde gözünüzün önünde olmama rağmen aranır gibi yapıp bilinçli olarak; ‘Haziran nerede?’ demiştiniz. Sağ elimi kaldırıp; ‘Buradayım’ demiştim. Gözleriniz gözlerimi bulduğunda sözleriniz boğazıma yumruk gibi inmişti;

‘Sen aşık mısın?’ Sevgilim olduğunu biliyordunuz. Onun iki alt dönemde olduğunu da. Kantinde bir çok el ele gördüğünüzü hatırlıyordum. Beraber yemek yerken size bir çok kez selam vermiştik. Siz anlamıştınız. Ben uzunca bir süre kız arkadaşımın etkisindeydim. Projemın değil. Kısa süren bir sessizlikten sonra; ‘Evet’ demiştim. Bu kez diğerlerine bakıp; ‘Bravo!’ demiştiniz; ‘Bakın doğruyu söyledi. Delikanlı adamı severim.’ Tekrar bana dönmüştünüz; ‘Ben de açık konuşacağım. Senin projenin hakkı BA. Ama sana dönem boyunca gösterdiğin performanstan ötürü BB verebilirim.’ Sizden BA almak! Rüyamda görsem inanmazdım. En azından sonrasında o anı rüyamda gördüğümü size bir kez daha kesinlikle söylemezdim. Gayriresmi not açıklamanızdan sonra bir çok arkadaşım; ‘Merak etme BA verir’ demişti. Notlar asıldığında isminin karşısında ‘BB’ yazıyordu. Siz benim motivasyonumu ömür boyu kaybetmememi istiyordunuz. Bu yüzden üçüncü dönemdeki bir dersinizin ortasında otuz öğrencinizin gözlerine bakıp, cevabını veremeyeceğinden emin olduğunuz zat-ı alime dönerek; ‘Söyle bakalım kimdi Louvre Piramidi’nin mimarı?’ dediğinizde; ‘Bu anı dün gece rüyamda gördüm’ deyivermişim. Sizin deyiminizle ‘cahil cesareti’ bende bir hayli bulunmaktaydı. Yine yanılmamıştınız. Bir mimar olarak Paris’e iki sefer gitmeme rağmen Louvre Müzesi’ni hiç görmedim. İkinci gidişimin son sabahı, nasıl olduysa kendimi halen arkadaşlarıma ‘yahu şu meşhur bina var ya...’ diyerek anlatmaya çalıştığım binanın karşısında bulduğum, uykusuzluktan kırıldığı, saatime bakıp dönüş uçuşuma henüz dört saat kaldığını öğrendiğim günün sabahı; ‘Gidip Louvre’u göreyim bari’ demiştim. Sabahın sekizinde müzenin girişindeki cam piramidin önünde bekleyen bir kaç yaşlı turistin arkasında sıraya girdiğimde normalde 15 euro olduğunu hatırladığım giriş ücretinin her ayın ilk gününde alınmadığını öğrenmişim. O

günün bir mayıs ve resmi tatil olduğunu öğrendiğimde ise iki kere yıkılmışım.

Birincisi;

Nasıl olur da gelmeye niyet ettiğim bir gün müze hem bedava hem kapalı olurdu?

İkincisi ise;

Sol tandanslı bir anne-babadan doğma olan bendeniz nasıl olur da o günün bir mayıs olduğunun farkında olmazdı? O gün iyi bir mimar olamayacağımı anladım. Hamurumda olmadığı gibi kaderimde de yoktu. İkiz kuleleri bir gün görecektim olsaydım o gün eminim 11 Eylül 2001 olurdu. La Sagrada Familia'yı görecektim olsam, ben gitmeden bir gün önce tamamlanırdı. Palazzo Botta'yı ziyaret etsem kesin kafama bir tuğla isabet ederdi. Ankara'daki köprülü kavşağı görmeye gitsem en az beş araç birbirine girerdi. Benim on sene sonra anladığımı siz belki de ilk gün farketmişsiniz.

İlk paragrafta söylediğim sözü düzeltmek istiyorum. İyi öğrenciler unutmaz. Kötü öğrenciler hem unuttur hem de istesenez de onları unutamazsınız. Bundan bir kaç ay önce, bir asistanınız vasıtasıyla selam gönderdiğimde vermiş olduğunuz cevap ve hakkımda söyledikleriniz beni hem şaşırtmış hem de çok mutlu etmişti. Takip eden bir kaç hafta sonra evimin balkonuna, iyi bir öğrenciniz olan Sezer ile, henüz beş aylık kedimin kumunu, direnişten kalma gaz maskelerimizle değiştirirken inanılmaz bir şey oldu. Sezer;

'Ahmet Hoca ne yapıyor acaba? En son ne zaman gördün?' diye sordu.

Bir kaç hafta önce tam aynı yerde, balkonda kedinin kumunu değiştirirken sizi Özen Hoca ile beraber bizim sokağın başında gördüğümü hatırladım. Yine bir arkadaşımı 'kedinin kumunu değiştirmek' gibi bir eziyete ortak ettiğim zaman. İkinizin de elinizde muhtemelen 'Ali Usta'dan alınan dondurmalar vardı. Üzerinizde krem rengi bir pantolon, açık renkli bir gömlek, ve işlevinin dışında bir aksesuar olarak çok iyi taşıdığınız pantolon askılarınız vardı. Öğrenim hayatım boyunca şapkalarımı her zaman kafamda bulundurduğumdan, bir gün dayanamayıp;

'Kapalı alanda şapka takılmaz!' diye gürlemişsiniz.

'O sadece beni güneşten korumuyor,

aynı zamanda bir aksesuar' demiştim. (bkz. Cahil Cesareti)

Cevabınız mükemmeldi;

'Bu söylediklerin kapalı alanda takılmadığı gerçeğini değiştirmiyor.'

O an bunları düşünmüştüm. Siz yan yana oldukça neşeli muhabbet edip sokağı yokuş aşağı adımlarken ben size el sallayıp;

'Ahmet Hocam nasılsınız?' diye bağırmak istemişim.

Yaz mevsimi olduğundan üzerimde sadece kısa bir sort olduğunu unutmamışım. Bu yüzden, bu kez de beni görmenizden ölesiye korkup, yardım eden arkadaşımın şaşkın bakışları arasında üçüncü kattaki dairemin cam korkulukları arkasına saklanmışım. İkinci dönemdeki 'Transparency' ödevinde koca kartonun ortasına pencere yapan ben olmamama rağmen heyecandan camın şeffaflığını hesaba katamamışım.

Korktuğum olmadı. Beni görmediniz.

Ancak ben sizi sokağın sonuna kadar izledim. Gülümsüyordunuz.

Gülümsetiyordunuz. Özen Hoca'ya neler anlattığınızı merak ettim. Sizi en son o gün gördüm.

Bu yazıyı, adınıza bir mimarlık dergisinin gelecek sayısında, sizinle olan anılarımızın yer alacağını söyleyen mail'i aldıktan bir hafta sonra yazıyorum. Yine bir gecenin körü.

Teslim gününü beş gün geçmiş.

Elimden tuttuğunuz o ilk günden ise tamı tamına on dört yıl. Projelerimi de hep geç teslim ederdim hatırlıyorsunuz değil mi? Elbette hatırlıyorsunuz. Bir arkadaşımın projesine yakın bir lokasyonda tasarladığım binanın yerin göstermek için onun paftasını astığımda;

'Ödünç paftayla jüriye çıkan ilk defa görüyorum.' bile dedirtmişim size. Zamanında yetiştirseydim bile yazıyı dergiye göndereceğimi pek zannetmiyorum. Sanırım üç yüz elli kelimeyi biraz geçmişim. Yine aynı şeyi yapıyorum değil mi? Cesaretim olmadığını kabulleneceğime sebebi başka yerde arıyorum. Jüri zamanı, projesinden yüzlerce kesit alıp binlerce paftalar çizen öğrencinizin yanına iki kıkırık paftamı asmak istemeyen halimdeyim. Belki de değişen fiziksel görüntüme rağmen hatırlanmak istediğim için yoktur huylarımda değişiklik. Beni bu halimle hatırladığınızı

biliyorum.

Tasarladığı evin holünde, giriş kapısının tam karşısına kanepa koyan bir arkadaşımın jürisinde;

'Haziran bu evde yaşasa kapıyı açar açmaz bu kanepeye kıvrılıp uyur.' diye sataştığınız halimle.

'Siz hiç oyun oynar mısınız?' diye sorduğunuzda;

'Oynarız hocam. Hatta geçen gün oynarken yanımızdan geçtiniz.'

cevabımdan hoşnut kalmayıp; 'Ben sizin gibi üniversitedeki gençlerin Briç oynamasını beklerdim, adam sandalyeleri dizip dolmuşçuluk oynamaktan bahsediyor.' dediğiniz halimle.

"Contrast" ödevinde çubuk makarnaları kartona dik olarak yapıştırmaya çalıştığım halimle.

Stadyum projesinde çıkmaza girdiğimde;

'Futbol'u sevmem ki ben! Takım bile tutmam ama günde en az iki spor gazetesi almaya başladım!' diye söylenirken yakaladığınız, ardından; 'Futbolu küçümseme. Sakın basite indirgeme. Çok komplike bir oyundur. Sahada neler döner. Tam saha presler, adam adama markajlar, ofsayt taktikleri. Maçı bir dahaki sefer bu gözle izle.' tavsiyesini verdiğiniz halimle...

'Siz buradan çıkınca mimar olacağınızı mı zannediyorsunuz?' derdiniz;

'Yarınız mimarlık bile yapmayacak. Ya da yaptığınıza mimarlık denmeyecek. Kiminiz üç kuruşa proje çizecek, kiminiz müteahhit olup çok paralar kazanacak. Kiminiz akademisyen olacak. Kiminiz belki şarkı söyleyecek.'

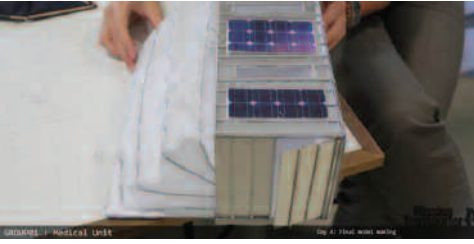
Ben de bu söylediklerinizden birini yapıyorum. Başka bir arkadaşım diğerini. Bir başkası başka bir diğerini. Birimiz evlendi. Ötekimizin çocuğu bile oldu. O iki bayan öğrenciniz beraber ofis açtılar. Üçüncü arkadaşları yurtdışında. Birimizin kendi öğrencileri bile var. 'Sen çok para kazanırsın' dediğiniz öğrenciniz sanırım gerçekten çok para kazanıyor. Birimiz şu an yatağında uyuyor. Ötekisi, dünyanın öbür ucunda kalfasına iş tarif ediyor. Ancak ortak bir yönümüz var; Ne zaman bir kaçımız bir araya gelsek, haberiniz olmadan size fasıl yaptığımız gün yüzünüzde gördüğümüz o gülümsemeyi konuşuyoruz... ■

Haziran Günel, Mimar

Deprem Sonrası Yaşanan Problem Odaklı Bir Mimari Atölye Çalışması: Sosyal Yardım İçerikli Yaşam Birimi

2011 YILINDA YAŞAR ÜNİVERSİTESİ MİMARLIK FAKÜLTESİ TARAFINDAN JAPON MİMAR ONISHI TAKUYA ÖNDERLİĞİNDE YÜRÜTÜLEN ATÖLYE ÇALIŞMASI, ÖĞRENCİLERE DEPREM BİLİNCİNİ YERLEŞTİRMEYİ AMAÇLAMİŞTİR

Malike Özsoy

ÜSTTE Mekana alan kazandıran körüklü sistemi gösterir, Sağlık Ünitesi model çalışması

Tedavi birimleri ile elektrik enerjisi üretmeye yarayan fotovoltaik panelleri gösterir Sağlık Ünitesi model çalışması

SAĞ ÜSTTE Farklı boyutlara sahip çocuk yaşam birimlerinin kapsüller halinde, farklı renklerde dış kabuk üzerinde yer alan görüntüleri.(model çalışması)

Çocuk yaşam birimi çalışmasının bilgisayar ortamında ifadesi

Giriş
Depremselliği çok yüksek bir coğrafya üzerinde yer alan ülkemiz, geçmişten günümüze gelişigüzel tekniklerle, yapım ilkeleri göz önüne alınmayarak üretilmiş yapıların fazlalığı nedeniyle çok büyük hasarlar görmüş ve kayıplar vermiştir. Depremün büyük can ve mal kaybına yol açan doğal bir afet oluşu, gelecekte farklı büyüklükte depremlerin Türkiye’de süreceği ve yine kayıplara neden olacağı gerçeği toplumumuzun büyük bir kesimi tarafından bilinmektedir.

Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi bu gerçeği göz önünde bulundurarak 2011 yılında Mimarlık ve İç Mimarlık Çevre Tasarımı Bölümü öğrencilerine deprem bilincini yerleştirme, deprem sonrası yaşanacak sıkıntıları ortaya koyabilme, bu sorunları ortadan kaldırmaya ya da hafifletmeye yönelik fikirler üretebilme duyarlılığını kazandıracak, ürettikleri fikirleri kısıtlı bir zaman dilimi içerisinde mimari bir tasarıma dönüştürebilme becerisi edindirebilecek bir atölye çalışması gerçekleştirmiştir. Sosyal Yardım İçerikli Yaşam Birimi Tasarımı (Mission Transporter) başlığı altında gerçekleştirilen çalışma Japon mimar Onishi Takuya önderliğinde yürütülmüş, ilk aşamada beş farklı çalışma grubu, beş farklı sorunu (sağlık, iletişim, yemek, su ve çocuk bakımı) ortaya koymuştur. Barınma sorununun, geleneksel sistemle Türk Kızılayı tarafından yada diğer sivil yardım kuruluşları tarafından çözüldüğü varsayılmıştır. Küçük ölçekli bir konteyner ünitesi içerisinde, belirlenen

sorunlarla ilgili fonksiyonel ve teknik problemlerin çözüme kavuşturulduğu, enerji bilinçli mekan tasarımı, çalışmanın ikinci aşamasını oluşturmuştur.

Atölye çalışmalarının sonunda üretilen eserler jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek seçilen konuya getirdiği katkı hem fikir hem de tasarım bazında başarılı görülerek ödüllendirilmiştir.

Çalışmanın ardından bu tür bir etkinliğin içeriğe yönelik sağladığı başarılı sonuçların yanısıra mimarlık eğitimine olan katkısı da tartışılmış ve bu başarı, öğrencilerin, grup içerisinde öğrenebildikleri aynı zamanda eğlenebildikleri bir ortamı yakalama fırsatı bulmaları, gruplar arası üretken bir rekabet duygusunun oluşması sonucuna bağlanmıştır. Bu anlamda gerçekleştirilen deneyimlerin mimarlık eğitimi içerisindeki önemi ve gerekliliği bir kez daha vurgulanabilir.

Türkiye’de Deprem ve Deprem Sonrası Karşılaşılan Sorunlar

Çalışmaya başlamadan önce deprem olgusu, Türkiye’de deprem, deprem sonrası ortaya çıkan sorunlar ve yaşanan sıkıntılar öğrenciler tarafından araştırma konusu olarak ele alınmış konunun ciddiyeti kavranmaya çalışılmıştır.

Literatür taramasına yönelik yapılan araştırmalar sonrasında elde edilen teorik bilgiler aşağıdaki gibi ortaya konmuş Türkiye’nin deprem ile iç içeliği, ve deprem sonrası yaşanabilecek olumsuz sonuçların varlığı öğrenciler için konuyu

kavramada ve önemini vurgulamada ana girdi oluşturmuştur.

Yeryüzünde üç büyük ana kuşak depremlerin en yoğun olarak gözlemlendiği bölgeleri oluşturur. Türkiye dünyanın en aktif üç büyük deprem kuşağından ikincisi olan Alp-Himalaya deprem kuşağı üzerinde yer alır.

Endonezya'dan başlayarak Himalayalar ve Akdeniz üzerinden Atlas Okyanusu'na ulaşan bu bant üzerinde yeryüzündeki depremlerin %17 si gerçekleşir. (Özükan,2000)Bu nedenle Anadolu'nun büyük bir bölümü deprem riski açısından dünyanın en önde gelen bölgeleri arasındadır. Türkiye aktif kırık hatların yoğunluğuna, tektonik çukurların varlığına ve bunların yaratacakları tehlikeye göre bölgelere ayrılmaktadır. I. Derece deprem bölgesi, Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu fay kuşakları boyunca uzanan sahalar, Ege Bölgesi ve Göller Yöresi,;II. Derece deprem bölgesi birinci derece deprem bölgelerinin çevresini kuşatan alanlar III. ve IV. Derece deprem bölgesi ise Trakya Bölgesinin kuzeyi, Karadeniz kıyıları; İç Anadolu Bölgesinin çevresi ile Güneydoğu Anadolu'nun güneyi olarak tanımlanmaktadır. (Küçük, 2006)

Bu jeolojik yapı yurdumuzu tümüyle riskli ülkeler sınıflandırmasında üst noktalara taşımaktadır. Deprem Bölgeleri Haritası'na göre topraklarımızın %92'sinin deprem bölgeleri içerisinde olduğu, nüfusumuzun, %98'inin deprem tehlikesi altında yaşadığı, büyük sanayi merkezlerinin %98'i ve barajlarımızın %94'ünün deprem bölgeleri içinde yer aldığı bilinmektedir. (JICA, 2004) Türkiye'de büyük şehirlerin bir çoğunun bu tehlike altındaki bölgeler üzerinde kurulu olduğu göz önüne alınırsa ülke nüfusumuzun ne derece tehdit altında olduğu açıktır.

Depremlerin yaratacağı hasarları azaltmak önceden alınacak önlemlerle mümkün olmakla birlikte ülkemizde geçmişte yaşanan problemlerden dolayı günümüz için bu başarıyı elde etmenin zor olduğu görülmektedir. 1950 sonrası dönemde ülkemizde yaşanan hızlı kentleşme ve sanayileşme süreci, özellikle büyük kentlerimizde bulunan yapıların %60'ının imar yasası dışında tamamen kaçak olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1980'li

yıllara kadar büyük kentlerde barınma amaçlı fakat yasadışı olarak yapılan gecekondular, 1980 sonrası dönemde daha çok rant odaklı olarak üretilmiş ve zaman içerisinde nitelik değiştirerek tek katlı gecekondular yapıları çok katlı yapılara dönüşmüştür. Kaçak yapılaşma ticaret ve sanayi yapılarından, tarım ve turizm yapılarına kadar tüm sektörlerde yaygınlaşmış, kent çevreleri, kıyı alanları, tarım ve orman alanlarıyla birlikte su havzaları da işgal edilerek çok katlı yapılardan oluşan yasal olmayan kent parçaları ortaya çıkmıştır. İzmir de bu olumsuz koşullarla yüz yüze kalmış kentlerimizden biridir. (TMMOB)

Yasalara, yönetmelik ve plan hükümlerine aykırı yapılaşmalar, ülkemizde yaşanan büyük depremlerden sonra ortaya çıkan can ve mal kaybıyla da varlığını acı sonuçlarla hissettirmiştir. Depremlerden sonra can ve mal kaybı yaşamış bireylerin kayıpları ve gündelik yaşam koşullarındaki değişiklikler halkın büyük bir bölümünün travmalar yaşamamasına ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için desteğe gereksinim duymalarına sebep olmuştur. Özellikle doğal afetlerden sonra, mağdurların yaklaşık % 10-15'i olaydan çok kısa bir süre sonra toparlanarak olayın etkileriyle başa çıkabilirken yaklaşık %70 gibi bir bölümünün ise depremden etkilendiği ve "stres tepkileri" gösterdiği bulgulanmıştır. (Konuk) Bu ruhsal rahatsızlıkların daha çok kadın, çocuk ve yaşlıları etkilediği bilinen bir gerçektir. Ruhsal sıkıntıların yanında yaşanan, barınacak yer problemi, susuzluk, açlık, hava koşullarına uygun ısıtma ya da soğutma malzeme ve araçlarının bulunmaması, iletişim ağlarının bozulması, hastane yada benzeri sağlık birimlerinin zarar görmesi ile oluşan ekipman ve bina eksikliği kişilerin yaşamını altüst eden başlıca durumlardır. Öğrencilerin araştırmalar sonucunda elde ettikleri bu veriler

Türkiye'nin depremle yüzyüze olduğu gerçekleri ortaya koyarken, deprem sonrası yardım odaklı yapılacak bir çalışmanın önemini de vurgulamaktadır

Deprem Sonrası Sosyal Yardım Odaklı Bir Atölye Çalışması

Atölye çalışması Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü ile İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü öğrencilerinin birinci sınıf öğrencileri hariç, tümünün katılımıyla gerçekleştirilmiş karma bir çalışmadır.

Stüdyonun yürütücüsü Üniversite'nin davetlisi olarak İzmir'e gelen Japon mimar Onishi Takuya, 1990-1994 yılları arasında Tokyo Musashino Art University de lisansını tamamlamış,1995-2000 yılları arasında ise Londra'da Architectural Association School of Architecture'dan yüksek lisans diploması almıştır. Takuya ile Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğretim görevlilerinin katılımlarıyla yürütülen çalışmanın amacı deprem sonrası, bireylerin yaşadığı sıkıntıları azaltmaya yönelik bir işlevi barındıran, kara, hava, deniz yoluyla kolay taşınabilir, tüm ekipmanı içerisinde hazır bulunan bir mekanı tasarlamak şeklinde belirlenmiştir. Türkiye'de barınma işlevini gerçekleştirecek ekipmanların (Kızılay çadırı gibi) devlet vasıtasıyla afet bölgelerine kısa sürede ulaştırıldığı var sayılarak barınma sorunu konu dışı bırakılmıştır.

Çalışmada öğrencilerden beklenen, acil durumlarda, zor koşullara sahip ortamları daha iyi hale getirecek fonksiyonel, teknik çözüme ve tesisat şebekesine sahip toplumun acil gereksinimlerini karşılayabilecek bir tasarım geliştirmeleridir.

Mimarlığın sadece bir yere bağlı bulunan sabit, hareket edemeyen, insanların içinde yaşamalarını bekleyen yapıları üretmeye yarayan bir disiplin olmadığı, aynı zamanda aktif, (mobil) bir yerden başka bir yere taşınabilmeye hazır, insanları korumaya ve onların

problemlerini çözmeye yardımcı olabilecek mekanların tasarlanıp üretilmesi yetkinliğine de sahip olabileceğinin bilinci yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Atölyeye katılan öğrencilerden sadece mobil bir mekan tasarımlarının ötesinde getirecekleri önerilerle depremden zarar görmüş kitlelere onların yaşamlarını kolaylaştırmaya yönelik bir misyon üstlenmeleri ve bu misyonu tasarımlarına yansıtmaları beklenmiştir. Süreçte atölye katılımcılarından deprem ve deprem sonrası halkın gereksinimlerinin neler olabileceğine dair literatür taramasına yönelik araştırma yapmaları, ayrıca içerisinde rahatlıkla hareket edilebilecek, barınılabilecek, hareketli taşınabilir elemanın ne olabileceğine dair fikir üretmeleri beklenmiştir. İzmir'in bir liman kenti ve geniş bir konteyner parkına sahip olması ve Türkiye'nin her yerine taşıma yapmaya elverişli bir alt yapıya sahip olması dolayısıyla konteyner fikri ortaya atılmış, tüm katılımcıların ortak görüşü ile konteyner atölyenin çalışma konusu olarak belirlenerek tasarımın ana unsurunu oluşturmuştur.

Hava, deniz ve kara yoluyla kolaylıkla taşınma imkanına sahip olan konteynerler afet bölgelerine hava yoluyla (helikopter) kolaylıkla ve kısa sürede ulaştırılabileceği nedeniyle fikir olarak herkes tarafından benimsenmiştir. Uluslararası kabul edilmiş standart ölçülere sahip konteynerlerin genişlik ve yükseklikleri 2,4 m uzunlukları ise 6,9 veya 12 m olacak şekilde değişmektedir. Öğrenciler 12m lik uzunluğu esas kabul ederek yaklaşık 29 m²lik alan ve 70m³ lük hacim içerisinde yan duvarların ve tavanın açılıp kapanabilir esnekliğe sahip olabileceği fikri ile tasarımlarını şekillendirmişlerdir.

Konteynerlerin dört köşesinde güçlü çelik taşıyıcıların bulunması, taban, tavan, ve duvarları ile bir kasayı andırması, öğrencilerin strüktürel gereksinim ile uğraşmadan fonksiyonel, ve teknik problem çözmeye odaklı bir tasarım yaklaşımı içerisinde bulunmalarını gerekli kılmıştır.

Katılımcılardan atölye çalışması için kendi takımlarını oluşturmaları istenmiş ancak, çalışmanın eğitim dönemine

denk gelmesi sebebiyle, grupların oluşumu öğrencilerin ders yoğunluklarına göre kendilerince uygun zaman dilimini seçmeleriyle, tesadüfen oluşmuştur.

Bu durum farklı bölümlerden ve farklı sınıflardan öğrencilerin bir araya gelmelerini, sınıflar arası dikey, bölümler arası yatay ilişkilerin güçlenmesini, böylelikle de öğrenciler arası bilgi paylaşımının artmasını

“ÇALIŞMADA ÖĞRENCİLERDEN BEKLENİLEN, ACİL DURUMLARDA, ZOR KOŞULLARA SAHİP ORTAMLARI DAHA İYİ HALE GETİRECEK FONKSİYONEL, TEKNİK ÇÖZÜME VE TESİSAT ŞEBEKESİNE SAHİP, TOPLUMUN ACİL GEREKSİNİMLERİNİ KARŞILAYABİLECEK BİR TASARIM GELİŞTİRMELERİDİR”

sağlamıştır. Atölye için yaklaşık on ila onbeşer kişilik beş grup oluşturulmuş, grupların herbiri için dörder günlük tasarım süresi verilmiştir. Katılımcılar kendilerine ayrılan dört günlük sürecin ilk aşamasında hem bireysel hem de toplu halde depremzedelere ne tür bir sosyal hizmet götürebilecekleri konusunda önerilerde bulunmuşlardır. Önerdikleri konulara yönelik gereksinimlere ve hedeflere dönük program önerileri geliştirmişler ve tasarım ana kararlarını oluşturmuşlardır.

Toplam dört günlük atölye çalışmalarının sonucunda öğrencilerden serbest el çizim, perspektiflerle sunum paftaları ve rapor hazırlamaları istenmiştir. Çalışma grupları kalabalık bir öğrenci ve öğretim görevlileri karşısında jüriye çıkarak, sunumlarını gerçekleştirmiş soruları yanıtlamışlardır.

Tasarım Problemi olarak ele alınan konular

Araştırmalar ışığında öğrenciler elde ettikleri verileri sentezleyip analiz ederek deprem sonrası zarar görmüş insanların nelere gereksinim duyacakları konusunda fikir jimnastiği yaparak kendilerince en önemli buldukları bir konuyu tasarım problemi olarak ele almışlardır.

Seçilen konular aşağıdaki gibidir:

- Sağlık Ünitesi
- Teknoloji Ünitesi

- Mutfak Ünitesi
- Su İstasyonu
- Çocuk Bakım Ünitesi

Sağlık Ünitesi: Birinci grup tarafından sağlık yardımının deprem felaketi sonrasında insanların en öncelikli gereksinimi olduğu kararına varılmıştır. Afet sonrasında sağlık yapıları, ekipman, malzeme, ve personelinin de zarar görebileceği

probleminden yola çıkılarak bu gereksinimi çözecek bir ünite tasarımına karar verilmiştir. Tasarım aşamasında işlevsel kullanımdan en üst düzeyde verim alınması hedeflenmiş, iki adet tedavi amaçlı yatma biriminin bulunduğu iki sağlık personelinin hizmet verebileceği bir tasarımda karar kılınmıştır. Kullanım esnasında alanı daha rahat ve esnek kılabilmek için konteynerin bir yüzü körüklü açılıp kapanabilir bir sistem ile genişletilerek tasarlanmış çatısına fotovoltaiik paneller yerleştirilerek güneş enerjisinden elektrik elde edilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmiştir.

Teknoloji Ünitesi: İkinci grup tarafından depremin ardından haberleşme ağlarının zarar görmesi ve halkın yakınlarıyla iletişim kuramaması bir problem olarak görülmüş ve bu problemin çözümüne yönelik bir çalışma yapmaya karar verilmiştir. Uydu iletişim sistemi ile kendi enerjisini sağlayabilen içerisinde 50 laptop bilgisayarını barındıran bir mekanın iletişim problemini ortadan kaldıracığı düşünülmüştür. Afetzedelerin yakınları ve arkadaşları ile bağlantıya geçmelerini sağlayacak, aynı anda 50 kişinin kısa süreli kullanabilecekleri bilgisayar düzeneklerine sahip olan mekandan, sosyal paylaşım ağları yoluyla afet bölgesindeki durumdan

diğer insanları haberdar etme olanağı sağlayacağı öngörülmüştür. Vinç ve helikopter ile taşınabilme ve 45 dakika içerisinde kurulabilme imkanına sahip konteyner ünitelerden , istenildiği kadar gönderilebileceği düşünülmüştür. Afet bölgesinden uzakta aileleri, yakınları olanlar ya da alan içerisinde aile bireylerini kaybetmiş kişiler için bir umut ışığı olacağı fikri öğrenciler arasında en kabul gören sosyal yardım konularından biri olarak görülmüştür.

Mutfak Ünitesi: Üçüncü grup, depremlerin ardından Türk Kızılayının yaptığı yemek yardımından daha fazlasının yapılabildiği, daha çok yemek çeşidi, daha çok porsiyonun sağlanabileceği, daha hızlı servisin verilebileceği, deprem mağdurlarının kendilerini evlerindeymiş gibi hissedebilecekleri bir mutfak ünitesi tasarımı kararı almıştır. Konteyner kapakları açıldığında üzerinde mutfak çalışma bankalarının hareket edebileceği, bir sistem üzerine kurgulanan çalışma öğrencilerin ve jüri üyelerinin oylarıyla birinci eser olarak belirlenmiştir.

Su İstasyonu: Deprem sonrasında yıkıntılar altında kalan konutlar, su temin tesislerinin zarara uğraması gibi problemler göz önüne alınarak depremedelerin suya gereksinimleri olacağı düşünülerek dördüncü grup tarafından 'aquaducation' adını verdikleri bir birim tasarlanmıştır. İngilizce aquarium (akvaryum) ve education (eğitim) kelimelerinden türeterek oluşturdukları isim suyu ekonomik kullanma bilincini halkta oluşturma ve akvaryum formunda bir depoyu tasarımlarında kullanma fikrini de ortaya koymaktadır. Grup sosyal yardım sağlamanın yanısıra halka bilinçli su tüketimi konusunda eğitim vermeyi de amaçlamıştır. Akvaryum şeklinde tasarlanan su tankının duvarlarının transparan olarak düşünülmesi kullanılan suyun hangi seviyeye indiğinin takibinin yapılma kolaylığını getireceği düşünülerek deprem zedelerin suyu ekonomik ve dikkatli kullanabilmeleri için bir uyarı sistemi olarak görülmüştür. 2011 Japonya depreminin ardından Japon hükümetinin yaptığı araştırmaya göre bir kişinin içme, yemek pişirme ve

temizlik için gereksinim duyduğu su miktarının 17 litre olduğunun tespiti üzerine, öğrenciler bir kişi için 20 litre su gereksinimi olabileceği öngörüsüyle bir ünitenin yaklaşık 100 kişiye hizmet verebileceği, 25 tonluk bir su tankı ile tasarımlarını şekillendirilmişlerdir. Bir konteynerin 28 ton ağırlığı kaldırma kapasitesi olduğu ve kendi ağırlığının 2.5 ton olduğu hesap edilerek 25 tonluk bir su tankının konteyner içerisine yerleştirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Konteyner iki bölümlü olarak düşünülmüş birinci bölüm akvaryum ikinci bölüm su boruları ve pompanın konumlandığı hacim olarak tasarlanmıştır. Akvaryum içerisinden çatıya pompalanan su çatıda ikiye ayrılarak konteynerin iki farklı yönüne dağılarak bir taraf içme suyunu kullanmaya diğer taraf duş almaya yarar hale getirilmeye çalışılmıştır. Duş sisteminin bulunduğu yöne giden su çatıda yer alan solar güneş panelleriyle de ısıtılmaya çalışılmıştır.

Çocuk Bakım Ünitesi: Ağır deprem felaketlerinden sonra yaşanan can kayıpları nedeniyle, ebeveynlerini yitiren, kaybeden, sahipsiz çocuklara güvenli bir ortam sunmak, deprem sonrası yasa ve kurallara uygun yaşamlarını sürdürebilecekleri bir ortam hazırlamak fikri beşinci atölye grubu tarafından seçilmiştir. Tasarım aşamasında konteynerlerin dış yüzeyleri bir kabuk gibi düşünülerek ve metal profillerle desteklenerek yüzeylerde küçük kapsüller yaratılmış bu kapsüllerin içinde yatma ve yaşama birimleri oluşturulmuştur. Farklı boyutlara ve atmosfere sahip bu birimler çocuklar için eğlenceli alanlar yaratırken modüller arasında kalan boşluklar da çocuklar için oyun alanları olarak düşünülmüştür.

Sonuç

Bu çalışmanın 2011 Nisan ayında 11 Mart 2011 büyük Japonya depreminin ardından ve bir Japon yürütücü tarafından yapılması işe ciddiye ve heyecan kazandırmıştır. Barınma hizmeti haricindeki sosyal içerikli hizmetlerin neler olabileceğini belirleme (bir misyon üstlenme), mimari bir mekanla ilişkilendirebilme, bir yerden başka bir yere taşınabilmeye hazır (mobil, aynı zamanda kendisi bir

taşıma ünitesi olan) mekanları mimari mekana dönüştürebilme, yaşanan sorunlar ve verilecek hizmetler ile ilgili bilgiyi toplayabilme, analiz edebilme, sentezleyebilme, olgunlaştırabilme, yaratıcı düşünce yeteneğini üçüncü boyuta yansıtabilme, takım çalışmasını yürütebilme ve sonuca kısa sürede ulaşabilme atölye çalışmasının öğrencilere kazandırdığı bilgi ve beceriler olmuştur.

Çalışmada ayrıca karmaşık mühendislik sistemlerinin yardımına başvurmadan kullanılması rutin hale gelmiş teknolojileri tasarımlarına uygulama yetisini kazanmaları sağlanmıştır.

Genel olarak mimari tasarım eğitiminin en önemli amaçlarından birisi öğrencilerin sürece aktif katılımıdır. Atölye çalışmalarında gönüllülüğün esas olmasının, katılımı güçlendirdiği, öğrencilerin süreleri haricinde stüdyoları yirmidört saate yakın zaman dilimiyle kullandıkları, kısa süreli fakat istekle yapılan yoğun çalışmanın başarıyı getirdiği görülmüştür.

Atölye çalışmalarının informal bir ortamda gerçekleştirilmesi, not alma ve derse devam zorunluluğu gibi faktörlerin olmamasına rağmen öğrencilerin yapılan çalışmalara istek ve keyifle katılımı bir başka başarı göstergesi olarak sıralanabilir.

Bu durum her bir öğrencinin konuyu ciddiyetle ele alması ve kendi hedeflerine dönük çözüm odaklı çalışmasını da beraberinde getirmiştir.

Bu deneyim ve öğrencilerin yaşadığı benzer diğer atölye çalışmalarının mimarlık eğitimini desteklediği, mimarlık eğitimi içerisinde daha çok yer verilmesi gerektiği fikride önem kazanmaktadır. □

Malike Özsoy, Yrd. Doç. Dr., Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Akıncıtürk N., 'Depremler ,Yapılar ve Gerçekler'Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi
- JICA, (2004) 'Türkiye'de doğal afetler konulu ülke strateji raporu', JICA,Ankara
- Konuk E; Knipe J;Eke İ; Yüksek H ;Yurtsever A;Ostep S.,(2006) "The Effects of Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR) Therapy on Posttraumatic Stress Disorder in Survivors of the 1999 Marmara, Turkey, Earthquake" International Journal of Stress Management Volume 13(3)
- Küçük D.,(2006) Deprem zararlarını azaltma çalışmalarında Mimarlık eğitiminin Yeri Yüksek Lisans Tezi Gazi Üniversitesi,Ankara.
- Özukan B., (2000) 'Yeryüzü ve Deprem', Boyut Yayıncılık A.Ş.,İstanbul, 12,16, 81-83,122
- TMMOB., 'Türkiyede Deprem Gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası'nın Önerileri Oda Raporu'

Kırsal ve Antik Yerleşim Birlikteliği Üzerine Bir Araştırma

ÜLKEMİZDE BAZI KIRSAL YERLEŞİMLERDEKİ ARKEOLOJİK DEĞERLERE YÖNELİK KORUMA ANLAYIŞI İLE BUNA BAĞLI KAZI ÇALIŞMALARI TARİHİ, MİMARİ VE ESTETİK DEĞERE SAHİP GELENEKSEL DOKUNUN BOZULMASINA, GELENEKSEL DOKUYU OLUŞTURAN SOSYAL YAŞANTININ OLUMSUZ ETKİLENMESİNE SEBEP OLMUŞTUR

Eylem Kazıl Aydoğdu

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi ülkemizde de, arkeolojik kalıntılarla çağdaş yapılaşmanın bir arada bulunduğu şehirlerin yanı sıra, şimdiye kadar göz ardı edilmiş ama aynı nitelikte olan birçok kırsal yerleşim bulunmaktadır. Yazıda ülkemizdeki sayısız örnek yerleşim bir yana Muğla yöresinden seçilen iki örneğe değinilerek bu tür yerleşimlerde yaşanan sorunları gözler önüne sermek amaçlanmıştır. Bu örnekler, arkeolojik kalıntılar ile geleneksel köy dokusunun birlikte korunması konusunda bu güne kadar nasıl bir politika izlendiği, ne gibi sorunların yaşandığı konusunda bilgi ve belgeye ulaşılabilmemiş olması ve sorunun daha iyi gözlenebilmiş olması nedeniyle seçilmiştir. Bu bağlamda seçilen örnekler Muğlanın Milas ilçesine bağlı Ören Kasabası (Keramos), aynı ilçe sınırları içinde kalan Bafa Gölü kıyısında kurulmuş Kapıkırı Köyü (Herakleia)'dır. Ören Kasabası (Keramos) Bodrum Yarımadası'nın güneyinde Gökova Körfezi'ne bakan küçük bir kasabadır (Harita 1). Kuruluş tarihi tam olarak bilinmeyen Keramos yerleşiminin orijininin Karyalı olduğu, M.Ö. 6. yy. da Helenleştirildiği bildirilmektedir. Antik çağın önemli liman kentlerinden biridir.

Bizans Dönemi'nde bir çok yerleşim gibi Afrodisyas'a bağlı bir dini merkez olarak varlığını sürdürmüş, 17.yy. da ise Gereme ismini almıştır. Diğer birçok Ege yerleşimi gibi uzun yıllar Osmanlı egemenliğinde kalan kent, Evliya Çelebi'nin tasvirine göre üzüm bağları ve ekili dikili tarlaları olan bunun yanında balıkçılıkla uğraşan bir köy görünümündedir. Cumhuriyet Dönemi'nde, antik kalıntılarla iç içe bir

yerleşim olması sebebiyle "Ören" ismini aldığı sanılan yerleşim zamanla bu günkü görünümünü almıştır. 19. yy.'da büyük bir bölümü ayakta olan antik kalıntılar arasına topoğrafyayla uyumlu bir şekilde denizi görecekte şekilde yerleştirilmiş geleneksel yapılar, çoğu Osmanlı yerleşiminde olduğu gibi organik bir doku oluşturmaktadır. Bu dönemde ve daha sonra yapılan binaların birçoğu beldenin Yalı Mahallesinde yer almaktadır. Köyün sosyo-ekonomik yapısı ve iklime bağlı yaşam koşulları konutlara yöreye özgü bir karakter kazandırmıştır (Resim 1-2-3). Yerleşimin antik kentin üzerinde kurulmuş olması nedeniyle, bu karaktere üst üste yerleşmenin getirdiği ayrı bir özgünlük eklenmiştir. Konutların bir kısmı antik kalıntılarının üzerine inşa edilmiş, bir kısmı da antik dönem kalıntılarında elde edilen devşirme (spolia) malzemelerle inşa edilmişlerdir (Resim 3-4). Taş ve mermerin ağırlıklı olarak kullanıldığı yapıların en belirgin özellikleri, bir ya da iki katlı, taş duvarlı yığma sistemde inşa edilmiş olmalarıdır. Bu binalar genellikle bir ya da iki göz odanın önünde açık sofası, altında ahır ya da deposu olan sade yapılardır. Odaların yanı sıra açık sofada ve/veya avluda ocak bulunması ılıman iklimin etkisiyle ev yaşantısının büyük bir kısmının açık havada, "hayat" olarak tabir edilen bölümde geçtiğinin bir göstergesidir (Resim 5).

Ören Kasabasının sürekli olarak iskan edilmesi sonucu oluşan bu özgün antik ve geleneksel doku birlikteliği, dönemin arkeolojiye ağırlık veren koruma anlayışından dolayı, 70'li yıllardan itibaren zedelenmeye

Ören (Ceramus)

Kaynak: <http://www.turkishairlines.com/tr/skylife/2007/mayis/makaleler/oren.aspx> (Harita 1)

SOLDA Yöresel mimari örnekleri
(Resim 1, 2, 3)

ALTTA Antik yapıya bitişik olarak ve devşirme malzeme ile oluşturulmuş örnekler (Resim 4, 5)

başlamıştır. Arkeoloji esaslı koruma anlayışı ile geleneksel doku çoğunlukla göz ardı edilmiş, hatta arkeolojik eserler için bir tehdit unsuru olarak görülmüştür. Örneğin 1975 yılında kasabanın tamamı 1. derece arkeolojik sit alanı olarak tescillenmiş, antik

statüsüne bağlı kısıtlamalar biraz daha hafifletilerek arkeolojik sit sınırları 1. ve 3. derece arkeolojik sit alanı olarak yeniden tanımlanmış olsa da (Harita 2), önceki kararlarda olduğu gibi birçok geleneksel yapı 1. derece arkeolojik sit sınırları içinde kalmış, varlıklarını

olarak tescillenmiş, buna karşın izinsiz yapılan 71 adet inşaat için yıkım kararı alınmıştır.

1989 yılında Ören'de meydana gelen depremde 4 bina tamamen yıkılmış, 375 bina zarar görmüştür. İlk etapta zarar gören binaların onarımına olanak sağlanmış olmasına karşın, onarımların maksadını aşarak yenileme şekline dönüşmesi nedeniyle izinleri iptal etmiştir.

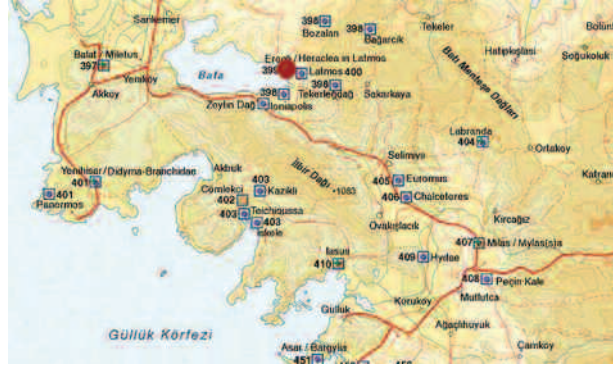
1990 yılında Ören İmar Planı uygun bulunmuş, en son 2008 yılında Ören Koruma Amaçlı İmar Planı onaylanmıştır. Bugün yürürlükte olan Koruma Amaçlı İmar Planı da dahil olmak üzere bugüne kadar geliştirilmiş koruma kararları ve planlama stratejilerinin hiçbirinde 1. derece arkeolojik sit alanında kaldığı için var olma şansı kalmayan geleneksel dokunun ne şekilde değerlendirileceği

“BUGÜNE KADAR GELİŞTİRİLMİŞ KORUMA VE PLANLAMA YAKLAŞIMLARINDA GELENEKSEL DOKUNUN ARKEOLOJİK KALINTILARLA BİR ARADALIĞININ ALANA KATTIĞI DEĞER DİKKATE ALINMAMIŞTIR”

kalıntılarla içi içe olan yerleşimin başka bir yere taşınmasına ve tüm fiziki ve inşai müdahalelerin yasaklanmasına karar verilmiştir. 1988 yılında koruma

sürdürebilme olanakları kısıtlanmıştır. Sayıca çok daha fazla olmalarına rağmen, yalnızca 13 geleneksel konut yapısı korunması gerekli kültür varlığı

ve arkeolojik eserlerle bir arada yaşamasının nasıl sağlanacağı konusunda bir yaklaşım geliştirilememiştir.

Kapıkırı Köyü (Herakleia) Beşparmak (Latmos) Dağları eteğinde Bafa Gölü kıyısında kurulmuş bir yerleşimdir (Harita 3). Strabon antik yerleşimi körfezi olan (Meandros'un

Beçin Köyü'nde yer alan yönetim merkezine bağlı olarak, Osmanlı Dönemi'nde de Milas'ın gölgesinde varlığını sürdürmüştür.

Kapıkırı Köyü'nün geleneksel dokusunu, Bafa Gölü'ne bakan yüksekçe bir tepedeki antik kalıntıların üzerine inşa edilmiş köy evleri oluşturur (Resim 8). Göl kenarından bakıldığında

olarak daha içerde olduğundan iklim koşullarına bağlı olarak konutlarda daha içe dönük, kapalı mekan kullanımının daha yaygın olduğu bir mekansal organizasyona rastlanır. Geleneksel Anadolu evinin genel bir özelliği olarak, bu köy evlerinde de görülen önemli bir nitelik, yapıların mimari elemanları sayesinde ayrıca mobilyaya gerek olmamasıdır. Yapının sabit mimari elemanları olarak karşımıza çıkan ocak, sergen, çanaklık, duvar nişi, sedir, yüklük, abdestlik gibi elemanlar, günümüzde ihtiyaçlarımızı karşılamak için gereksinim duyduğumuz mobilyaların yerine, alandan tasarruf edilerek yapının bir parçası olarak üretilmiş özgün çözümlerdir.

Bölgedeki benzer örneklerde görüldüğü gibi 70 ve 80'li yıllarda alanın arkeolojik potansiyelinin fark edilmesiyle sit irdeleme çalışmaları yapılmış, 1989 yılında yerleşim 1. derece arkeolojik sit alanı ilan edilmiştir. 1992 yılında ise sit ilan edilen yerleşimde yaşayan yerli halkın taşınması için yeni bir lokasyon belirlenmesine karar verilmiştir. Bu arada 1994 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla Bafa Gölü ve çevresi, tüm yerleşimleri de içine alacak şekilde milli park ilan edilmiştir.

Yine 90'lı yıllarda bölgede yoğun bir şekilde arkeolojik kazı çalışmalarına ağırlık verilmeye başlanmıştır. Alanda arkeolojik kazı çalışmalarına başlayan Anneliese Peschlow yönetimindeki Alman kazı ekibinin 1996 tarihli raporunda mevcut köy yerleşiminin antik kent için bir tehdit unsuru olduğu ve bir an önce antik kalıntıları korumaya yönelik önlemler alınması gerektiği bildirilmiştir.

Köyün yaşadığı bir başka talihsizlik ise alanın 1. derece arkeolojik sit olması nedeniyle kadastro çalışması

“YERLEŞİMDE GÖRÜLEN SÜREKLİLİK SONUCU ORTAYA KONAN DOKU BÜTÜNLÜĞÜ İLK DÖNEMLERDEN İTİBAREN BUGÜN DAHİL İNSAN ELİYLE OLUŞTURULMUŞ FİZİKSEL ÇEVRENİN BİR SONUCUDUR”

biriktirdiği alüvyonlarla zaman içinde göle dönüşmüş) korunaklı bir liman olarak tanımlar. 5. yy. da Latmos adıyla Delos Birliği'ne vergi verdiği bilinmektedir. Göl kenarındaki burun ve adacıklarda Bizans Dönemi'ne ait kilise ve manastırlar bulunmaktadır (Resim 6-7). Menteşe Beyliği döneminde bugün

yöre taşı ile inşa edilmiş arkeolojik eserler ile köy evlerinin oluşturduğu malzeme bütünlüğü ve buna bağlı olarak ortaya çıkan topoğrafya uyumu dikkat çekicidir (Resim 9, 10). Buradaki köy evleri yöresel özellikler taşımakla birlikte, Ören'dekilerden az da olsa bazı farklılıklar gösterir. Kapıkırı coğrafi

yapılmasına gerek duyulmamış olması ve buna bağlı olarak yıllardır köyde yaşayan halkın tapusunun bulunmamasıdır. Mevcut hukuksal düzenlemelere göre kadastro çalışması yapılması halinde ise alanın sit statüsü göz önüne alındığında, tüm alanın maliye hazinesine kaydedilmesi gerekmektedir. Bu durum köy nüfusunu daha mağdur edecek bir sonuç ortaya koymaktadır.

1989 yılından bu yana köy halkı çeşitli inşai aktivitelerde bulunmak istese de alanın sit statüsünün yasal olarak buna izin vermiyor olması nedeniyle geleneksel köy mimarisi örneklerinin hiç birinde basit de olsa herhangi bir onarım, tadilat tamirat izni verilememekte, bunun sonucu gerçekleştirilen kaçak ve niteliksiz uygulamalar hem antik hem de geleneksel dokuya zarar vermektedir.

Sonuç

Söz konusu yerleşimlerin genel özelliği erken dönemlerden günümüze kesintisiz bir iskana sahne olmuş olmalarıdır. Yerleşimde görülen süreklilik sonucu ortaya konan doku bütünlüğü ilk dönemlerden itibaren bugün dahil insan eliyle oluşturulmuş fiziksel çevrenin bir sonucudur. Ancak bu süreklilik zaman içinde yanlış koruma ve uygulama yaklaşımları ile kesintiye uğramış, zincirin son halkasını inşa etmiş yerli halk koruma ve planlama süreci dışında bırakılmakla kalmamış, yaşam alanını terk etmeye zorlanmıştır. Bu durum incelenmiş olan örneklerle sınırlı olmayıp ülkemizdeki birçok kırsal yerleşimde karşımıza çıkmaktadır. Her bir örneğin incelemesinde de alanda yaşayan, alanın tarihsel gelişim zincirine katkısı olan yerel halk ve onun oluşturduğu geleneksel dokunun erken dönem arkeolojik kalıntıların korunması uğruna göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Bazı örneklerde arkeolojik araştırma ve kazılar, tarihi, mimari ve estetik değere sahip geleneksel dokunun bozulmasına, geleneksel dokuyu oluşturan sosyal yaşantının olumsuz etkilenmesine ve zamanla yerleşimin terk edilmesine sebep olmuştur.

Kırsal ve antik yerleşim birlikteliğinin koruma yaklaşımlarında dikkate alınmamasının en önemli sebeplerinden biri ulusal ve uluslararası koruma

mevzuatında ele alınmamış olmasıdır. Genellikle kentsel ve arkeolojik koruma olguları ayrı ayrı değerlendirilmiş, kentsel arkeoloji kavramı son dönemlerde gündeme getirilmiş ve mevzuata alınmıştır. Kentsel arkeoloji gibi kırsal yerleşim ve arkeolojik alan birlikteliğinin de mevzuatta yer bulması, koruma planlama ve yönetim ilkelerinin belirlenmesi gereklidir.

Bugün kültürel mirasın korunması için uygulanan yönetim planlamasında ilk adım alanın kültürel potansiyelinin belirlenmesidir. Bu tür yerleşimlerde kültürel potansiyel, alanı değerli kılan unsurların bir aradalığının (coexistence) dikkate alınmasıyla ortaya konabilir. Arkeolojik değere sahip unsurların yanı sıra tarihi, mimari, estetik, geleneksel ve çevresel değerleri de göz önüne alan ve tüm değerlerin birlikte korunmasını sağlayan koruma yaklaşımları ve koruma ilkelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak bu şekilde alanın kültürel önemi korunarak, gelişimine yönelik vizyon ve stratejiler geliştirilebilir. □

Eylem Kazıl Aydoğdu, Dr, Mimar

KAYNAKLAR

- Akarca A., Akarca T. 1954, Milas Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi, İstanbul Matbaası, İstanbul
- Asatekin, G., 2007 yılı 1. dönemi stüdyo ders notları
- Baş, A. 1991, Eskişehir'de Türk Devri Yapıları, Vakıflar Dergisi 22, Ankara, ss. 365-382
- Bean, G. E. 1971, Turkey Beyond the Meander, Ernest Benn Press, London
- Bean, G. E. 1979, Aegean Turkey, Ernest Benn Press, London
- Freely, J. 2008, The western Shores of Turkey: Discovering the Aegean and Mediterranean Coasts, St. Martin's Press, London
- Robert, L. 1935, "Villes de Asie Mineure", 167 with n.5; AJA 39, Paris, ss. 338-342
- Strabon, Geography, VII, 5
- B. Altınöz, Güliz. (bt), Çok Katmanlı Kentteki Tarihsel Katmanlaşmayı Çözümlemek: Kent Arkeolojisi (<http://www.metropolistanbul.com/public/temamakal.e.aspx?tmid=&mid=13>)

SOL ÜSTTE 1988 yılında belirlenen 1. derece arkeolojik sit sınırları (Harita 2)

Kapıkırı (Herakleia)
Kaynak:<http://www.esacademic.com/dic.nsf/eswiki/567881>" (Harita 3)

SOL ALTTA Kilise ve manastır kalıntılarında örnekler (Resim 6, 7)

SAĞ ÜSTTE Bugünkü Kapıkırı Köyü'nden görünüm (Resim 8, 9, 10)

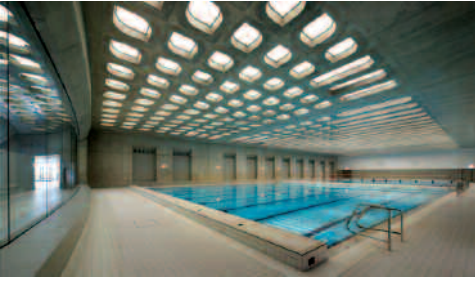
SAĞDA 1989 yılında belirlenen 1. derece arkeolojik sit sınırları (Harita 4)

Kompozit Malzemelerin Yapı Biyolojisi Açısından İrdelenmesi

KOMPOZİT MALZEMELERİN YAPI BİYOLOJİSİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİNDEKİ TEMEL İLKE, MALZEME BÜNYESİNE GİREN VE İNSAN SAĞLIĞINA ZARAR VEREN MADDELERİN KULLANILMAMASININ SAĞLANMASIDIR

Bahar Ülker Kaya

Londra Su Sporları Merkezi (Resim 1)

Yapay malzemeler doğadan kaynaklanmalarına karşın, nitelikleri değiştirilmiş, farklılaştırılmış, olumlu özellikler kazandırılmış olan ve daha kolay biçim verilebilen malzemelerdir. Bu malzemeler mimarlık alanında ve mobilya yapımında yeni ölçülerin, yeni boyutların, yeni kavramların, yeni yaşam tarzlarının ve yeni fikirlerin oluşmasında araç olmuşlardır. Yapay malzemelerin içyapıları ve özellikleri bilimsel yöntemlere dayanılarak tasarlanmıştır. Çeşitli kimyasal katkılarla ve teknik olanaklarla, amaçlanan değerlere ulaşmaya yönelik olarak üretilmektedirler¹.

Kompozit Malzeme, belirli bir amaca yönelik olarak, en az iki farklı maddenin bir araya getirilmesiyle meydana gelen malzeme grubudur. Üç boyutlu nitelikteki bu bir araya getirmede amaç, bileşenlerin hiçbirinde tek başına mevcut olmayan bir özelliğin elde edilmesidir. Diğer bir deyişle, amaçlanan doğrultuda bileşenlerden daha üstün özelliklere sahip bir malzeme üretilmesi hedeflenmektedir². Kompozit malzeme üretiminde malzemenin bazı özelliklerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu özellikler: Mekanik dayanım, basınç, çekme, eğilme, çarpma dayanımı, yorulma dayanımı, aşınma direnci, korozyon direnci, kırılma tokluğu, yüksek sıcaklığa dayanıklılık, ısı iletkenliği veya ısı direnci, elektrik iletkenliği veya elektriksel direnç, akustik iletkenlik, ses tutuculuğu veya ses yutuculuğu, rijitlik, ağırlık, görünüm şeklinde sıralanabilir³. Kompozit malzeme üretiminde farklı yöntemler

kullanılmaktadır. Ancak hepsinde değişmeyen temel ilke, bileşenlerin zayıf yönlerinin amaç doğrultusunda iyileştirilerek daha nitelikli bir yapının elde edilmesidir⁴.

Kompozit malzemeler; a-) Tanelerle donatılı kompozit malzeme, b-)Liflerle donatılı kompozit malzeme, c-)Tabakalı kompozit malzeme olarak sınıflandırılır bilinir.

a-) Taneli kompozit malzemede çeşitli taneler bir bağlayıcı ile bağlanarak bir aglomere oluşturur. Aglomere; agreganın bir bağlayıcı ile bağlanarak bütün oluşturması sonucunda ortaya çıkan bileşik malzemedir. Tanelerle donatılı kompozit malzemeye örnek olarak beton malzeme verilebilir. Beton, yapıda taşıyıcı strüktürü oluşturan belli başlı yapı malzemelerinden biridir. Beton büyük açıklıkların geçilmesinde, büyük mekânların ve kabuk sistemlerin oluşturulması, çok katlı yapılarda ve kamuya ait binalarda taşıyıcı olarak kullanılması ve kolay biçimlendirilebilme özelliği ile önemli bir malzemedir. (Resim 1) Ayrıca; beton dolgu ve yalıtım betonları, kaplama betonları, dekoratif yüzeyli betonlar ve hazır beton elemanların yapımında kullanılmaktadır.

Dolgu ve yalıtım betonları hafif betonlardır. Bu betonların yapımında agrega olarak hafif agrega, bitkisel agrega, asbest kullanılır. Ayrıca özel olarak hava veya gaz boşluklu üretilebilirler. Günümüzde sürdürülebilir, yeşil bina sertifikasına sahip yapıların tasarımında doğal hammaddelerden elde edilen gaz betonların kullanımı artmaktadır.

Mineral esaslı ve doğal olarak difüzyona açık olan gaz betonlar su buharı ve nemi dış ortama iletme özelliği sayesinde doğal ve sağlıklı bir iç ortam kalitesi sağlamaktadır. Yüksek ısı yalıtımı sağlayan bu malzemeler enerji tüketimini ve ısınma maliyetini azaltmaktadır. Ayrıca üretim ve kullanım aşamalarında kirliliğe neden olmadıkları için çevresel etiketlerle belgelenenleri mevcuttur. Bitmiş malzeme olarak betondan kaynaklanan zehirli gaz emisyonu oldukça düşüktür. Ancak beton üretimi için kullanılan katkı maddelerinin oluşturduğu sağlık ve kirlilik sorunu göz ardı edilmemelidir⁵. Dekoratif yüzeyli

kirleticisi” olarak kabul edilir. Asbest liflerinin, insan sağlığı açısından zararlı olduğunun saptanması, alternatif donatı malzemesinin kullanımının yaygınlaşması sonucunu doğurmuştur⁶.

Asbestin kullanıcı sağlığını olumsuz etkilemesini engellemek için; asbest lifli ürünleri üretmemek, zararlı türlerini kullanmamak, asbest ürünlerinin yerini tutabilecek ürünler geliştirmek, asbestli ürünün parçalanmasını ve liflerin havaya karışmasını önlemek, asbestli ürünlerin üzerini kaplamak ve ürünleri zedelememek gibi önlemler alınabilir⁷.

Cam yünü ise, eritilmiş camın lif boyutlarına gelecek incelikte çekilmesi ile elde edilir. Cam yünü ısı ve ses

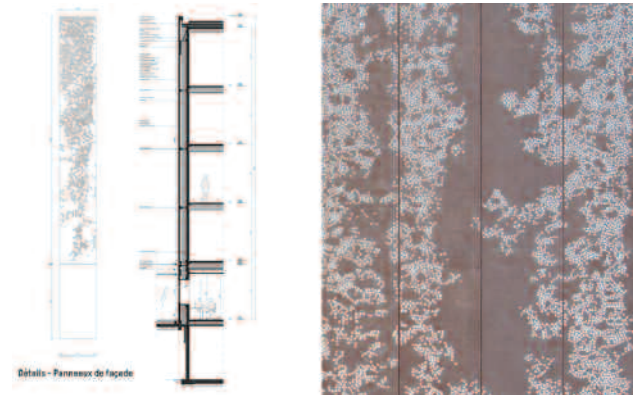
“İÇ MEKANDA KULLANILAN KOMPOZİT MALZEMELER, İÇ MEKAN HAVASINI ORTAMA YAYDIKLARI GAZLAR VE PARÇACIKLAR İLE KİRLETEBİLİRLER. YAPAY AHŞAP MALZEME ÜRETİMİNDE BAĞLAYICI OLARAK KULLANILAN FORMALDEHİT İNSAN SAĞLIĞINI OLUMSUZ ETKİLEMEKTEDİR. UÇUCU ORGANİK BİLEŞİK OLAN FORMALDEHİT DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ TARAFINDAN HAVA KİRLETİCİSİ OLARAK KABUL EDİLMEKTEDİR”

betonlar ise üst yüzeylerinde çeşitli dokusal etkilerin arandığı betonlardır. Brüt betonlar görsel etkileri ile bu gruba örnek oluşturmaktadır. Beton kaplamalar cephede kullanılırken bir kabuk oluşturarak; malzemenin özelliği ve özel detaylandırılması sayesinde yüksek ısı yalıtımı sağlayabilmektedir. Fransa’da inşa edilen bir arşiv merkezinin yazın soğutma maliyeti bu şekilde azaltılmıştır.

b-)Liflerle donatılı kompozit malzemeye örnek olarak; çelik tellerle donatılı beton, liflerle donatılı sentetik reçineler verilebilir. Donatı olarak tel, lif ve kıl gibi malzemeler kullanılır. Asbest lifleri, cam lifleri, bitkisel esaslı lifler bu amaçla kullanılmaktadır.

Tavan ve duvar kaplamalarında, döşeme kaplamalarında, sıva, boru ve boya gibi malzemelerin üretiminde asbest önemli bir “ yapı içi hava

yalıtımı, akustik ve yangın direnimsiz ürünler yanında yarı saydam levha ve liflerle güçlendirilmiş plastik üretiminde ve donatılı beton üretiminde de kullanılır. Cam takviyeli plastik esaslı masa, sandalye, sehpa, koltuk, kitaplık, dolap gibi mobilyalar üretilmektedir. Dağınık, gevşek, çok ince ve bükülebilen bu liflerin levha, şilte, tül, halat, olabilmesi için bir bağlayıcıya gerek duyulmaktadır. Bağlayıcı olarak genelde, lif ağırlığının yaklaşık % 5,5’i oranında üre veya fenol formaldehit katılmaktadır⁸. Düz ve ondüle levhalar şeklinde olan cam takviyeli plastik (CTP) malzeme üretiminde de cam lifi ve polyester reçine kullanılmaktadır. Polyester reçinenin özeliği olarak şeffaf olarak üretilen levhalar, talebe göre ışık geçirmeyecek şekilde ve renkli olarak da üretilmektedir. Bu malzemenin

ÜSTTE, ALTTA EDF Arşivleri Merkezi Bure-Saudron, Fransa- Cephede Beton Kaplama Kullanımı (Resim 2)

ÜSTTE İç Mekân Tasarımında Kullanılan Yapay Ahşap Duvar ve Tavan Kaplamaları (Resim 3)

ALTTA Tacoma Kubbesi (Resim 4)

SAĞ ÜSTTE Pompidou Metz'in Ahşap Kafes Kabuk Yapısı (Resim 5)

üretilecek cephe elemanları düz levha şeklinde veya şekilli olabilmektedir. Yüzeyine kalıbın özelliklerine bağlı olarak istenilen doku verilebilmektedir. Değişik renklerde üretilen bu ürünlerin, çok tabakalı sandviç cephe panoları şeklindeki üretimi de yapılmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) özel amaç için üretilmiş bazı cam liflerini olası kanserojen olarak tanımlamaktadır. Lifler ve lifli ürünlere katılan kimyasallar, deri ve göz tahrişi, göz yanması ve yaşarması, üst solunum yolları tahrişi ve akciğer kanseri gibi sağlık sorunlarına neden olabilmektedir⁹.

Bitkisel lifler bitkilerin yapısını oluşturan selülozdan yapılmaktadır. Üretim için liflere ayrılmış bitki doğrudan kullanılmakta veya lifler kimyasal işleminden geçmektedir. Çeşitli kimyasallar içeren selüloz ve asetattan;

yonga, lif levhalar ve tutkallı tabakalanmış ahşap malzemelerdir. (Resim3)

Ahşap kaplamalar genellikle yapay ahşaptan yapılmış yüzeyleri kaplamakta kullanılır. Böylece daha geniş yüzeyler kaplanarak istenilen görsel etki sağlanır. Mobilya üretimi, duvar kaplaması ve bölücü pano uygulamalarında kullanılır. Kaplamaların yüzeye yapıştırılması sürecinde kullanılan yapıştırıcının sağlığa zararlı kimyasallar içermemesi ve bunu dışarıya salmaması önem kazanır.

Kontrplak malzeme ise soyma yöntemiyle elde edilen levhaların kurutulup lifleri birbirine zıt yönde tabakalar halinde plastik esaslı tutkallar (fenol formaldehit ve üre formaldehittir) kullanılarak preslenmesi ile üretilir. Homojen bir mukavemete sahip olan kontrplak basınçla ve kalıpla

“SAĞLIKLI İÇ MEKAN TASARIMI ANCAK İNSAN SAĞLIĞINA ZARAR VERMEYEN MALZEMELER İLE OLUŞTURULABİLİR. ÇEVRE DOSTU MALZEMELERİN KOLAYLIKLA SEÇİLEBİLMESİ İÇİN ÇEVRESEL ETİKETLER İLE BELGELENMESİ VE YEŞİL SATIN ALMA ÖLÇÜTLERİ DOĞRULTUSUNDA ÜRETİLMESİ GEREKİR”

halı, kumaş, ev eşyası ve elektrik tellerinin yalıtımında yararlanılmaktadır. İç mekân tasarımında iç mekân hava kalitesini bozan, insan sağlığını tehdit eden halı, kumaş, tül gibi malzemelerin kullanılması sakıncalıdır. Ayrıca halı gibi malzemeler zemine sentetik lâteks gibi reçinelerle yapıştırılırsa zehirli gaz yayarak hasta bina sendromuna neden olmaktadır.

c-)Tabakalı kompozit malzemeler, birleştirilmiş en az iki tabakadan meydana gelmektedirler. Bu birleştirme, dayanımın, sertliğin, korozyon direncinin ve ısı direncin, ısı, su ve ses yalıtımında kullanılacak malzeme elde edilmesi, malzemeye dekoratif özellikler kazandırılması gibi değişik amaçlar taşımaktadır.

İç mekân tasarımında en çok kullanılan tabakalı kompozitler; ahşap kaplamalık levhalar, kontrplak, talaş,

bükülerek plastik veya sac levhalar gibi iki yönde eğilebilir. Kontrplak malzemedeki eğim verilerek kalıplanarak seri olarak üretilen mobilyalar tasarıma özgün biçimler getirmiştir. Kontrplak kullanıma girdikten sonra mobilyadaki birleştirme işçilikleri azalmış, geniş yüzeyler tek parça halinde yapılabilmektedir.

Yonga levhalar; odundan kıyılarak elde edilen yongaların plastik esaslı bağlayıcılar ile (üre, melamin, fenol formaldehit) hamur haline getirilmesi ve basınçla kalıplanmasıyla elde edilirler. Talaş levhalar ise odun talaşlarının çimento ve su ile bağlanmasıyla oluşurlar. Hafif ve boşluklu, yüzeyleri pürüzlü olan bu levhalar ısı ve ses yalıtımında kullanılır. Yapay ahşap malzeme yapımında kullanılan lifler formaldehit bağlayıcı ile bağlanmaktadır. Bağlayıcı olarak

kullanılan formaldehit sağlık sorununa neden olmaktadır. Bu kirleticiler hem solunma, dokunma hem de göze kaçma yolu ile insan sağlığını olumsuz etkilemektedir. En çok formaldehit yayan lifli ürünlerin yapay ahşap levhalar olduğu belirtilmektedir¹⁰.

Uçucu organik bileşik olan formaldehit, yapay ahşapların, ısı yalıtım ürünleri, halı, kâğıt, boya, cila gibi malzemelerin bünyesinde kullanılmakta ve pek çok sağlık sorununa sebep olmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün hava kalitesi rehberinde hava kirleticileri arasında yer almaktadır.

Çoğunlukla yonga, lif ve talaş levhaların, kontrplak gibi malzemelerde yapıştırıcı olarak kullanılan üre formaldehit, fenol formaldehitten yaklaşık on kat daha fazla formaldehit yaydığı için insan sağlığı açısından daha tehlikelidir. İç mekânda oluşan formaldehit yayılımı; malzemenin içindeki formaldehit miktarına, malzemelerin yüzey alanını mekân hacmine oranına bağlıdır. Ayrıca iç mekândaki hava sıcaklığı ve nem arttıkça malzemedeki yayılan formaldehit miktarı artmaktadır. Bu nedenle iç mekânın havalandırılması, formaldehit içeren malzemelerin yüzeylerinin kaplanması veya bu ürünlerin hiç kullanılmaması iç mekândaki havanın kirlenmemesi için çözüm olabilir.

Tutkallı tabakalanmış ahşap malzemeler, geniş açıklıkları geçebilme özelliği ile kubbe ve diğer kabuk yapıların oluşumuna olanak verdiği için mimaride kullanılan kompozit malzemelerdendir. (Resim 4, 5)

Kompozit malzemeler tasarıma pek çok olumlu özellik katarlar ancak yaşadığımız iç mekânlarda insanların sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için kullanılan malzemelerinde doğru niteliklere sahip olması büyük önem taşımaktadır. İşte bu aşamada İnsan ve doğayı esas alarak yapısal olaylara yaklaşan, analiz eden ve yol gösteren bir bilim dalı olan yapı biyolojisi devreye girer. Yapı biyolojisi, insan ile yapı ve çevresi arasındaki ilişkileri kurarak yaşamı etkileyecek olumsuzlukları gidermeye çalışan, yapının ve kullanımını insan sağlığı açısından yönlendiren kararları üreten ve denetleyen bir bilim dalıdır¹¹.

Yapı biyolojisi malzemenin üretilmesi, işlenmesi ve kullanılması sırasında karşılaşılan zararlı etkilere çözüm aramak ve önlemler almakta görev üstlenir. Yapı biyolojisi uygulamada zehirli etkiler oluşturan malzemelerin ve uzun süreli zehirli madde yayan malzemelerin kullanılması insan sağlığına zararlı olduğu için kullanılmasını tercih etmez. Örneğin iç mekânda kullanılan yapay malzemeler havayı ortama yaydıkları gazlar ve parçacıklarla kirlitebilirler. İç mekândaki hava niteliği ve kirliliği yapı biyolojisi açısından bu nedenle önemli bir konudur. İnsanların günlük yaşamla ilgili gereksinimlerini karşılarken, sağlıklı bir ortamda yaşamaları ve bu niteliklere sahip mekânların oluşturulması tasarımcı açısından vazgeçilmez bir sorumluluktur. Özellikle iç mekânı oluşturan malzemelerin doğru ve bilinçli seçimi sağlıklı yaşam alanlarının oluşturulması açısından önemli bir yer tutmaktadır. Kompozit malzeme üretimindeki temel ilke daha nitelikli malzeme oluşturmak olduğu için, malzeme bünyesine giren ve insan sağlığını bozan maddelerin kullanılmaması büyük önem kazanmaktadır. Ancak insan sağlığına zarar vermeyen malzemeler ile sağlıklı iç mekânlar oluşturulabilir. Sağlıklı mekânlar tasarlamak için yapı malzemelerinin özelliklerini belirleyen, denetleyen ve kullanıcılara bilgi veren bir kurum oluşturulmalıdır. Çevre dostu malzemelerin sektörde ayırt edilmesi amacıyla çevresel etiketler ile belgelenmesi önem taşımaktadır. Avrupa Birliği Ekoetiket ve Yeşil Satın Alma Ölçütlerinin kabul edilmesi, çevre dostu ve sağlıklı mekân tasarımını destekleyecektir. ■

Bahar Ülker Kaya, Yrd. Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü

DİPNOTLAR

- 1 Nuran YENER, Özelikten Biçime, Proföslük Çalışması, MSGSÜ, İstanbul, 2000, S: 22.
- 2 Halit Yaşa ERSOY, Kompozit Malzeme, Literatür Yayınları, İstanbul, 2001, s:11.
- 3 M. J. JONES, Mechanics of Composite Materials, Scripta Book Company, Washington D.C., McGraw-Hill Book Company, New York, 1996.
- 4 Halit Yaşa ERSOY, Age, s: 13.
- 5 Aysin SEV, Sürdürülebilir Mimarlık, Yem Yayınları, 2009, s: 72.
- 6 Ayşe BALANLI, Gökçe Tuna TAYGUN, Yapı Biyolojisi ve Asbest, MimarİST, 2005, Sayı: 16, s: 110.
- 7-8 Ayşe BALANLI, Müjdem VURAL, G.Tuna TAYGUN "Yapı Ürünlerindeki Formaldehitin Yapı Biyolojisi Açısından İrdelenmesi", 3. Yapı Malzemeleri Kongresi, 2006, s: 41.
- 9 Ayşe BALANLI, Müjdem VURAL, Gökçe Tuna TAYGUN, Age, s: 430.
- 10 Halit Yaşa ERSOY, Yapı Biyolojisi, İnsan, Yapı ve Çevre, Yapı Dergisi, 1994, sayı: 146, s: 59.
- 11 Murat ERİÇ, Halit Yaşa ERSOY, Yapı Biyolojisi, Ekolojik Denge ve Yapı Malzemesi, Yapı 163, 1995, s:84.

KAYNAKLAR

- Balanlı, Ayşe- Vural, Müjdem- Taygun, Gökçe Tuna (2006), "Yapı Ürünlerindeki Formaldehitin Yapı Biyolojisi Açısından İrdelenmesi", 3. Yapı Malzemeleri Kongresi ve Sergisi. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi.
- Balanlı, Ayşe- Taygun, Gökçe Tuna, (2005) "Yapı Biyolojisi ve Asbest", MimarİST, Sayı: 16, S: 110.
- Balanlı, Ayşe - Vural, Müjdem- Taygun, Tuna, (2009) "Yapı Ürünlerinin Yapı Biyolojisi Açısından İrdelenmesi", Dizayn Konstrüksiyon, Sayı: 279, S: 44-45.
- Ersoy, Halit Yaşa, (2001), Kompozit Malzeme, Literatür Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, Halit Yaşa, (1994), "Yapı Biyolojisi, İnsan, Yapı ve Çevre", Yapı Dergisi, , sayı: 146.
- Eriç, Murat - Ersoy Halit Yaşa ,(1995) Yapı Biyolojisi, Ekolojik Denge ve Yapı Malzemesi, Yapı 163, s : 83.
- James, M. J., Mechanics of Composite Materials, (1996), Scripta Book Company, Washington D.C., McGraw-Hill Book Company, New York.
- Sev, Aysin, Sürdürülebilir Mimarlık, Yem Yayınları, (2009), s: 72.
- Yener, Nuran, (2000), Özelikten Biçime, Proföslük Çalışması, MSGSÜ, s:22.

İzmir Kent Temsilinde Sinema ile Üretilen Kolektif Bellek: Yeşilçam Örneği

KENTSEL MEKANLARIN ZAMANLA EDİNDİKLERİ DÖNÜŞÜM, BİRİKİM İLE BİRLİKTE KOLEKTİF BELLEĞİN KENTSEL TEMSİLDE EDİNDİĞİ YER BU ÇALIŞMA KAPSAMINDA SİNEMA ÜZERİNDEN OKUNMAYA ÇALIŞILMAKTADIR

Evren Ülkeryıldız, Ece Ceren Önder

ÜSTTE Kordon (Ateş Böceği,1975_ Baba Bizî Eversene, 1975_ Uyanık Kardeşler, 1974) (Resim 1)

SAĞ ALTTA Fuar (Dünyanın En Güzel Kadını, 1968_ Dünyanın En Güzel Kadını, 1968_ Ben Doğarken Ölmüşüm, 1973) (Resim 2)

Giriş
Kent ve sinema ikilisinin sahip olduğu güçlü etkileşim, insanların mekansal deneyimlerini toplumsal olarak biriktirebilmekte saklamakta ve yıllar sonra bile bir araya getirebilmekte böylece kolektif bir bellek oluşturabilmektedir. Fransız sosyolog Maurice Halbwachs (1992) tarafından geliştirilen kolektif bellek kavramı, öncüllerinin ortaya koyduğu bireysel bellek perspektifinden farklılaşarak toplum tarafından yaratılan kolektif bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bellek, bireyin yer aldığı toplumsal çevre ve sosyal durumdan bağımsız olarak düşünülemez şekilde iç içe geçmiş bir etkileşim sonucu üretilen bir bütündür.

Mimarlar için olduğu kadar yapıcı çevre üzerine çalışma yapan araştırmacılar için de yeni tartışmalara zemin hazırlayan kolektif bellek ve mekan ilişkisi, algıdan başlayarak anı, deneyim gibi özellikle mekansal bilginin imge üzerinden zihinsel sentezlenmesi süreçleri ile yakından ilgilenmektedir. Öte yandan kolektif belleğin önemli bir unsuru olarak düşünülen kent, içindeki sosyal etkileşimin görünür hale geldiği kentsel mekanlar ile kopmaz bir oluşum sergilemektedir. Rossi'ye (2006) göre kolektif belleğin, kente ilişkin parçaların birlikte ürettikleri sosyal ilişkiler üzerinden var olabileceği varsayımı, kenti yaşayan bir varlık olarak betimleyebilmekte ve kentsel mekanları kolektif belleğin öznesi olarak okumayı olanaklı kılmaktadır. Çünkü kentsel mekanlar sadece fiziksel nitelikler taşıyan bir oluşum olmanın ötesinde

sosyal olarak üretilebilen ve gündelik hayatın geçtiği yerlerdir (Lefebvre, 1991).

Gündelik pratikler ile yapıcı çevrenin sıkça keştiği bir başka temel unsur kamusal alan kavramıdır. Zira kamusal mekanın zamansal süreçte kazandığı rol ile birlikte şimdi geçmiş ve gelecek üçlüsü arasında kurduğu ilişki, kamusal alanı kolektif bellek ve kent belleğini oluşturan ve belirleyen bir konuma taşımaktadır (Boyer, 1998). Kentlileri bir araya getiren sosyal hayatın geçtiği, boşluk ve deneyim arasında hayat bulan bu mekanlar, simgesel özellikleri ile şehrin kimliğini kurgulayan bir yapıya sahiptir. Kent temsilinde ana rol oynayan simgesel mekanlar, kentlilerin bu mekanlarda bir araya gelerek oluşturdukları sosyal dokuda önemli bir birleştirici konumundadırlar.

Kentsel mekanların zamanla edindikleri dönüşüm, birikim ile birlikte kolektif belleğin kentsel temsilde edindiği yer bu çalışma kapsamında sinema üzerinden okunmaya çalışılmaktadır. Zira kendi içinde sosyal bir imge olan kenti (Pike, 1981), sadece ekranda beliren görüntüler olmanın ötesine geçiren en büyük etkenlerden biri; filmler aracılığıyla mekansal bilginin, imge üzerinden zihinde oluşturulan bir örüntüye dönüşümüdür. İmgelerin sıralı imajlar halinde bir araya getirilebildiği bir sanat biçimi olarak sinema (AlSayyad, 2006), kentsel belleği hem kurgulayan, üreten hem de var olanı inceleme fırsatı sunan bir ortam oluşturabilmektedir. Kentsel bağlamda analitik bir araç olarak kullanılabilen filmler bu yazınının inceleme odağını oluşturmaktadır.

Sinemayı kente ilişkin deneyimi inceleyebilen kritik bir araç olarak görmek birçok araştırmacı tarafından irdelenen bir konudur (bkz: AİSsayad, 2006).

Sinemanın gerçeğin üstüne kurulmasını iddia eden ve dramının türlü tehlikelerinden bahseden Sovyet yönetmen Dzigo Vertov'un ünlü filmi Kameralı Adam'da (The Man with the Movie Camera 1929) kent ve gündelik yaşam belgesel niteliğinde anlatılmaktadır. Ona göre drama seyirciyi kandırmaktır ve amaç oyunculuk yapmadan olanı aktarmak ve hatta seyirciyi de bu aktarıma dahil etmektir (Petric, 2000). Makyaj, dekor, diyalog gibi unsurların filmlerden arındırılması gerektiğini savunan ve yönetmeni de olanı aktaran mekanik bir göz olarak tanımlayan Vertov'dan otuz yıl kadar sonraki Yeşilçam filmi örneklerine baktığımızda bu durumun tam tersi bir geleneğin hüküm sürdüğü görülmektedir. Vertov'un kendi ülkesinde ve dönemindeki yaşantının ve değişimlerin etkisinin yadsınamayacağı gibi Yeşilçam dönemindeki sosyal kültürel ve ekonomik dönüşümlerin de bağlamdan yoksun düşünülmemeyeceği açıktır.

1960 darbesi ve 1961 Anayasasının da etkileriyle 60lı yıllar Türk sinemasında "toplumsal gerçekçilik" akımının ortaya çıktığı dönemdir (Tüzün, 2008; Daldal, 2000). Kapitalizm, göç, kadın hakları, işçi kesimi gibi konuları ele alan senaryo çalışmaları bu dönemde üretilmeye başlanmıştır. Fakat, her ne kadar bu dönem toplumsal gerçekçilik kavramından etkilense de Yeşilçam melodramından kopamamış, bahsi geçen konuların anlatımından izler taşıyarak bir başlangıç dönemi olmaktan öteye geçememiştir (Kasım ve Atayeter, 2012). Nitekim denetim mekanizmalarının el verdiği kadarıyla değinilen toplumsal konular, yerini daha çok geleneksel ve modern çatışması altında hızla kentleşen kırsal kesimin kent içinde yaşamı, çatışmaları ve uyumu (uyumsuzluğu) gibi konulara bırakmaktadır (Çelik, 2010; Agocuk, 2012). Kent yaşamı ve barındırdıkları artık senaryo odaklarından biri olmaktadır.

Yöntem:

Türk sinemasının 1960 ile 1975 arası dönemi Yeşilçam olarak kabul edilmekte ve çoğunluğu melodram türünde üretilen filmlerden oluşmaktadır (Agocuk, 2012). Türk Sineması'nın şekillenmeye başladığı dönem olarak büyük bir öneme sahip olan Yeşilçam sineması ticari filmlerin ağırlık kazandığı, oyunculuk ve senaryonun ön plana çıktığı bir dönemi işaret etmektedir.

Kentin bu filmlerde dekor olmaktan öteye geçtiği söylenemez. Ancak, filmler aracılığıyla mekansal imgelerin zihinde oluşturduğu kent temsili bir dönemin İzmir kent algısını ortaya

“SİNEMA, KENTSEL BELLEĞİ HEM KURGULAYAN, ÜRETEN HEM DE VAR OLANI İNCELEME FIRSATI SUNAN BİR ORTAM OLUŞTURABİLMEKTEDİR”

koymakta aynı zamanda da üretmektedir. Yeşilçam sinemasında arka planda dekor olarak seçilen ve kenti tanıyan bireylerin günlük yaşamlarını geçirdikleri kentsel mekanlar, özellikle kenti tanımayan bireylerin sinema aracılığıyla zihinlerinde yarattığı kent örüntüsüne dönüşmekte ve İzmir'i sadece beyaz perdeden görmüş bireyler için kolektif ve imgesel bir bellek oluşturmaktadır.

Türk sinemasının en hareketli dönemlerinden biri kabul edilen 1960-75 yılları arasında yapılmış filmler içerisinde, İzmir ile ilişkilendirilen filmler incelenmiş, 1960 ile 1975 yılları arasının dışında kalan filmler çıkarılmış, belirlenen yapıtlar arasında senaryosunda İzmir bahsi geçen fakat kentsel mekan olarak İzmir'in yer almadığı filmler elenmiş, telif hakkı sebebiyle erişimi kısıtlanan eserler

Sene	Eser Adı	Yönetmen
1960	Can Mustafa	Muharrem Gürses
1960	Cici Katibem	Arşavir Ayanak
1963	Sayın Bayan	Mehmet Dinler
1965	Hırsız	Zafer Davutoğlu
1965	Taşsız Kral	Atıf Yılmaz
1966	Ölmek mi Yaşamak mı	Türker İnanoglu
1966	El Kızı	Nejat Saydam
1966	Eşrefpaşalı	Erdoğan Tokatlı
1967	Saman Yolu	Orhan Aksoy
1968	Aşka Tövbe	Türker İnanoglu
1968	Arkadaşımın Aşkısın/Kan Kardeşim	Türker İnanoglu
1968	Kader Ayırsa Bile	Semih Evin
1968	Dünyanın En Güzel Kadını	Nejat Saydam
1968	İlk ve Son	Memduh Ün
1969	Yaşamak Ne Güzel Şey	Halit Refik
1970	Küçük Hanımefendi	Ertem Eğilmez
1971	Bütün Anneler Melektir	Orhan Aksoy
1972	Suçu	Mehmet Dinler
1972	Fatma Bacı	Halit Refik
1973	Ben Doğarken Ölmüşüm	Yücel Çakmaklı
1973	Canım Kardeşim	Ertem Eğilmez
1974	Sokak Şarkıcıları	Nazmi Özer
1974	Uyanık Kardeşler	Hulki Saner
1975	Ateş Böceği	Osman F. Seden
1975	Baba Biziz Eversene	Oksal Pekmezoglu
1975	Yalnız Benim İçin Bak Yeşil Yeşil	Hulki Saner

kapsam dışı tutularak, Yeşilçam filmleri çerçevesinde İzmir'in kentsel mekanlarının geçtiği 26 film bu yazı kapsamında incelenmiştir (Tablo1), kentin dönem sinemasındaki yeri ve imgesi, seçilen filmlerde geçen kentsel mekanların sıklığı üzerinden irdelenmektedir.

Bulgular:

Tablo 1'de sunulan filmler üzerinden İzmir temsiline aracılık eden kentsel mekanların yoğunluğu incelendiğinde ilk sırayı Alsancak'ın kıyı kesimini oluşturan Kordon'un aldığı görülür. Kendine özgü kaldırım taşlarını barındıran bu bölgede, özellikle faytonda çekilmiş sahnelerin çokluğu dikkat çekicidir. Kıyı şeridi boyunca genellikle üstü açık arabada çekilen görüntülerde, arka fonda deniz varlığını sürekli göstermektedir (Resim 1).

İkinci sırayı, kent tarihindeki yeri 1920'li yıllara uzanan İzmir Fuar'ı almaktadır (Resim 2). Kentin önemli yeşil alanlarından olan fuar bölgesinin içinde yer alan dönemin eğlence kültürünü simgeleyen Göl Gazinosunun ve diğer gazinoların varlığının, bu yoğunluğu etkileyen önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Lunapark Hayvanat bahçesi ve diğer eğlence mekanlarının burada bulunması, çay bahçeleri gibi kentlilerin açık havada sıkça vakit geçirmeyi tercih ettikleri alanların çokluğu da Fuarı çekici kılan unsurlar arasındadır. Fuar alanı, sadece

amaçlı ziyareti olanaklı kılmaktadır. Öte yandan Fuar'ın kent içindeki konumu nedeniyle kentin önemli meydanlarına açılan kapıları birçok filmde vurgulanmaktadır. Özellikle, Basmane Garı ve Eski Garajın olduğu kesişimde yer alan Dokuz Eylül Meydanı bu kapılar arasında sahnelenme sıklığı en fazla olandır (Resim 6).

İzmir temsilinde önemli rol oynayan Cumhuriyet Meydanı ve hemen arkasında görülen, dönemin önemli yapılarından Efes Oteli filmlerde sıklıkla sahnelenen mekanlar arasında üst

“YEŞİLÇAM FİLM MEKANLARI, KOLLEKTİF BELLEK OLGUSUNUN OLUŞUMUNDA SADECE İZMİR'DE YAŞAYAN BİREYLERDE DEĞİL, AKSİNE İZMİR KENTİNDE DAHA ÖNCE HiÇ BULUNMAMIŞ, YALNIZCA EKİRAN KARŞISINDA İZMİR'LE KARŞILAŞILAN BİREYLERDE DE KAYDA DEĞER BİR BİRİKİM SAĞLAMİŞTİR”

İzmirliilerin değil, yurdun farklı köşelerinden gelen yerli turistlerin de uğrak noktalarından biridir. Zira her sene Eylül ayına doğru gerçekleşen İzmir Enternasyonel Fuarı, genellikle hasat zamanına denk gelen bu tarihlerde tarım ile uğraşan insanlar tarafından hem ticaret hem de eğlence

sıralarda yer almaktadır (Resim 2).

Kolektif belleği oluşturan bir diğer kentsel mekan da Saat Kulesinin bulunduğu Konak Meydanıdır (Resim 3). Gündelik hayat pratiklerinin sürdürüldüğü, kentin ticari aktivitelerinin mekan bulduğu Kemeraltı bölgesiyle kurduğu ilişkiyle,

aynı zamanda Konak iskelesi aracılığıyla körfez ulaşımında oynadığı aktif rol ile bütünleşen ve kamusal binalar ile çevrelenen bu meydan Yeşilçam yönetmenleri tarafından oldukça yoğun olarak kullanılmıştır.

Şehrin kimliğini vurgulayan ve önemli kentsel imgelerden biri olan Varyant'tan görüntülenen kent silueti, her ne kadar film akışı içinde gösterim sırası bakımından ilk sırayı alsa da yukarıda belirtilen İzmir'in Yeşilçam sinemasındaki kolektif belleğini oluşturan mekanlarıyla karşılaştırıldığında 5. sırada yer almaktadır.

Kente ilişkin diğer imgesel parçaların sıklığına bakıldığında bir sonraki sırayı Kadife Kale'den körfez görünümünün aldığı, ardından sırası ile Pasaport, Karşıyaka Sahili, Vapurdan görüntülenen körfez silueti, İkinci Kordon, Asansör ve İzmir Cezaevi imgelerinin Yeşilçam sinemasında İzmir temsilinde önemli bir yer teşkil ettikleri görülmektedir. Resim 6'da belirtilen ve diğer grubunu oluşturan kentsel öğeler; Eski Balık Hali (KonakPier), Basmane Gar, Alsancak Gar, Lozan Meydanı, Sevinç Pastanesi, Eski Otobüs Terminali ve Teleferik olarak sıralanmaktadır. İncelenen filmlerde İzmir'in kentsel mekanları kendi aralarında karşılaştırıldığında sahnelenme oranları yüzde şeklinde Resim 6'da gösterilmiştir.

Sonuç:

Kentsel mekanların kolektif bellek üzerinden kent temsilinde edindikleri yer bu çalışma kapsamında sinema perspektifinden irdelenmeye çalışılmıştır. Mekanları, filmlerde betimlenen veya betimleyen olarak iki şekilde sınıflandırmak mümkündür. Mekanın sinema aracılığı ile araçlaşması merkezinde dönen tartışmalarda, ön

planda veya arka planda olmak üzere iki farklı yaklaşımla mekanların irdelenebilmesi (Kaçmaz Erk, 2009), sinemayı mimari, sosyolojik, toplumsal dinamikler çerçevesinde araştırabilmeyi olanaklı kılmaktadır.

Yeşilçam sinemasında melodram türünde üretilen filmlerdeki mekan kullanımı yaklaşımının, genellikle arka planda ve harekete fon oluşturan bir çerçeveleme formunda görselleştirildiğini söylemek mümkündür. Fakat İzmir odağında tutulan bu araştırma kapsamında incelenen kentsel mekanların sinemadaki kullanımına bakıldığında barındırdıkları simgesel nitelikler aracılığıyla bazı referans noktalarının ön plana çıktığı görülmektedir (bkz: Saat Kulesi, Cumhuriyet Meydanı). Ancak buradaki ön plana geçme durumunun; yönetmenin kentsel mekanı bir aktör gibi kullanıp, görselleştirme tercihinden ziyade, İzmir’de yaşayan bireylerin zihinsel belleklerine kazınmış olan kentsel simgeleri arka fon olarak kullanma eğiliminden kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim, kentsel mekan kullanımında sinemada tercih edilen her iki yaklaşım, mekansal imgelerin zihinde oluşturduğu kent temsilinden yola çıkarak döneminin İzmir kent algısının incelenebilmesini sağlamaktadır.

Yeşilçam filmleri aracılığıyla mekansal imgelerin zihinde oluşturduğu kent temsili incelendiğinde bir dönemin İzmir kent algısını ortaya koyan başlıca mekanların sırası ile Kordon, Fuar, Cumhuriyet Meydanı ve Efes Oteli, Saat kulesi ve Konak Meydanı olduğu görülmektedir (Resim 7). Bu mekanların sağladığı görsel ve fiziksel deneyimlerin toplumsal olarak biriktirilmesi ve sinema aracılığıyla yayılabilmesi sayesinde oluşmuş olan kolektif bellek, kendi içinde sosyal bir imge olan kenti (Pike, 1981) anlamayı ve okumayı olanaklı kılmaktadır. Zira İzmir kent temsilinde rol oynayan Yeşilçam

film mekanları, kolektif bellek olgusunun oluşumunda sadece İzmir’de yaşayan bireylerde değil, aksine, İzmir kentinde daha önce hiç bulunmamış, yalnızca beyaz perde aracılığıyla ekran karşısında İzmir’le karşılaşan bireylerde de kayda değer bir birikim sağlamıştır.■

Evren Ülkeryıldız, Arş. Gör. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Ece Ceren Önder, Arş. Gör. İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Teşekkür: Bu çalışma, Eda Ülkeryıldız, Hatice Aktürk ve Pınar Yüksel’in katkıları ile gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Agocuk, P. (2012). Türk Sineması’nda Melodram: 1960-1975 Dönemi Üzerine Bir İnceleme Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Lefkoşa.
- AlSayyad, N. (2006). Cinematic Urbanism: a history of the modern from reel to real, Oxford: Routledge.
- Boyer, C. (1998). The City of Collective Memory, Cambridge: MIT Press.
- Çelik, F. (2010). Modernleşme Serüvenimiz ve Yeşilçam. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi / Journal Of Fine Arts Faculty, Sayı 17,(31-38).
- Daldal, A. (2000). Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik: Bir Tanım Denemesi, Birikim, no: 138, ss. 104-112.
- Halbwachs, M. (1992). On Collective Memory, Lewis A. Cosner, Chicago (IL): University of Chicago Press.
- Kaçmaz Erk, G. (2009). Architecture and Cinema: A Relation of Representation Based on Space. LAP Lambert Academic Publishing, USA.
- Kasım, M. Atayeter, D. (2012). 1960’li Yıllarda Türk Sinemasında Toplumsal Gerçekçilik, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, V:1(4), 24-37.
- Lefebvre, H. (1991). The Production of Space, London: Blackwell Publishing.
- Petric, V. (2000). Dziga Vertov Sinemada Konstrüktivizm, Güzin Yamaner, Ankara: Öteki Yayınları.
- Pike, B. (1981), The Image of the City in Modern Literature, Princeton: Princeton University Press.
- Rossi, A. (2006). Şehrin Mimarisi, N. Gürbilek, İstanbul: Kanat Yayınları.
- Tüzün, S.(2008). Türk Sinemasında Mekan: Tek Mekanda Geçen Filmler. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.

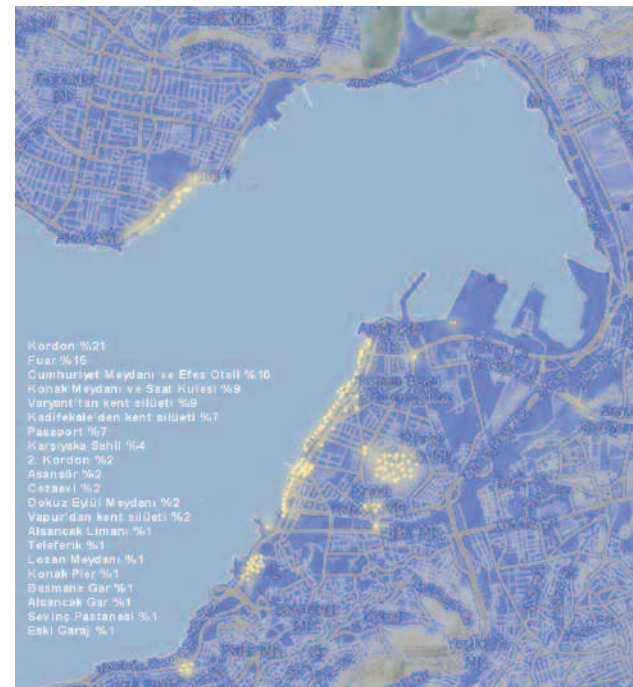
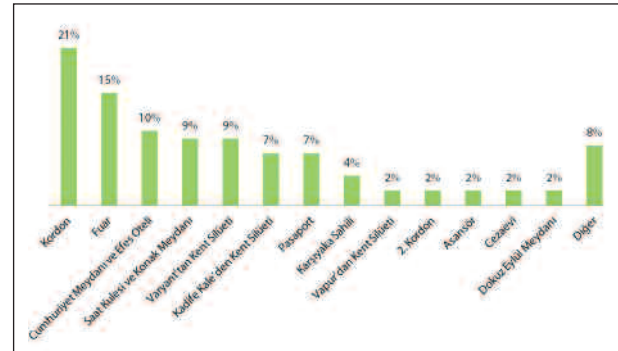
SOL ÜSTTE Cumhuriyet Meydanı ve Efes Oteli (Dünyanın En Güzel Kadını, 1968_ Arkadaşımın Aşkısın, 1968_ Aşka Tövbe, 1968) (Resim 3)

SOL ALTTA Saat Kulesi ve Konak Meydanı (Cici Katibem1960, Ben Doğarken Ölmüşüm, 1973_ Can Mustafa,1960) (Resim 4)

ÜSTTE Varyant’tan Körfez (Ölmek mi Yaşamak mı, 1966) (Resim 5)

ALTTA Mekanların Sıklık Yüzdeleri (Resim 6)

Mekanların harita üzerinde dağılımı (Resim 7)

1970'lerde İzmir'de Kimlik Dönüşümünün Sözlü Tarih Yöntemi ile İncelenmesi: İnci Apartmanı

BU ÇALIŞMA, TEKİL BİR YAPI ÖLÇEĞİNDEN BAŞLAYARAK, ÜZERİNDE BULUNDUĞU SOKAK VE YAKIN ÇEVRESİNİN, 1960'LARDAN 1980'LERE KADAR GEÇİRDİĞİ MEKANSAL VE SOSYAL DEĞİŞİMİ İNCELEMEDİR

Gamze Saygı, Ebru Yılmaz

ÜSTTE 1484 Sokak, İnci Apt. ve yakın çevresi
(Kaynak: Konak Belediyesi Arşivi) (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE 1484 Sokak, İnci Apt. ön görünüş
(Kaynak: Gamze Saygı fotoğraf arşivi) (Resim 2)

Giriş
Tarihin sadece geniş toplumsal dönüşüm ve değişimleri inceleyen bir bilim olmadığı yadsınamaz bir gerçektir. Diğer bir yandan, mimarlık ürünleri de sadece sınırlı birer tasarım ögesi değildir; mevcut sosyal değerler ve yaşam biçimleri hakkında yoğun bilgiler içermektedir (Arnold, 2002, 7). Bu çerçevede mimarlık, kültürel değer olarak ele alındığında mimarlık tarihi de farklı biçimlerde okumalara açık hale gelir. Bu çalışma kapsamında, tekil bir yapı ölçeğinden, üzerinde bulunduğu sokak ve yakın çevresine uzanarak 1960'lardan 1980'lere kadar yaşanan doku değişimini ve bu değişimin hayat biçimlerine etkisini alternatif bir yöntem olan sözlü tarih yöntemi ile incelenmektedir.

Tarih Yazımında Alternatif Yöntemler

Zaman bakımından geride kalmış kesitler "geçmiş" i oluşturur. Tarih ise "söylem" dir ve esasen nesnelere "geçmiş" olan farklı tarihlerden oluşmaktadır. Diğer bir deyişle, tarihçiler "anlatı" ları aracılığı ile aynı geçmişe dair farklı söylemler oluştururlar (Jenkins, 1991, 4-9). Burada "anlatıcı" olarak tarihçinin rolü oldukça önemlidir. Bizlerin okuduğu tarih, tarihçinin zihinsel sürecinden geçtikten sonra edindiğimiz bilgidir (Carr, 1961, 22) ve farklı katmanlara sahiptir (Arnold, 2002, 6-11). Tarihçiler, metinlere sosyal, kültürel, ideolojik vb. birçok kavramın etkisiyle kendi değerlerini yansıtırlar. Bununla birlikte, anlatıcı ile okuyucu arasındaki iletişim

de önemlidir. Bu metinler, okuyucu/-lar tarafından durum, ortam, zaman gibi etmenler nedeniyle farklı biçimlerde okunabilir (Jenkins, 1991, 25-30).

Keith Jenkins, Re-thinking History (1991) kitabında tarih ile geçmiş arasındaki bu kategorik farkı şu şekilde özetlemiştir: İlk olarak tarih, tarihçilerin geçmişi kitap, belgesel vb. yazılmış, kaydedilmiş belgeler aracılığı ile ifade etmelerinden başka bir şey değildir. İkincisi, geçmişe ait belirli bir zaman dilimindeki olgu ve olaylarla ilgili okuduklarımız aslında o geçmiş tarihçinin söylemi üzerinden okumamızdır. Üçüncüsü, günümüze kadar tarihsel anlatılarda kadınlar, bölgesel azınlıklar vb. egemen söylemin dışında kalanlar gizlenmiş ve anlatımdan dışlanmıştır. Bu gruplar tarih anlatısının merkezinde veya içinde olsalardı; tarihsel anlatımların boyut değiştireceği kesindir (Jenkins, 1991, 4-9). Dolayısıyla, tarihçiler, geniş toplumsal dönüşümleri merkezi biçimde inceleyen makro-tarih ile bireysel varoluşlarda yoğunlaşan mikro-tarihi bir arada değerlendirmelidir (Iggers, 1997, 106). Mikro tarih, klasik tarih anlayışının reddi değil, aksine bir uzantısı, zorunlu bir ekidir. Diğer bir deyişle, kültür ve tarihin birer yansıtıcısı olan kişi veya küçük toplulukların yeniden keşfidir. Mikro tarihçilerin yaklaşımlarıyla, geçmişin araştırılmasına somutluk anlayışı eklenmiştir. Bu çalışmalarda, biyografiler, hatıratlar, mektuplar önemli bir yere sahiptir. Ancak, her durumda bu gibi kaynaklara ulaşılabilmesi, sözlü tarih yöntemini devreye sokmuştur (Iggers, 1997, 112-

114). Farklı coğrafyalarda, farklı siyasi ve sosyolojik dinamiklerin etkisiyle sözlü tarihe yönelim olmuş, sıradan hayatlar üzerinden siyasi olay, savaş gibi durumlara bireysel perspektiften bakılmıştır. Günümüzde sözlü tarih, öznellik içerebileceği düşüncesiyle, klasik tarih araştırmacıları tarafından şüphe ile karşılanmaktadır. Buna rağmen otobiyografi, mektup ve benzeri yazılı belgelerin oluşturulması sırasında insan zihninin bu hatırlama sürecine kontrollü ya da kontrolsüz sansür uygulayabileceği unutulmamalıdır (Danacıoğlu, 2009, 139).

İnci Apartmanı, Alsancak

Çalışma kapsamında, İzmir, Alsancak semti, 1484 Sokak (Resim 1) üzerindeki, 200 pafta, 1275 ada, 22 parsel numaralı İnci Apartmanı (Resim 2) seçilmiştir. 1484 Sokak genel itibarıyla bitişik nizam apartman tipi 4-5 katlı betonarme yapılardan oluşmaktadır. Sokak üzerindeki tek farklı dönem yapısı, 1462 sokak ile 1464 sokak kesişiminde bulunan 15 numaralı üç katlı yapıdır. Bu yapı, günümüzde İzmir II Numaralı Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır. Seçilen İnci Apartmanı'nın üç katı konut, zemin katı ise depo kullanımında olup, sahibi Fatma Gül Alkın (Resim 3) ile sözlü görüşme yapılmıştır. 1923 Lozan Antlaşması sonucunda Türkiye-Yunanistan arasında yapılan mübadele ile Alkın Ailesi, Selanik'ten Tekirdağ'a gelmişlerdir ve 1944-45 yıllarında ise ailece İzmir'e göç etmişlerdir (Alkın, 2010). Bayan Alkın, İnci Apartmanı yapılmadan önce yerinde bulunan müstakil evde 1959-78 yılları arasında yaşamakla birlikte, 1980'den bugüne İnci Apartmanı'nda hayatını sürdürmektedir.

Bayan Alkın, eviyle ilgili şu açıklamaları yapmaktadır:

"1959 yılında eşimle, şu anda bulunduğumuz alanda yer alan kargir evi satın aldık. Evimiz iki katlıydı. Evin iki giriş kapısı vardı. Bir alttan giriş kapısı vardı, bir de üstten. İki kat arasında bir tahta merdiven vardı, ev bütündü. Biz dairenin içine girmeden evi tadilat yaptık. Alt katı küçük bir daire olarak üst katı da ayrı bir daire olarak ayırdık. Biz üst kata yerleştik, alt

“1959 YILINDA EŞİMLE, ŞU ANDA BULUNDUĞUMUZ ALANDA YER ALAN KARGİR EVİ SATIN ALDIK. EVİMİZ İKİ KATLIYDI. EVİN İKİ GİRİŞ KAPISI VARDI”

katı kiraya veriyorduk, üç kişilik bir aile yaşıyordu. Üst katta biz, ben, eşim ve üç çocuğumuz ile yaşıyorduk. Evimizin yandan girişi bulunmaktaydı. 7-8 basamaklı düz bir merdiven ile üst kata ulaşılıyordu. Merdiveni çıkınca büyük bir salon, yanında kocaman bir oda, sonda küçük bir mutfak, küçük bir banyo vardı. Demir giriş kapısının işlemeli üst kısmı havalandırmayı da sağlamak için açılabilirdi. Pencereelerde demir kepenkler vardı. Ön cephede iki pencere vardı. Evimizin kat yüksekliği 2,5 metre kadardı. Zemin

kata ise farklı bir kapıdan bir basamak inilerek ulaşılıyordu. Arkada küçük bir bahçemiz vardı. Küçük bir merdiven ile de bir üst kata çıkılıyordu. Orada, iki küçük yatak odası ve teras vardı. Deprem olduğu zaman ahşap çatkı araları dolgu gözükürdü, ama eve bir şey olmazdı. Tavanlar geçme ahşaptı, yerler de ahşaptı. Evlerimiz kışın sıcak, yazın serin oluyordu. Isınma ve soğuma problemimiz yoktu. Bununla birlikte evimizde havagazı kullanıyorduk.”

Konak Belediyesi Arşivi'nde incelenen belgeler ve Kadastro kayıtları

aracılığı ile evin ilk resmi kaydının 1937'de İtalyan asıllı Fredrik Jodici'ye ait olduğu saptanmıştır. 1937-1959 yılları arasında veraset ve satın almalar ile birkaç el değiştiren ev, 1959 yılında Nihat Alkın tarafından Nigar Borova, Aliye Kürşat ve Hamide Bavunoğlu'ndan satın alınmıştır. 1960'larda, Bayan Alkın'ın sözünü ettiği ev, aileye ait eski fotoğraflarda ve Bay Alkın'ın Amerikan Pasajı'ndan aldığı film makinesi ile çekmiş olduğu görüntü kayıtlarında (Resim 4 ve Resim 5) görülmektedir. Bayan Alkın'ın üç çocuğu ile birlikte çekilmiş olduğu Resim 4, evin ana giriş kapsını ve bu girişe ulaşmamızı sağlayan merdivenleri göstermektedir. Bu merdivenlerde yer alan havalandırma pencereleri dikkat çekmektedir. Resim 5'te görüntü kayıtlarından alınan kesitler üzerinde evin cephe düzeni ile yapı elemanlarına dair ipuçları vardır. Bunların ışığında, Alkın Ailesinin 1959'da yerleşmiş olduğu ev asimetrik plan ve cephe düzenine sahip cumbasız kurgudaki 19. yüzyıl İzmir konutunun bir örneğini oluşturmaktadır. Bu dönemde üretilen konutlar belirli tipolojilere sahip olup ortak nitelikler taşımaktadırlar (Kuban, 2001, 77). Aynı zamanda, bu konutlarda dökme demir giriş kapıları, saç kepenkler vb. standart yapı elemanları kullanılmıştır (Akyüz, 1994, 34). Alkın Evinin planı biri dar biri geniş olmak üzere iki aks üzerinde asimetrik

düzende (Akyüz, 1994, 35) çözülmüş olup zemin kattaki giriş holü dar aks üzerinde yaşam birimleri ise geniş aksta konumlanmaktadır. Genellikle sıra ev düzeninde olan bu evlerin arkasında duvarlarla çevrilmiş küçük arka bahçeler bulunmaktadır (Çıkış, 2009, 215). Alkın'ın ifade ettiği arka bahçe de evlerin bu özelliğini nitelendirmektedir. Bu konutlarda düşük su tabanı nedeniyle oluşan nem problemine önlem olarak yapılan bodrum katın (Akyüz, 1994, 34) Alkın Evi özelinde kira evine dönüştüğü görülmektedir. Bayan Alkın'ın "ahşap çatki araları dolgu" şeklinde tanımlamış olduğu yapı sistemi yine bu konutların tipik bir özelliği olan moloz taş ile doldurulmuş ahşap karkas sistemdir (Akyüz, 1994, 34).

“ALKIN AİLESİNİN 1959'DA YERLEŞMİŞ OLDUĞU EV ASİMETRİK PLAN VE CEPHE DÜZENİNE SAHİP CUMBASIZ KURGUDAKİ 19. YÜZYIL İZMİR KONUTUNUN BİR ÖRNEĞİNİ OLUŞTURMAKTADIR”

Bir bölgeye ait kimlik sadece fiziki çevrenin bütünlüğüne ilişkin niteliklerle değil aynı zamanda orada gerçekleşen faaliyetlerle belirlenmektedir (Tekeli, 2009, 84). Bayan Alkın evlerindeki fiziksel özelliklerin diğer bir deyişle oda kurgusu ve çözümlenmelerin yanı sıra, o çevrede geçen yaşam biçimi hakkında da anlatımda bulunmuştur:

“Geceleri çoğunlukla açık hava sinemasına gidilirdi. Televizyonun hayatımıza girmesi ile birlikte, yavaş yavaş herkes evine çekilmeye başladı. Herkes sokakta dışarıda kapının önünde otururdu akşamları. 1462 sokakta cumbalı evler var. Onlar, demiryollarını yaptırmaya gelen İngilizler tarafından lojman niteliğinde yaklaşık 100 yıl kadar önce yaptırılmış. Bu sokak üzerinde tek ve iki katlı evler bulunmaktaydı. Köşede bahçeli bir ev vardı. Rumlar, İtalyanlar, Museviler bir arada yaşıyorduk. Bu farklılığa rağmen aileler ve tüm çocuklar beraber vakit geçirmekten hoşlanırdık, birbirlerine saygılı davranırlardı. Pazar günleri, kiliseye giden çocukların hazırlıklarının aynılarını çocuklarımıza yapardık, çocuklarımız hep beraber büyüdüler. 1980'de arkadaşlarımızın çoğu gitti.

Bugün de kalan arkadaşlarımla kurulan dostluğumuz devam ediyor.”

1856 yılında İzmir-Aydın Demiryolu'nun inşası ile konut ihtiyacı açığa çıkmış; Alsancak (Punta) bölgesinin konut bölgesi olarak gelişimi sağlanmıştır. Çoğunluğu, 1800'lerin sonlarında inşa edilmiş olan tipik İzmir konutunun, ortogonal plan düzenine sahip, iki katlı, sıra ev düzeninde ve genellikle asimetrik cephe düzenindeki örnekleri günümüzde de bulunabilen örnekleri İnci Apartmanı'nın üzerinde bulunduğu 1484 Sokak'ı güneyinde kesen 1462 Sokak (Aliotti Bulvarı) üzerinde görülmektedir (Çıkış, 2009, 215). Gelişmiş ticari faaliyetler, özellikle 19. yüzyılda belirginleşmiş çok kültürlü bir sosyal yapı oluşmuş, bu yapı

1922'deki Büyük İzmir Yangını ile kırılmaya uğrasa da benzer kimliğini sürdürmüştür (Kayın, 2006, 44). 1960'lara gelindiğinde hala etnik ve dini farklılıklara rağmen insanların bütünleşmiş bir hayat yaşadıklarına Bayan Alkın'ın sözleri de tanıklık etmektedir. 1970'lerin sonlarında göçler ve apartmanlaşmanın getirdiği yabancılaşma ve bireyselleşme nedeniyle bahsedilen paylaşımların azaldığı görülmektedir.

Türkiye'de imar kanununun yürürlüğe girmesinin etkisiyle kent planlamasında 1957 yılında önemli bir kırılma yaşanmıştır (Bilsel, 2009, 17). Ülkede, 1960'tan itibaren ekonomik gelişmenin etkisiyle kentsel çevrenin var olan yapısıyla günün koşullarına cevap verip veremeyeceği sorgulanmış ve kentsel planlamaya ağırlık verilmiştir (Kuban, 1986, 35). Yeni imar planı yaklaşımıyla, eski yapılar yıkılarak yerine çok katlı yapılar inşa edilmeye başlamış, izin verilen yüksek gabari ve kent çekirdeğinde yoğunluk artışı oluşmuştur. Bayan Alkın bahçeli müstakil evlerinin yıkılarak yerine çok katlı betonarme yapının yapılması ile ilgili ise şunları anlatmaktadır:

“O zamanlar, ulaşım genellikle tramvay ile sağlanıyordu. Otobüsler daha sonra kullanılmaya başlandı. Sokaklarda çok nadir araba bulunmaktaydı. Sokaklar arnavut kaldırımıydı. Osman Kibar döneminde üst üste asfalt atıldı. Kat kat artarak sokak yükseldi. Alt katlara su basmaya, sorun büyümeye başladı. İlk olarak köşedeki ev yıkıldı. Daha sonra binalar teker teker yıkılarak çok katlı yapılar yapılmaya başladı. Evlerimizin bakımı çok zordu. İki sene içerisinde yeniden tadilat yapmamız gerekiyordu. 18 sene boyunca eski evimizde oturduk. Daha sonra 2-3 sene kadar başka bir evde yaşamaya başladık. 1979’da ise buradaki eski evimizi yıkarak bu evi yaptırдық.”

Belediye arşivindeki belgelerin ışığında, Alkın Evi için 1978 yılında, 1970’lerde aynı sokakta yer alan diğer parsellerde olduğu gibi, bahçe içerisindeki müstakil evlerin yıkılarak betonarme çok katlı yapı inşa edilmek üzere izin alındığı saptanmıştır. Alkın’ın “binalar teker teker yıkılarak çok katlı yapılar yapıldı” şeklinde ifade ettiği dönem, 1964-1973 yılları arasında Osman Kibar’ın belediye başkanlığı döneminde olup, bu dönemde birçok 19. Yüzyıl İzmir konutu yıkılıp yerine apartmanlar inşa edilmiştir (Atilla, 2001, 58). Bu süreç, 1970’lerde de hızla devam etmiştir (Eyüce, 1987, 32). Bu yıllarda, tekil konut yapılarından başlayarak sokak, mahalle ve kent dokusunda büyük bir kimlik değişiminin görüldüğü yadsınamaz bir gerçektir. Bu yoğunlaşma, sadece kentin dokusunun değişimine yol açmamış aynı zamanda konut ticari bir ürün haline gelmiş, konut tasarımı ve üretiminde kalite düşüşü yaşanmıştır (Sayar ve Sormaykan-Akdur, 2009, 85-92).

Değerlendirme ve Sonuç

İnci Apartmanı’nın yer aldığı 1484 Sokak’ta olduğu gibi, 1970’lerde İzmir’de oldukça yoğun bir apartmanlaşma söz konusudur. Bunun nedeni fiziksel, sosyo-ekonomik ve yönetsel olmak üzere üç boyuta sahiptir. İlk olarak, fiziksel ölçekte yapıların işlevsel olarak günün beklenti ve koşullarına cevap vermemesi ya da yükselen ve ardı ardına tekrarlayan tadilat masrafları çok yüksek boyutlara gelmesi önemli bir etmeni

oluşturmaktadır (Eyüce, 1987, 32). İkinci olarak, Türkiye’de hızlı kentleşmenin getirdiği nitelik değişiklikleri (Tekeli, 2009, 161) ve dolayısıyla farklılaşan sosyo-ekonomik yaşantının etkisini görmekteyiz. Dolayısıyla, evlerin yerini apartmanlar almaya başlamış, mekansal organizasyonda tek tip çözümler üretilmiştir (Bilgin, 1996, 322). Son olarak, 1965 yılındaki Kat Mülkiyeti Kanununun getirmiş olduğu yapıya ait tanımlanmış daire, iş bürosu, dükkan, vb. bağımsız birimlerin ayrı bağımsız mülkiyet hakları kurulabilmesi imkanıyla mevcut bir arsa üzerinde en fazla sayıda bağımsız birim yaratılmaya, dolayısıyla en yüksek ekonomik girdi elde edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında seçilen İnci Apartmanı sakini Fatma Gül Alkın ile yapılan sözlü görüşme üzerinden geçmişi yaşayanlardan öğrenmek, tekillikleri okuyarak bütüne ulaşmak hedeflenmiştir. Basılı kaynaklar üzerinden yapılan paralel okumalar elde edilen bilgilerin ortak paydalarının gözlemlenmesini sağlamıştır. Gerek sözlü görüşmeye, eski fotoğraflara, görüntü kayıtlarına gerekse arşiv belgelerine dayanarak elde edilen bilgiler, 1960’larda Alsancak’taki bu ve benzeri sokaklarda düşük yoğunluklu, konut-mahalle-bahçe ilişkisini insan ölçeği içinde kurgulayan mekansal düzene işaret etmektedir. Aynı zamanda, 1965’te başlayıp 1980’lerde hızla devam eden apartmanlaşma ve buna bağlı birey yabancılaşması, bölgedeki fiziksel çehrenin ve dolayısıyla sosyal kimliğin de büyük değişimler göstermesine neden olmuştur. □

Gamze Saygı, Ar.Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı

Ebru Yılmaz, Yrd.Doç.Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Bilgi paylaşımı için Fatma Gül Alkın’a ve İç Mimar Didem Dönmez’e teşekkürlerimizi sunarız. Bu çalışma, İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, AR 519 Mimarlıkta Alternatif Tarih Yazımı dersi kapsamında hazırlanmıştır.

SOL ÜSTTE İnci Apartmanı sakini, Fatma Gül Alkın (Kaynak: Gamze Saygı fotoğraf arşivi) (Resim 3)

SOL ALTTA 1960’ların başında Alkın Evi’nin ana giriş kapısı (Kaynak: Alkın Ailesi fotoğraf arşivi) (Resim 4)

ÜSTTE 1960’ların başında Alkın Evi’nden görüntüler (Kaynak: Alkın Ailesi video arşivi) (Resim 5)

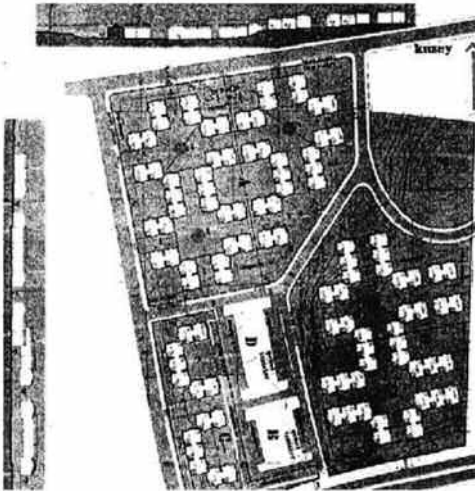
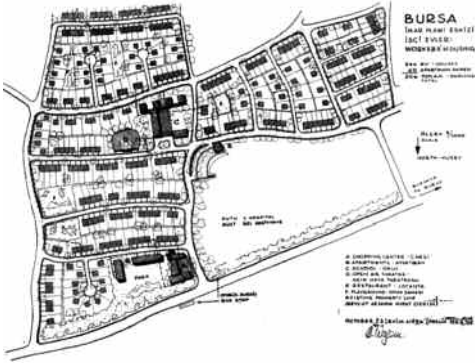
KAYNAKLAR

- Akyüz, Eti (1994), “Tarihsel Süreçte İzmir’de Konut”, Ege Mimarlık 1994/3, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, İzmir.
- Alkın, Fatma Gül (2010), sözlü görüşme, İzmir.
- Arnold, Dana (2002), Reading Architectural History, Routledge, New York.
- Atilla, Nedim (2001), “Yeter Artık İzmir’ime Dokunma”, İzmir Kent Kültürü Dergisi 3, İzmir.
- Bilgin, İhsan (1996), Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme, Yıldız Sey, Tarih Vakfı, İstanbul.
- Bilsel, Cana (2009), “İzmir’de Cumhuriyet Dönemi Planlaması (1923-1965): 20. Yüzyıl Kentsel Mirası” Ege Mimarlık 71, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, İzmir.
- Carr, Edward Hallett (1961), What is History, Penguin Books, Londra.
- Çıkış, Şeniz (2009), “Modern Konut olarak XIX. Yüzyıl İzmir Konutu: Biçimsel ve Kavramsal Ortaklıklar” METU Journal of Faculty of Architecture 26, Ankara.
- Danacıoğlu, Esra (2009), Geçmiş İzleri, Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Klavuz, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Eyüce, Ahmet (1987), “İzmir’de imar yaklaşımlarının kent kimliği üzerindeki etkileri”. Mimarlık 225, 1987/4, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Jenkins, Keith (1991), Re-thinking History, Routledge, New York.
- Iggers, Georg Gerson (1997), Historiography in the Twentieth Century: From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge, Wesleyan University Press, MiddleTown.
- Kayın, Emel (2006), “Dönüşüm Sürecindeki Alsancak için Öneriler”, Ege Mimarlık 57, 2006/2, Mimarlar Odası İzmir Şubesi Yayınları, İzmir.
- Konak Belediyesi Arşivi (2011), 8 Ağustos, İzmir.
- Kuban, Doğan (1986), “1980’lerde Türkiye’de mimarlık genel bir değerlendirme”, Mimarlık 221,1986/2, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Kuban, Doğan (2001), Türkiye’de Kentsel Koruma, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Sayar, Yasemin ve Sormaykan-Akdur, Tuğba (2009), “İzmir Karşıyaka’da Apartman Tipi Konut Yapılarında Mekânsal ve Morfolojik Dönüşümler: 1950-1980”, Mimarlık 349, Mimarlar Odası Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İlhan (2009), Modernizm, Modernite ve Türkiye’nin Kent Planlama Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

1950 Sonrası Bir İşçi Yerleşkesi: Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri

ETİBANK ALÜMİNYUM YERLEŞKESİ DÖNEM İTİBARIYLA İNCELENEN İLK İŞÇİ YERLEŞKESİ OLMASI AÇISINDAN ÖNEMLİDİR. BU NEDENLE YERLEŞKE SADECE SEYDİŞEHİR İÇİN DEĞİL, O DÖNEM OLUŞTURULAN İŞÇİ YERLEŞKELERİNİN MEKANSAL BİÇİMLENİŞLERİ HAKKINDA ÖRNEK BİR DEĞERLENDİRME OLANAĞI DA SUNMAKTADIR

Mehmet Uysal, Gülsün Navruz Berk

ÜSTTE Bursa İşçi Evleri Yerleşim Planı [5] (Şekil 1)

SKK Ankara Toplu İşçi Konutları Yerleşim Planı[6] (Şekil 2)

SAĞ ÜSTTE Seydişehir Alüminyum Tesisleri [10] (Resim 1)

SAĞ ALTTA Seydişehir Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi İnşa süreci [11] (Resim 2)

1. Giriş

Cumhuriyetle birlikte özellikle 20.yüzyılın II. çeyreğinde, sanayileşme ve buna bağlı olarak modern toplumun fiziksel, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla işçi yerleşkeleri planlanmış ve inşa edilmiştir. Bilhassa bu dönem işçi yerleşkelerini; ulusal yerleşim ve planlama anlayışı çerçevesinde irdeleyen birçok araştırma¹ bulunmaktadır. Ancak 1950 sonrasına ait sanayi tesisleri ve işçi yerleşkeleri hakkında yeterli çalışma bulunmadığı gibi, planlama ve mimarlık alanlarında da bir araştırmada yapılmamıştır. Bu çalışma, 1973 yılında hizmete giren Seydişehir Etibank Alüminyum Fabrikası işçi yerleşkesinin genel yerleşim düzeninin mekânsal analizleri ışığında kentsel standartlar açısından değerlendirilmesi ve dönemin planlama anlayışına ilişkin çıkarımlar yapılması üzerine odaklanmıştır.

2. Türkiye’de İşçi Yerleşkeleri ve Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri

2.1. Türkiye’de işçi yerleşkeleri
1950 öncesi işçi yerleşkelerinde² mekânsal planlama, fabrika teknolojisinin getirildiği ülkenin politikalarını ve yaklaşımlarını sergilemektedir. 1950 sonrasında özellikle II. Beş Yıllık Plan döneminde devlet eliyle planlanan işçi yerleşkeleri³, işçi-memur-mühendis konutları, misafirhane, işçi lokali, bekâr konutları, spor alanları ile örgütlü ve bütünleşik bir çevre oluşturmanın yanısıra kentsel gelişmeleri de etkilemiş ve

modernleşme hareketinin temsilcisi olmuşlardır[Şekil1, 2]. Ancak, 1960’lı yıllardan sonra özellikle ağır sanayide ve özellikle işçi yerleşkelerinin tasarlanması biçiminde görülen planlı gelişme kentlere yansımamış, Seydişehir’de görüldüğü gibi kentlerde plansız gelişmelere ve gecekondu gibi yasa dışı konut alanları oluşumuna neden olmuştur. 1980’li yıllara kadar olan süreçte bu işçi yerleşkelerinden daha çok yönetici düzeyindeki personel (teknisyen, tekniker, memur ve mühendis) yararlanmış, işçiler neredeyse bu yerleşkelerden faydalanamaması sonucu, kentlerde sınıfsal açıdan mekânsal ayrılmaya ve Seydişehir’deki gibi plansız ve denetimsiz gelişmelere neden olmuştur. 1950 öncesi işçi yerleşkelerini oluşturan az katlı konut biçimlenişleri, 1950 sonrası yerleşkelerinde, dönemin konut biçimlenişine de paralel olarak daha çok apartman tipi çok katlı yapılaşma olarak görülmektedir. Bu yerleşkelerde, az katlı olarak yapılmış bahçeli evler üst düzey yöneticiler tarafından kullanılan konutlardır. Bu durumda yerleşke içinde de çalışma hiyerarşisine bağlı bir tutumun sergilendiğinin göstergesidir.

1980 sonrasında özellikle özel sermaye tarafından gerçekleştirilen sanayi atılımları, barınma mekânlarına yansımamıştır⁴. Bu duruma paralel olarak, sağlıksız mekânsal yaşam koşullarına sahip gecekondu alanları oluşmuştur. Devletin 2000’li yıllarda hız bulan özleştirme politikaları ile var olan fabrikalarla birlikte işçi yerleşkeleri de özelleştirilmiş ve bu alanlar yeni kentsel rant alanları olarak görülmüştür⁵.

Günümüzde organize sanayilerde KOBİ'ler aracılığıyla gerçekleştirilen sanayi atılımlarından olumlu sonuçlar alındığı görülmektedir. Ancak bu alanlarda istihdam edilen işçilerin barınmalarına ilişkin devletin veya özel yatırımın izlediği bir politika bulunmamaktadır. Günümüzde bu alanlarda çalışanlar ya uzun süre toplu taşıma veya birkaç vasıta değiştirerek servislerle fabrikalara getirilmekte ve barınmasını yine sosyal, kültürel ve fiziksel niteliği düşük alanlarda ve mekânlarda gerçekleştirmektedir. Ülke sanayisinin lokomotifini olma yönünde teşviklerde alan organize sanayi bölgelerinde çalışanlara ait ve bu bölgelerle ilişkili yaşam alanlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda devletin TOKİ aracılığıyla, özel sanayi sermayesinin yapı kooperatifleri aracılığıyla, ya organize sanayi bölgeleri içinde veya komşuluğunda bütün sosyal, fiziksel ve kültürel alt yapıya sahip yerleşkeler inşa edilmelidir. Sonuç olarak, Türkiye'de 1950'lerden sonra özel sektörün de etkisiyle işletmecinin, işçi bulma sorunu ortadan kalktığı için; işçiyi fabrikaya bağlamak, nitelikli işgücü sağlamak amacıyla sağlıklı çalışma koşulları oluşturmak ve dolayısıyla fabrika çalışanı için yerleşke kurmak fikrinin önem kaybettiği söylenebilmektedir.

2.2.Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri ve Yerleşkesi

Türkiye'de Alüminyum fabrikası kurulma fikri; Eylül 1938'de onaylanan II. Sanayi Planı hedefleri arasında yer almaktadır[7]. Ancak bu çalışmalar, II.Dünya Savaşı ile sekteye uğramış,

1962 yılından sonra MTA tarafından Seydişehir'in Mortaş ve Doğanlıkuzu yörelerinde alüminyum sanayi için uygun bir hammadde olan Boksit rezervi saptanmıştır. Türk-Sovyet anlaşmasına bağlı olarak boksit numunesi Sovyet Rusya'ya gönderilmiş ve yapılan incelemeler sonucunda Alüminyum Tesisleri yatırım projesinin yapılabileceği görülmüştür[8]. Türkiye'nin en büyük Alüminyum Tesisleri olacak bu fabrika[Resim 1], rezerve 27 km. mesafedeki Seydişehir'de tarıma elverişsiz ve düz bir arazi üzerinde inşa edilmeye başlanmıştır[9].

Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri'nin yapımına başlanmasıyla birlikte, fabrikada çalışacak işçiler ve mühendisler için, tesise 1 km mesafede 1968, 1970 ve 1974 yıllarında üç aşamalı

olarak işçi yerleşkesi inşa edilmiştir[Resim 2]. Bu yerleşkenin planlama ve uygulama aşamasının da Etibank Alüminyum Tesislerinde olduğu gibi Sovyet Rusya desteği ile Çarmıklı ve Tokan inşaat şirketleri aracılığıyla yapılmıştır. Çalışanların işletmeye daha yakın, sağlıklı bir çevrede yaşayıp iş randımanını arttırmak için kurulan yerleşkede; 428 adet aile lojmanı, 192 kişilik bekâr memur-mühendisler için müstakil odalı bir blok, bekâr işçiler için 4 bloktan oluşan işçi sitesi, misafirhanesi, çim stadyumu, lokali, sinema salonu, cami ve bir eğitim yapısı bulunmaktadır[Şekil 4]. Ayrıca yerleşkede; çay bahçesi, çiçek seraları, çocuk bahçeleri, yüzme havuzu, tenis kortu, futbol, basketbol, voleybol sahaları ve kapalı güreş salonu yer almaktadır.

SOLDA Seydişehir Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Sosyal Konutları [11] (Resim 3)

SOL ALTTA Seydişehir Türkiye ve Bölgesindeki Yeri (Şekil 3)

SAĞ ÜSTTE Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi [12] (Şekil 4)

“YERLEŞKE HER NE KADAR SANAYİLEŞME HEDEFİNİ GERÇEKLEŞTİRMEK İÇİN KURULAN ALÜMİNYUM TESİSİNİN BİR ÜRÜNÜ OLSA DA MODERNLEŞME HAREKETİNİN TETİKLENDİĞİ KENTSEL ÖLÇEKTE BİR DÜZENLEMEDİR”

3.Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Mekânsal Analizleri ve Değerlendirme

Seydişehir, İç Anadolu Bölgesi'nde Konya'nın 107 km. güneybatısında, doğuda Çumra, güneyde Bozkır, batıda Akseki ve kuzeyde Beyşehir ile çevrili bir ilçedir[Şekil 3]. Seydişehir ve çevresinde yapılan kazılar sonucu, M.Ö. 5000 yılına kadar ulaşan bir yerleşme merkezi olduğu saptanmıştır[7]. Seydişehir'in Roma kenti Vervelit kalıntılarında da yararlanılarak Seyyid Harun Veli ve Müridleri tarafından kurulduğu bilinmektedir[13]. 1969 yılında inşasına başlanılan Etibank

Alüminyum Fabrikası kurulmadan önce ekonomisi tarıma dayalı olan Seydişehir; bu süreçten sonra, madencilik, ticaret ve hizmet sektörünün bulunduğu bir yerleşme görünümü kazanmış ve 1950-1985 döneminde Konya ilçeleri içinde nüfus artışı bakımından birinci sırada yer almıştır[7].

Seydişehir'in ilk imar planı 1966 yılında Prof. Rauf Beyru tarafından yapılmış, Alüminyum fabrikasına göre nüfus ve planlama projeksiyonları gerçekleştirilmiştir[14]. Kent, 1988 yılına kadar kullanılan Beyru imar planının öngördüğü projeksiyonlar dışında

geliştiği için uygulanamamış ve hızlı nüfus artışı sonucu şehir düzensiz bir yapılaşma göstermiştir[15]. Seydişehir için 1988 yılında yapılan imar planında 2010 yılı için yapılan kentsel alt yapı kullanım alanları ve 150.000 nüfusu kabul edilmiştir[16]. Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri'nin 2001 yılında özelleştirme kapsamına alınmasıyla, nüfus azalmış ve imar planı geçerliliğini yitirmiştir.

3.1.Fabrika-Yerleşke - Kent İlişisine Yönelik Analizler ve Değerlendirme

Etibank Alüminyum Tesisleri; maden ocaklarına yakınlığı, düz bir arazide konumlanma gerekliliği ve su ihtiyacının Beyşehir gölünden sağlanabilirliği nedenleriyle kent merkezinden uzakta, bağımsız bir leke olarak inşa edilmiştir. Seydişehir'in merkezi ve organik yerleşim dokusunun karşılığı olarak, fabrika kompleksinin planlanmış ve düzenli lekesi görülmektedir[Şekil 5]. Etibank Alüminyum Yerleşkesi ise; temelde işbaşı ve işdışı yaşamın optimum düzeyde bir araya getirilmesine olanak sağlayacak şekilde tesislere 1 km. uzaklıkta inşa edilmiştir. Etibank Alüminyum Tesisleri ve yerleşkesinin kentle ilişkisi; kent merkezinden, düz, tek bir arter halinde uzanan Atatürk Caddesi'nden sağlanmıştır. Bu ana yolun doğusunda Etibank Alüminyum Tesisi, batısında ise işçi yerleşkesi konumlandırılmıştır[Şekil 5]. İşçi yerleşkesine üç, fabrikaya ise idari ve işçi olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. 1950 öncesi işçi

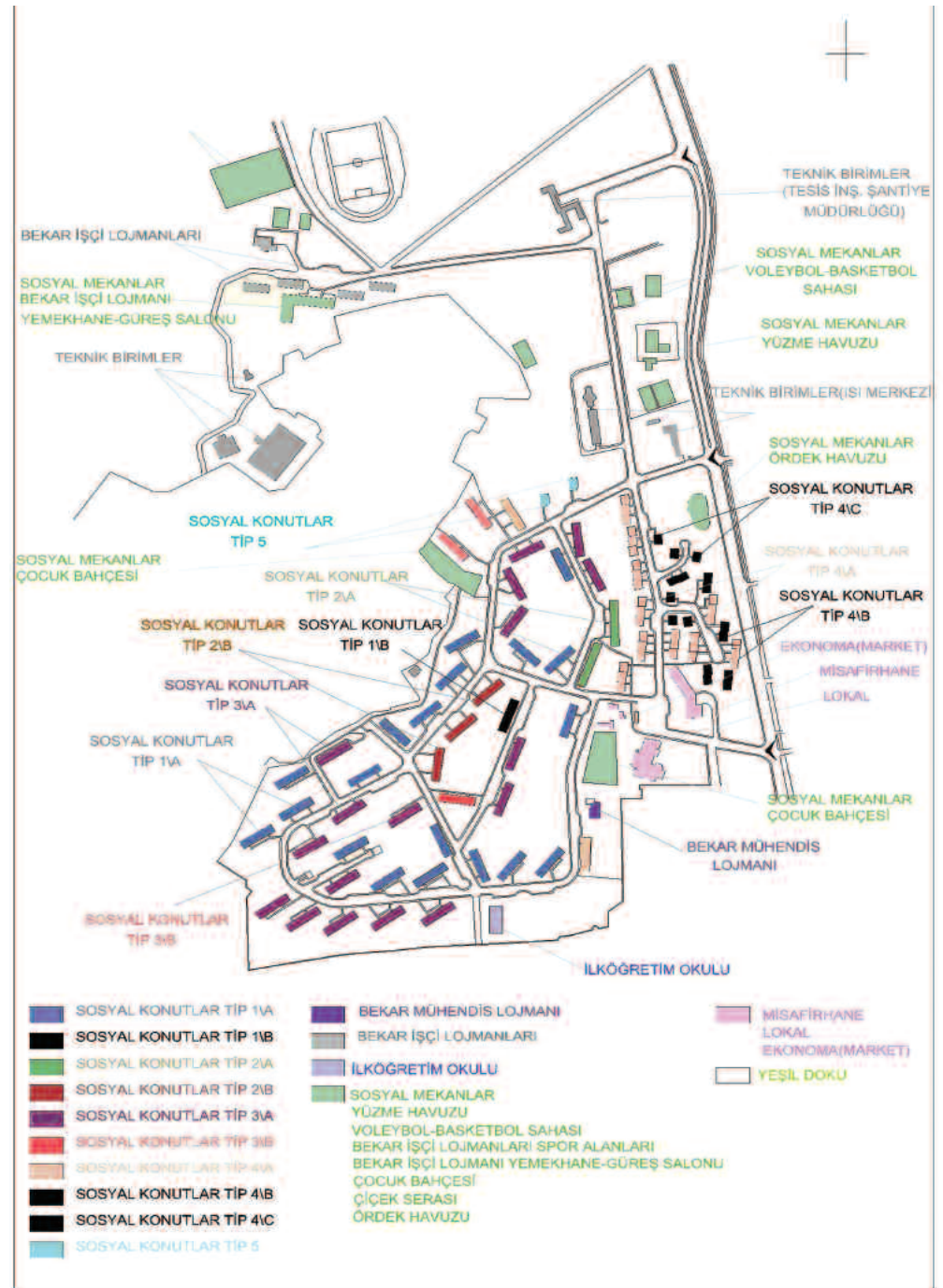
yerleşkelerindeki ikili arazi düzeni; üretim ve konut alanı ayrımı Etibank Alüminyum Tesislerinde de görülmektedir. İşçi yerleşkesinde ana yola ve girişlere yakın olan bölümünde sosyal tesisler bulunmaktadır[Şekil 5,Tablo 1].

3.2. Genel Yerleşime İlişkin Analizler ve Değerlendirme

İmar verilerine ilişkin; Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesi 397.187 m² olup % 4.6 'sını sosyal konutlar, % 1.18'ini sosyal tesisler, % 54'ünü yeşil alanlar, %0.13'ünü eğitim yapısı, % 37.93'ünü otopark ve araç yolu, %0.27'sini spor alanları, % 0.03'ünü dini yapı ve %1.87'nini teknik birimler oluşturmaktadır. Zemindeki inşaat alanı (TAKS) % 8, KAKS ise % 16 olarak tanımlanabilmektedir. Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği[17] Madde 26'ya göre Etibank Alüminyum Tesisleri TAKS alanı düşük yoğunluktadır. Eker ve Ersoy (1981) [18]'e göre; Etibank Alüminyum yerleşke nüfusunu 2600 kişi olduğu için hektar başına düşen kişi sayısı düşük yoğunluktadır.

Topografik verilere ilişkin; Seydişehir Küpe Dağı'nın eteğinde kurulmuş bir yerleşim olup, Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi de tarım için elverişli olmayan eğimli bir arazi üzerinde konumlandırılmıştır. Yerleşkedeki eğim bölgelere göre farklılık göstermekle beraber yaklaşık olarak %7-8 civarında olup, Ilıca mevkiinde eğim %10-19 aralığındadır. Yerleşim sınırları içinde planlama eğim dikkate alınmış ve binaların genellikle eğime paralel olarak konumlandırıldığı görülmüştür.

İklim ve yönlenmeye ilişkin, Seydişehir ilçesinde karasal iklim hâkim olmakla birlikte Akdeniz iklimine geçiş özellikleri de görülmektedir. Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesinde yerleşimi belirleyen ana etken eğimdir. Yerleşkenin güneyindeki konutlar Tip 1\A, Tip 2\B, Tip 3\A ve Tip 5 sosyal konutları şehir manzarasına-güneydoğuya yönelmiştir. Tip 4\A, 4\B, 4\C sosyal konutları, Tip 3 sosyal konutlarının bir bölümü misafirhane, lokal, spor alanları Atatürk Caddesi'ne doğuya yönelmiştir. İşçi lojmanları ve sosyal alanları ise eğitim nedeniyle kuzeye yönlenmiştir[Şekil 4,Tablo 1]. Bu durumdan, iklim verilerinin biçimlenişe,

yönlenmeye ve binaların konumlanmasına etki etmediği, 1950 öncesi işçi yerleşkelerinde olduğu gibi eğime göre bir yönlenmenin gerçekleştiği görülmektedir.

Yeşil alana ilişkin; Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesinde yeşil alanlar yerleşke alanının % 54'ünü kaplamaktadır. Bu alanın % 2'sini aktif yeşil alanlar (çocuk bahçeleri, ördek havuzu, çocuk bahçeleri, spor alanları) oluştururken, % 98'ini pasif yeşil alanlar oluşturmaktadır[Tablo 1]. Plan yapımına ait yönetmelik[19] hükümlerine göre; yerleşkedeki yeşil alanlar yaklaşık 200.000 m² alanı

kapladığı bu durumun asgari şartları nerdeyse 10 katıyla sağladığı görülmektedir. İnsanların aktif yeşil alanlara yorulmadan yürüyüş mesafesi 30dk'dır[20]. Tüm yaş gruplarına göre ortalama yürüme mesafesi 2km\sa.'dir. Yerleşkede aktif yeşil alanlara olan yürüyüş mesafesi 1.5 km\sa olduğuna göre değerlendirme olumludur.

Otoparklara ilişkin; yerleşkede otopark için ayrılan alan 3080m²'dir. Bir araç için ayrılan alanın 12 m² olduğu düşünülürse yaklaşık olarak 250 araçlık otopark alanı ayrılmıştır. Ayrıca araç yolları da otopark olarak kullanılmaktadır. 3194 Sayılı İmar

Kanunu'nun[21] 37. ve 44. Maddelerine dayanarak hazırlanan Otopark Yönetmeliği'ne[22] göre; 428 adet aile lojmanı için 142, 192 yataklı bekar memur-mühendis odaları için 24, bekar işçilerin 4 bloklu sitesi için 38, eğitim yapısı için 5 ve misafirhane için 24 araçlık otopark alanı gerekmektedir. Yapılan tespitler sonucu 250 araçlık otoparkın yeterli olduğu ve yerleşkenin otopark ihtiyacı bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca yerleşkede, otopark alanı belirli bir bölgede toplanmamış, araç güvenli girişlerden içeri alınarak araçların bina önlerine kadar gelmesine olanak sağlamıştır.

4.Sonuç

Etibank Alüminyum yerleşkesi yapıldığı dönem itibarıyla incelenen ilk işçi yerleşkesi olması açısından önemlidir. Bu nedenle yerleşke sadece Seydişehir için değil, o dönem oluşturulan işçi yerleşkelerinin mekânsal biçimlenişleri hakkında örnek bir değerlendirme olanağı da sunmaktadır. Etibank

Alüminyum Tesisi ve yerleşkesi; çalışanlarını aileleriyle birlikte kimliklendirmeye ve kimliği altında toplamayı amaçlayan bir organizasyondur. Yerleşke her ne kadar sanayileşme hedefini gerçekleştirmek için kurulan Alüminyum Tesisinin bir ürünü olsa da modernleşme hareketinin tetiklendiği kentsel ölçekte bir düzenlemedir.

Seydişehir Alüminyum Tesisleri ve yerleşkesi Türkiye'de yapılan diğer işçi yerleşkelerine benzer şekilde kent merkezinden uzakta tamamen fonksiyonel ve planlı şekilde düzenlenmiş olup, barınma(yerleşke) ve üretim(Alüminyum Tesisleri) olmak üzere iki fonksiyon grubuna ayrılmıştır. 1950 öncesi işçi yerleşkelerinde üretim ve barınma üniteleri karşılıklı olarak düzenlenmiş ve fiziksel/mekânsal kopuş Etibank Alüminyum Tesislerinde olduğu gibi net bir şekilde olmamıştır. Etibank Alüminyum Tesisleri yerleşkesinde ise üretim ve barınma üniteleri arasındaki 1km.lik uzaklıktan

dolayı bu ayırım net olarak görülmektedir. Seydişehir Alüminyum Tesisleri yerleşkesinde TAKS'ın %8 olduğu, dış mekânı (%85) ise otopark, aktif ve pasif yeşil alan ve yolların teşkil ettiği ve yapılan düzenlemelerin, kentsel standartlara göre değerlendirildiğinde, kaliteli bir fiziksel çevre oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, 1950 öncesi işçi yerleşkelerinde hakim olan nitelikli kent çevreleri inşa etme anlayışının bu dönemde de görüldüğü söylenebilir. Aynı zamanda bu yerleşke, 1950 öncesi düşünülmüş olmasından dolayı bu dönemin planlama anlayışının devamı olarak da kabul edilebilir. Sonuç olarak, Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri işçi yerleşkesinin; mekânsal, sosyal ve kültürel standartlar açısından fiziksel ve yaşamsal açıdan nitelikli bir çevre oluşturma kaygısı ile kurgulandığı açıktır. □

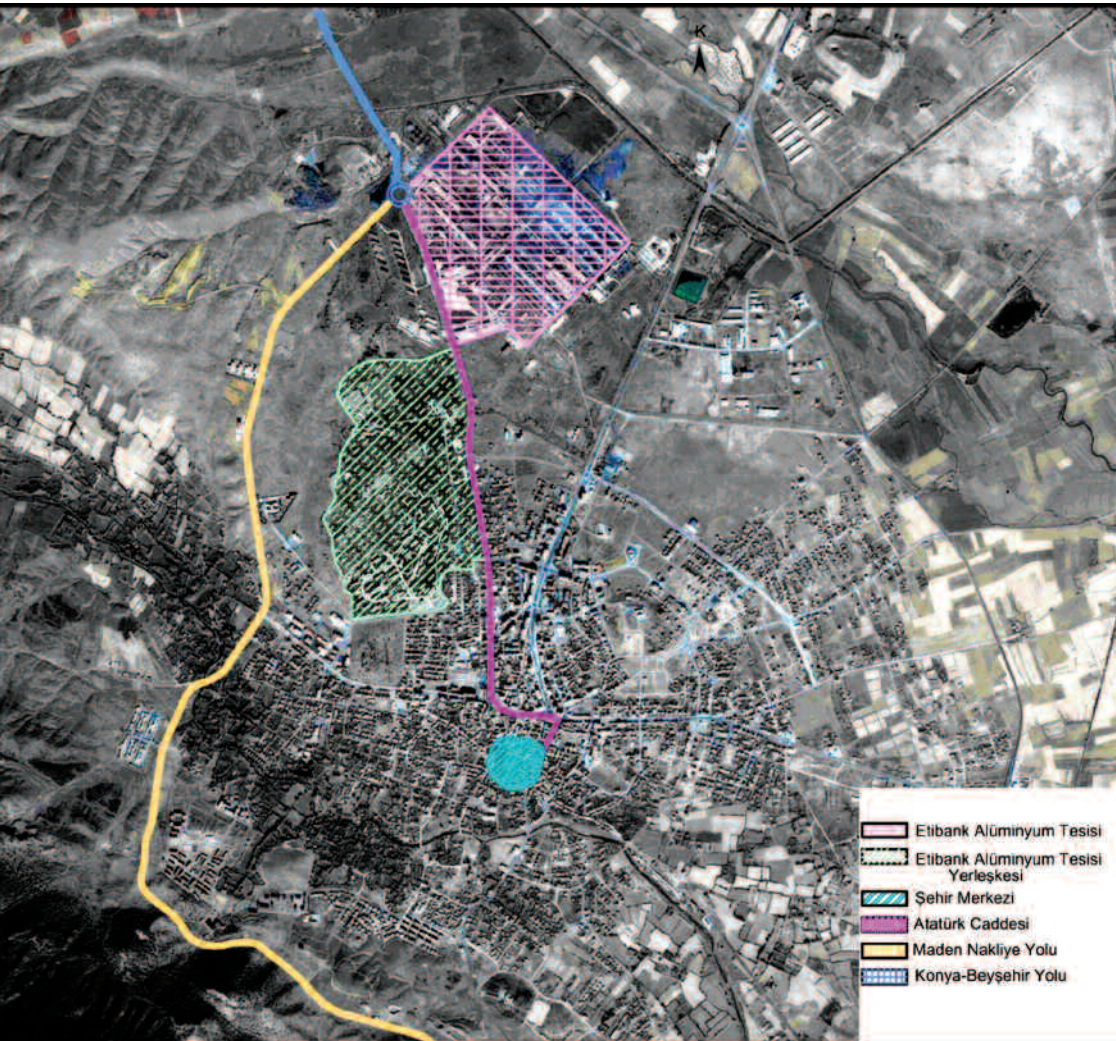
Mehmet Uysal, Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Gülsün Nevruz Berk, Yüksek Mimar, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma Doç.Dr. Mehmet UYSAL'ın danışmanlığında yapılan "Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Mekânsal Analizi" yüksek lisans tezinden yararlanılmış ve makale sürecinde geliştirilerek hazırlanmıştır.

DİPNOTLAR

- 1 Bu kapsamda 1950 öncesi işçi yerleşkelerinin ve ülkenin yönetim anlayışı arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik; Asiliskender'in (2002) ve (2008), Zeybekoğlu'nun (2002), İmamoğlu'nun (2003), Öktem'in (2004), Arıtan'ın (2004) tez çalışmaları, 1935-1960 yılları arası Arkitekt Dergileri ve Cengizkan'ın(2009) editörlüğünü yaptığı kitap bu kapsamdaki araştırmalardır. Ayrıca 1957, 1978/8, 1983/4 Mimarlık Dergileri'nde yer alan makaleler 1950 sonrası işçi yerleşkelerine ilişkin önemli çalışmalardır.
- 2 Osmanlı'da 15. yüzyıldan 19.yüzyıla kadar "hücerat" denilen tek oda konut birimleri bulunmaktadır[1]. 20. Yüzyıl başlarında İstanbul ve Ankara'da görülen amele yuvası barınak tipleri, işçi konutlarının ön oluşumunu hazırlayan gelişmelerdir. Türkiye'de işçilere yönelik uygulanan ilk yerleşkelerden biri planlamasını Seyfi Arkan'ın yaptığı Zonguldak Maden ve Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi(1934-1936) ve Kozlu Kömür İşletmeleri Amele Evleri Mahallesi'(1935) olmuştur [2, 3]. Sümerbank tarafından gerçekleştirilen, 1935 Kayseri, 1937 Konya Ereğli, 1938 Bursa Merinos ve 1936 Malatya öncü işçi yerleşkeleridir.
- 3 1950'lerden sonra Türkiye'de ulaşım olanaklarının gelişmesi, nüfusun artarak kırsal kesimden şehirlere göç eden işgücü potansiyeli, Türkiye Sanayi Bankası'nın kurulması, devlet sektörü yanında sermayesi artan özel sektörün sanayiye yatırım yapması, Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin kurulması gibi etkenler sanayinin gelişme ve çeşitlenmesini sağlamıştır [4]. Kamu İktisadi Teşebbüsleri tarafından kurulan işçi yerleşkeleri; Petkim 1965, Samsun Gübre 1967, İzmir Aliağa Petrokimya 1969, Seydişehir Etibank Alüminyum 1969, Çaycuma Kağıt 1970, Dalaman Kağıt 1970, İskenderun Demir Çelik 1970, Aksu Kağıt 1971 ve Bursa 1975 olarak sıralanabilmektedir.
- 4 Ağır sanayiye destekleyecek yan sanayiler 1980li yıllara kadar özel sermaye tarafından gerçekleştirilmiş

ve bu alanda istihdam eden işçiler nitelikli mekânlarda barınamamışlardır. 1980'den sonra ise yap-işlet devret modeli ile yeni tesis ve işletmelerin kurulması, şehirler çevresinde küçük sanayi sitelerinin açılması özel sektörü teşvik eden başlıca faktörler olmuştur[4]. Bu dönemde devlet ve özel yatırımlar tarafından işçi yerleşkeleri maliyet vb. gerekçelerle inşa edilmemiş ve çözüm geliştirilememiştir.

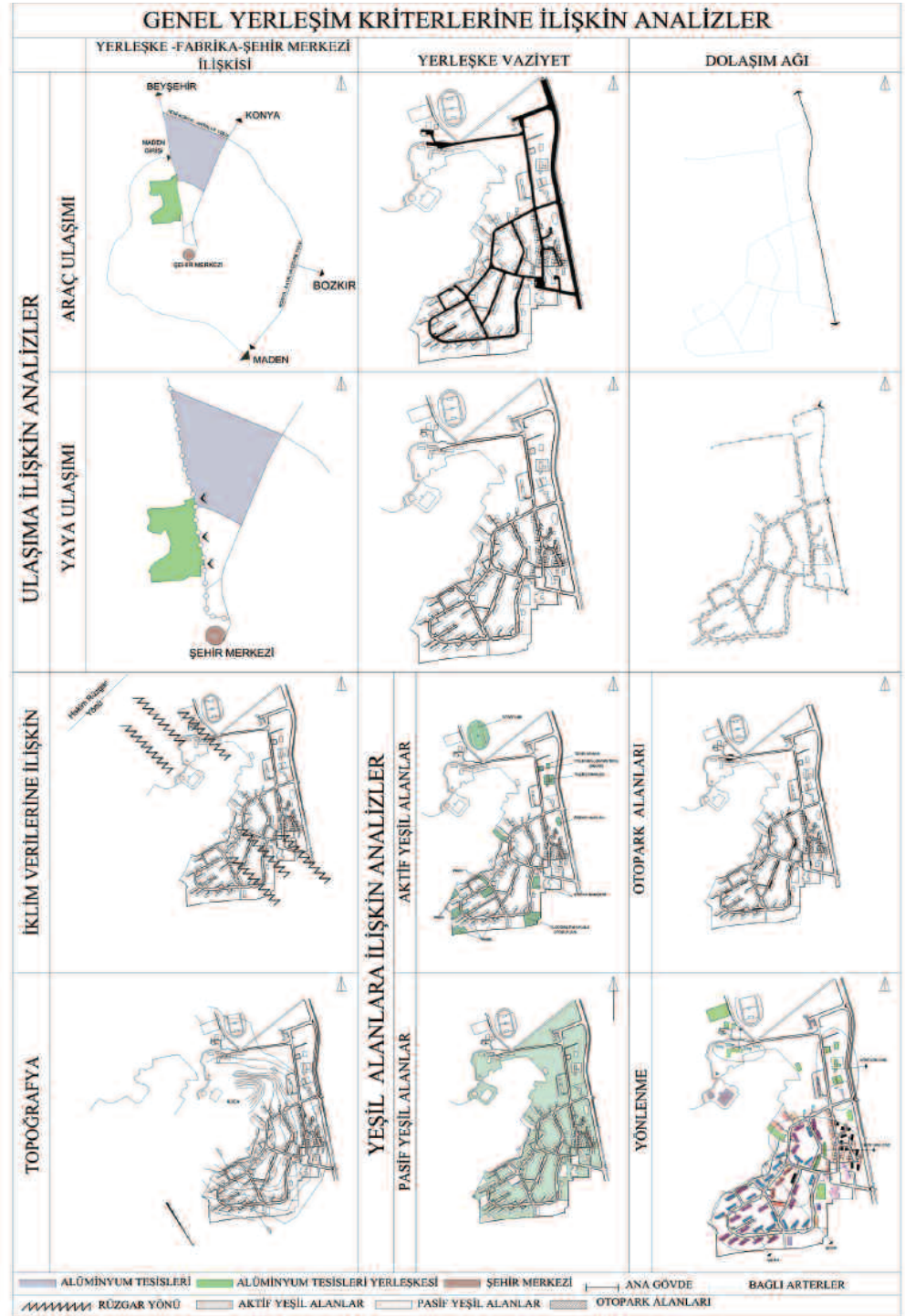
5 Türkiye'de Alüminyum üreten tek kuruluş olan Seydişehir Etibank Alüminyum 1999 yılında özelleştirme kapsamına alınmış ve 2005 yılında özelleştirilmiştir. Bu süreçten sonra işçi yerleşkesinde lojmanların bir kısmı halka satılmış, bir kısmı da yine özelleştirmeyi alan şirketin elinde kalmıştır. Yerleşkeye ilişkin yoğunluk artırma çalışmaları olmuş, ancak idare mahkemesi tarafından buna izin verilmemiştir.

Notlar

- [1] Cengizkan, 2009.
- [2] İmamoğlu, 2003.
- [3] Öktem, 2004.
- [4] Ertin, 2008.
- [5] Anonim, 1957.
- [6] Anonim, 1978.
- [7] Ayan, 1982.
- [8] Anonim a, Seydişehir Alüminyum Tesisleri Projesi.
- [9] Akmandor, 1973.
- [10] Anonim b, Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Arşivi
- [11] Haykır arşivi, 2009.
- [12] Navruz, 2010.
- [13] Karadeniz, 1998.
- [14] Beyru, 1967.
- [15] Kutluay, 1988-A.
- [16] Kutluay, 1988-B.
- [17] T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1985.
- [18] Eker, F., Ersoy, M., 1981.
- [19] T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1985.
- [20] Bayraktar, 1966.
- [21] T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1985.
- [22] T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1993.

KAYNAKLAR

- Akmandor, N.,1973, Alüminyum Endüstri Tesisleri Mühendislik Hizmetleri, Türkiye Mühendislik Haberleri.
- Anonim a, Seydişehir Alüminyum Tesisleri Projesi, Etibank Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim b, Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Arşivi.
- Anonim, 1957, Bursa İşçi Evleri, Mimarlık Dergisi 1957.
- Anonim, 1978, SSK Ankara Toplu İşçi Konutları, Mimarlık Dergisi 1978/8, Yıl 16, Sayı 156, s.85-86
- Ayan, M., 1982, Sanayinin Kentleşmeye Etkisi, Seydişehir Örneği, Doçentlik Tezi, Ege Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir.
- Bayraktar, A., 1966, İzmir Şehrinin İmarında Peyzaj Mimarisi ile İlgili Problemler ve Prensiplerin Tespiti, Basılmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Mimarisi Kürsüsü, Bornova,İzmir.
- Beyru, R., 1967, Seydişehir İmar Planı Açıklama Raporu, Ankara.
- Cengizkan, A., 2009, Fabrika'da Barınmak Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de İşçi Konutları: Yaşam, Mekan ve Kent, Derleme, Arkadaş Yay., Ankara.
- Eker, F., Ersoy, M., 1981, Kent Planlamada Standartlar, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Ders Notları Serisi No: 13, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşliği, Ankara.
- Ertin, G., 1998, Türkiye'de Sanayi, Türkiye Coğrafyası, Editör: Serter, N., Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1069, Eskişehir.
- Haykır, E., Seydişehir Fotoğrafları Enver Haykır arşivinden ve <http://www.seydisehirgundem.com> adresinden 20.01.2009 tarihinde alınmıştır.
- İmamoğlu, B., 2003, Zonguldak Maden Havzasında Seyfi Arkan Tarafından Tasarlanan İşçi Konutları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Ankara.
- Karadeniz, H.B., 1998, Seydişehir'in Kurucusu Seyyid Harun'un Evladdarı, Belleten Dergisi, Cilt 62, Sayı 233, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Kutluay, S., 1988-A, Seydişehir(Konya) Araştırma Raporu, O.D.T.Ü. Şehir Plancısı.
- Kutluay, S., 1988-B, Seydişehir İmar Planı İzah Notu,

O.D.T.Ü. Şehir Plancısı.

- Navruz, G., 2010, Konya Seydişehir Etibank Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Mekansal Analizleri, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Öktem, S., 2004, Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşim Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bil. Ens., Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1985, Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 2.11.1985, Resmi Gazete No: 18916, Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1985, Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 2.11.1985, Resmi Gazete No: 18916, Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1985, 3194 Sayılı İmar Kanunu, Resmi Gazete Tarihi: 9.05.1985, Resmi Gazete No: 18749, Ankara.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 1993, Otopark Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 01.07.1993, Resmi Gazete No: 21624, Ankara.

ÜSTTE Seydişehir Alüminyum Tesisleri Yerleşkesi Genel Yerleşime İlişkin Analizler [12] (Tablo 1)

SOL ALTTA Seydişehir Alüminyum Tesisleri- Yerleşkesi ve Kent [12] (Şekil 5)

Afyonkarahisar Geleneksel Konut Mimarisi ve Sokak Dokusunun Analizi

TARİHİ KENTLER İÇLERİNDE BARINDIRDIKLARI ANITSAL, SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ VE YAŞAM ALANLARI İLE BUGÜN VARLIĞINI SÜRDÜREMEYEN UYGARLIKLARIN BİLGİSİNİ, TEKNOLOJİSİNİ VE YAŞAMINI BİZLERE AKTARMAKTADIR

Nimet Öztank

ÜSTTE Kentsel sit alanı imar planı (1 Bedesten, 2 Taş Han, 3 Otpazarı Cami, 4 Ak Mescit , 5 Türbe Cami, 6 Kuyulu Cami, 7 Millet Hamamı (Sosyal Tesis), 8 Ulu Cami, 9 Akosmanoğlu Cami, 10 Kilise Yıkıntısı) (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Sokak tipi- dokusu- özellikleri (Tablo 1)

SAĞ ALTTA Sokakların genel görünümü (Resim 2)

Giriş
Tarihi kentler, sahip oldukları sosyo-ekonomik, kültürel ve fiziksel değerler ile kültürel mirasımızın önemli unsurlarıdır. İçlerinde barındırdıkları anıtsal, sivil mimari örnekleri ve yaşam alanları ile bugün varlığını sürdüremeyen uygarlıkların bilgisini, teknolojisini ve en önemlisi yaşamını bizlere aktarmaktadır. 1950 sonrasında uygulanan kentleşme politikaları sonucunda yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan kültürel mirasımız, dönemlerine ait yaşam biçimini yansıtan somut örnekler olarak belge değeri taşırlar.

1960'lı yıllardan itibaren tarihsel konut örneklerinin yok olmaya başladığı Afyonkarahisar'da bilinçli bir koruma yaklaşımı 2000'li yıllara kadar görülmemektedir. Büyük konutların bölünerek birden fazla aileye kiralanmasıyla, geri dönüşü olmayan, ağır tahribatlar oluşmuştur. Konutların, yeni sahiplerinin ekonomik düzeyi düşüklüğü ve koruma kararlarının yürütmede yaşadığı problemler dolayısı ile süreçleri yıpranma ve yok olma hızlanmıştır. 2000'li yılların başından itibaren ise gelişen eğitim düzeyi ve yayılan kültürel bilinç sayesinde konutlar kamu, özel kurum ve konut sahipleri tarafından restore edilerek yeniden kullanılmaya başlamıştır.

Oldukça eskiye dayanan tarihsel mirasa sahip Afyonkarahisar'da özgün yerleşim dokusunun korunması ve yaşatılması amacıyla Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından (1) 'kentsel sit' ilan edilmiştir [İlaslı ve diğ., 2001]. Sit alanı Karahisar Kalesi'ni merkez alarak, Hıdırlık Dağı

eteklerinden başlayıp Otpazarı Cami, Bedesten, Keçeciler Çarşısı, Anıtpark, Başçeşme Cami, Olucak ve Taşpınar çeşmeleri ile çevrelenmektedir. Kentsel sit alanı 1993 yılında genişletilmiş; Kültür Bakanlığı tarafından yaptırılan ve 25 mahalleyi kapsayan "Koruma Amaçlı İmar Planı"(2) uygulanmıştır [İlaslı ve diğ. 2001]. Kentsel sit alanı mahallelerin bazılarını tamamen, bazılarını kısmen kapsamaktadır (Resim 1) [Yüksel, 2005].

Metot

Çalışmanın yapıldığı alan, yukarıda tariflenen, kentsel sit alanı ilan edilen mahalle ve konutlar kapsamaktadır. Kentsel sit alanındaki tüm mahalle ve konutlar tek tek incelenmiş ve benzer özelliklerle karşılaşıldığından tablolarda toplam 11 sokak ve 16 konuta yer verilmiştir. Kamusal bir boşluk olan sokak ve özel yaşam alanı olan konutun ara yüzü olan sokak cephelerinin tipolojik açıdan değerlendirildiği çalışmada iki ana parametre belirlenmiştir:

Sokakların analizi;

- Sokakların formu; düz, eğimli, kıvrımlı, çıkmaz-yarı çıkmaz, merdivenli, geniş-dar olmaları, yer yer genişleyen, süreklilik arz eden, yön değişimi gösteren yapıları, önemli vurgular, bitki örtüsü,

Konutların analizi:

- Genel karakteristikler; kat sayısı (bodrum, zemin, arakat, katlar, çatı odası), yapım sistemi ve simetri olgusu
- Cephe elemanları; yatay-düşey bantlar, saçaklar, girişler (ortadan, yandan, çıkma altından, bahçeden, sokaktan), çıkmalar, pencereler.

Geleneksel Sokak Dokusu ve Özellikleri

Kente kimlik kazandıran temel öğelerden biri sokaktır [Kuban, 1995, 190]. Kent kimliğinin önemli parçalarından olan ve günümüzde yerel yönetimler tarafından korunmaya çalışılan geleneksel sokak dokuları Afyonkarahisar'da toplumsal yaşamın ve kent mekânının önemli bir ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel doku içinde konutlar, ticari yapılar, dini yapılar ve eğitim yapıları gözlenmiştir. Kentsel sit alanı ve çevresinde tescilli 44 cami, mescit, türbe, çeşme, han, hamam, bedesten ve özgün nitelikleri nedeniyle korumalarına karar verilmiş 210 adet sivil mimarlık eseri vardır [Güngör, 1994, 20-22]. Eğimli topografyaya konumlanan geleneksel yerleşimde iki tip sokak dokusu gözlenmektedir:

- 1) Izgara planlı sokaklar
- 2) Eğim çizgilerine göre şekillenen kıvrımlı sokaklar

Tablo 1'de sokak tipleri, biçimi, sokak dokusunu oluşturan elemanlar ve konutların sokağa etkisi özetlenmiştir. Buna göre:

1) Izgara planlı sokaklar: 1900'lü yılların başlarında çıkan yangında tamamen yanan kıvrımlı sokakların yerlerine izgara planlı sokaklar yapılmıştır. Geniş arazilerde, bahçe duvarları arkasında, sokaktan uzak, kendi mahremiyeti içinde yaşayan geleneksel Türk konutunda, 19. yüzyıl arazi parselasyonunda görülen değişimler Afyonkarahisar'da da kendini göstermiştir. Parsel kullanımının yol açtığı bu durum, yapının sokakla ilişkisini değiştirmiştir.

Izgara planlı sokaklar doğrusal olup eğime dik oluşan sokakların bazılarında fazla eğimden dolayı merdiven kullanım zorunluluğu ortaya çıkmıştır; Karahisar Kalesi ve Hıdırlık eteğindeki sokaklar gibi (Tablo 1). Parsellerin büyük kısmı izgara plana göre konumlandığından, yapıların kitlesel yönelimi temel olarak iklim koşullarına uygun gerçekleştirilmemiştir. Yan yana inşa edilen yapılar, yönelim açısından yapılardan birisini kuzeye bakmak durumunda bırakmıştır. Bu durumun yaşandığı örnekler doku genelinde sıkça rastlanır. Izgara dokunun genelinde sokaklar geniş olup ortalama 7-10 metre arasındadır.

Sokak adı	Sokak dokusunu oluşturan- etkileyen özellikler												
	Doğrusal sokak	Kıvrımlı sokak	Bir ucu merdivenli	Eğimli sokak	Darlan-genişleyen	Konkav	bitiş örtüsü	Doğrultu Yön değişikliği	Konutlar yatay çizgi etkisi	Konutlarda süreklilik	Konutlarda çıkma	Ev-sokak arası bahçe duvarı	Önemli vurgular
Kuyulu cami sokak	✓		✓	✓			✓		✓	✓	✓		Kuyulu Cami (tescilli)
Yukarı Pazar sokak	✓		✓	✓						✓	✓		
3.Sokak	✓			✓					✓	✓	✓		
3.Sokak - Kale tarafı	✓		✓	✓			✓		✓	✓			
4. sokak	✓			✓					✓	✓	✓		Sokak sonunda kilise yıkıntısı mevcut
Cami kebir Caddesi	✓			✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		Ulu Cami (tescilli)-Evlerin çoğunluğu geleneksel
UluCami yan Sk.		✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		Ulu Cami (tescilli)-Evlerden biri köprü altı geçişi
Eski karakol sk.	✓		✓	✓			✓		✓	✓	✓		Evlerin yarıya yakını geleneksel
Zaviye sk		✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		Evlerin yarıya yakını geleneksel
Zavi.türbe sk.		✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓		Mevlevi Cami (tescilli)
Can baba yokuşu	✓		✓	✓	✓					✓	✓		

2) Kıvrımlı sokaklar: Bu sokaklarda konutların parsel düzenleri eğim çizgileri ile şekillenmiş, konutlar eğime dik ya da paralel olarak yerleşerek parsel içindeki yerleşimi belirlemiştir. Kıvrımlı sokakların topografyaya uyumunda, Osmanlı kentleri için karakteristik olan yamaca yerleşme olgusu ve bu olgunun yaratmış olduğu değişik çözümler görülmektedir. Kıvrımlı sokaklar genelde yaya ya da yük hayvanlarının geçebileceği genişlikte ve eğimde olup ortalama sokak genişliği 3-6 metre arasında değişmektedir. Izgara planlı sokakların aksine daralan, genişleyen arazi eğimine paralel bir çizgi hakimdir (Tablo 1). Kıvrımlı sokaklarda doğrultu yön değiştirmesine sık rastlanmaktadır.

Her iki tip sokak dokusunda da konutlar genellikle küçük boyutlu ve bitişik düzende yapılmıştır (Resim 2). Konutların bitişik nizamda sürekliliği konut cephelerinde hakim olan yatay bantların sürekliliğini de ön plana çıkarır. Sokaklarda çok az sayıda ev küçük bir bahçeye sahip olarak yer yer bu sürekliliği kesmektedir. Köşe parsellerde konumlanan yapılarda topoğrafyanın da etkisiyle iki ayrı cephede katların farklılaşabileceği, bir cephedeki giriş katının diğer cephede

ÜSTTE Köprüaltı geçişli konutlar (Resim 3)

ALTTA Odalarda bulunan sedir ve tavan örnekleri (Resim 4)

SAĞDA Konutların genel özellikleri (Tablo 2)

birinci kat haline geldiği örnekler görülmüştür. Sokaklarında eğimden dolayı çeşitli noktalarda yakalanılan manzara kesitleri dokuyu daha ferah bir şekilde algılatmaktadır.

Sokak dokusu içinde her evin çıkması vardır. Kapalı çıkmalar, iklim ve güneşin durumuna göre odaya daha fazla ışık alabilmek için kullanılmaktadır. Andezitden yapılan kagir subasman, bodrum duvarları ve merdivenler sokak dokusu için önemli birer elemandır. Organik zemin düzleminin üzerine yapının üst katları, düzenli yerleşmiştir. İnceleme alanında iki mahallede iki konutun sürekliliği üst katta devam ederken zemin katlarının bir kısmının boşaltılması sonucu sokakların buradan geçerek devam etmesine imkân verilmiştir (Resim 3). Sokaklardaki bu geçişlere köprüaltı denilmektedir.

“AFYONKARAHİSAR EVLERİ, YÖRENİN YAŞAMA BİÇİMİ, AİLE YAPISI, DOĞAL YAPI VE GEREÇLERİ, İKLİM GİBİ ÖĞELERİN ETKİLERİYLE OLUŞMUŞ, ÖZGÜN YAPILARDIR”

Geleneksel Konutların Mimari Özellikleri

Afyonkarahisar evleri, yörenin yaşama biçimi, aile yapısı, doğal yapı ve gereçleri, iklim gibi öğelerin etkileriyle oluşmuş, özgün yapılardır. Döneminin mimari ve süslemesini yansıtan evler genelde iki katlı olup bodrum kat havalanması ve nemden korunması için yüksek tutulmuştur. Evler kiremit örtülü kırma veya beşik çatılıdır. Evlerde avlu yok denecek kadar azdır. Avlu zemini genelde taş, nadiren toprak kaplamadır [Sel, 2004, 428].

Giriş katı taşlık, mutfak, depo, kiler, tuvalet, odunluk gibi bölümlerden oluşmaktadır. Bunun üstünde, yapının bir bölümünü kaplayan ara kat; alçak

tavanlı, küçük pencere, depo odası bulunur. Üst kat aile ve konuklara ayrılmış odalardan oluşur. Odalarda tüm gereksinimleri karşılayan dolap, yüklük gibi bölme ve raflar vardır. Dolaplar, odanın bir ya da iki yanını kaplamaktadır. Dolapların bir tanesi gusülhane olarak kullanılır. Dolap kapıları genelde tek kanatlı, gusülhane dolabında ise çift kanatlıdır. Odaların bazılarında ocak bulunmakta olup alçı sıvalı, kesme taş veya yağlı boya bezemelidir. Odalar oturma, yemek, çalışma, yatma gibi fonksiyonların gerçekleştiği mekanlar olup sofaya açılır. İklim koşulları nedeni ile konutlar “iç orta sofalı”dır. Sofanın sokağa bakan kısmında sedir, diğer ucunda ise katlar arası irtibatı sağlayan merdiven bulunmaktadır. İki girişli konutlarda birinci kat girişi sofaya açılır.

Büyük, yüksek tavanlı başoda, sokağı en iyi görececek şekilde düzenlenmiştir. Minder ve işlemeli yastıklarla süslü seki üstü (yöre ağzında; maket) bir ya da birkaç yönde bol pencere, çıkmalar ile sokağa açılır. Odaların, özellikle başodanın tavanında özenli ahşap işçiliği görülür. Ahşap kaplama üzeri çıtakari geometrik motifler ve ortada göbek bulunur (Resim 4). Tüm ahşap öğeler cilalı ya da yağlı boyalıdır.

Konutların genel özellikleri dikkate alınarak oluşturulan tipolojide genel karakteristikler; kat sayısı, simetri, yapı malzemesi ve cephe özellikleri; girişin cephedeki yeri, pencerelerin şekli, çıkma, çıkma düzeni ve çatı belirleyici

SOLDA Merkezi girişli konut örneği (Resim 5)

ALTTA Yandan girişli konut örnekleri (Resim 6)

SAĞ ÜSTTE İki girişli konut örnekleri (Resim 7)

SAĞ ALTTA Çatı bütünden bağımsız oluşturulan çatı odası örneği (Fot.Eyüp Güngör arşivi) (Resim 8)

“AHSAP KARKAS KONUTLARIN CEPHELERİ, GİRİŞ KAPILARI, ÇIKMALARI, SİLMELERİ VE ÇATI DÜZENLEMELERİ SOKAĞIN DOKUSUNU OLUŞTURMAKTADIR”

genellikle simetri ekseninde yer alırken giriş kapısı asimetriktir. Merkezi girişli konutlarda giriş kapısına verilen vurgu yandan girişli konutlarda görülmemektedir (Resim 6).

İki Giriş: Ana kapı özelliğindeki kapı sofaya, diğeri ise taşlığa veya arka

bahçeye geçişi sağlayan koridora açılır. Taşlığa açılan bodrumsuz konutlarda kapıdan içeri girilince servis mekanları ve taşlık kotundan yukarıda bulunan oda için merdiven yer alır (Resim 7A). Bodrumlu konutlarda ana kapı sokaktan zemin kata çıkan merdivenin

sonunda yer alırken, ikinci kapı bu merdivenin altından bodruma açılır (Resim 7B).

B) Pencere

Konutlarda sokağa geniş bir açıyla yönelmeyi sağlayan pencere düzenleri, buldukları mekânın boyutları ve mekânsal işlevi ile şekillenmiştir. Çok sayıda pencere ile dışarı açılan mekânlar sofa ve odalar olup, servis mekânlarının pencerelerinin daha az sayıda ya da küçük boyutlu olduğu görülmektedir.

Dikdörtgen formun göze çarptığı pencerelerde az sayıda kemerli örnekler görülmüştür. Grup halindeki pencerelerde genel olarak üçlü düzen tercih edilir. Pencerelerde daha çok demir parmaklıklar kullanılmıştır. Ahşap parmaklık, yarım ve tam kafes örnekler ise daha az olup çıkma pencerelerinde görülmektedir. Zemin katlarda tam, üst katlarda ise yarım parmaklık görülür.

C) Çıkma

Konutlar cephe uzunluğu ve parsel konumuna göre değişen çıkmalarla değerlendirildiğinde; cephe boyu çıkmalı, oda boyu çıkmalı, gönye çıkmalı, konsol çıkmalı, payandalı çıkmalı, tek yönde çıkmalı ve iki yönde çıkmalı olarak yedi alt gruba ayrılmıştır (Tablo 2). Çıkmalar, ahşap payandalı veya konsol çıkma şeklindedir. Taş payanda ile desteklenen çıkma ise çok azdır. Çıkma ve payandalar genellikle

ahşap kaplanmış, payanda uçlarına sarkıt uygulanmıştır. Çıkma girişlerinin kaplanıp payandaların açık bırakıldığı veya her ikisinin de açık bırakıldığı konutlar da gözlenmiştir.

4.3 Çatı

Afyonkarahisar konutlarında 19. yüzyılın son çeyreğinde giriş cephelerinde vurgu yapan çatı odalarını oluşturan cihannümalara yer verilmektedir. Çatı odaları, beşik çatı eğiminin sağladığı boşlukta oluşturulan veya çatı düzeninden bağımsız kütle olarak düzenlenmiştir (Resim 8). Konutların genelinde saçak yüzeyi dekoratif kaplamalıdır.

4.4. Dekoratif Cephe Elemanları

Konutlarda dekoratif öğeler kat döşemelerini birbirinden ayıran ahşap silmeler, yapının köşelerini vurgulayan ahşap plasterler, dekoratif demir parmaklıklar ve zemin kat veya subasmanı vurgulayan kesme taş duvarlardır. Bazı örneklerde çatı bölümündeki üçgen alınlıklar neoklasik etki sağlamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Yapılan çalışma sonucunda Afyonkarahisar kenti geleneksel sokak ve konutlarının tipoloji ve genel özellikleri aşağıda sıralanmıştır:

1) Sokak tipleri ve dokusu:

- _ Sokaklar; ızgara planlı ve kıvrımlı sokak olmak üzere iki tiptir.
- _ Tüm sokaklarda konutlar bitişik nizamdadır ve ön bahçeli konut çok azdır.
- _ Tüm sokakların eğimden dolayı inişli/çıkışlı olması sokağa hareket kazandırmıştır.
- _ Kıvrımlı sokakların yer yer daralıp genişleyerek meydanlara açılması sokağa hareket kazandıran diğer bir özelliktir.

__Kıvrımlı sokakların yer yer daralıp genişleyerek meydanlara açılması sokağa hareket kazandıran diğer bir özelliktir.

2) Konut tipleri ve genel özellikleri:

- Konutlar genellikle iki katlı olup tek veya üç katlı konutlar daha azdır.
- Cephelerdeki ahşap bantlar hem fonksiyonel hemde estetik olarak vurgulanmıştır.
- Konutların çoğunluğu bodrum kat hariç simetrik.
- Konutlar ahşap karkas veya ahşap karkas+taş kargir sistem ile yapılmıştır.
- Girişler tek veya çift giriş olmak üzere direkt sokağa açılır.
- Pencereler dikdörtgen şeklinde ve demir veya ahşap kafeslidir.

_Konutların tümünde düz veya gönnye çıkmalar vardır.

Afyonkarahisar kentinin geleneksel dokusu, dokuyu oluşturan sokaklar, sokağı biçimlendiren konut cepheleri, konut ile sokağı birbirine bağlayan çıkmalar, çeşitli boyutlarda meydancıklar ve dokuyu tamamlayan monumental yapılar (cami, han, çeşme, vs.) buldukları coğrafyanın ve doğal çevrenin tüm özelliklerini, yöresel kültürün de etkisi ile ortaya koymuştur. Mevcut konutların ve dokunun korunması ve canlandırılması, şehir ve sakinlerinin sosyal, ekonomik ve kültürel konularda gelişmesini sağlayacaktır.

Elde edilen bilgiler konut kültürünün gelecek nesillere aktarılmasını sağlayarak kültürel süreklilik yönünden yeni tasarım ve sokak-konut ilişkisi çalışmalarında kullanılabilir faydalı sonuçlara ulaştırmıştır. Çalışmada şehir merkezindeki geleneksel konutlar ele alınmıştır. Ayrıca şehrin kasaba ve köylerinde bulunan geleneksel konutlarla ilgili çalışmalar yapılabilir. □

Nimet Öztank, Yrd. Doç. Dr., Bursa Orhangazi Üniversitesi Mimarlık Tasarım Fakültesi

KAYNAKLAR

- Güngör E. (1994) "Afyon Koruma Amaçlı İmar Planı", Beldemiz Dergisi 36,s. 20-22.
- İlaslı A., Üyümez M., Kaya F. (2001), Taşınmaz Kültür Varlıkları, Anadolu'nun Kilidi Afyon, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, Afyon.
- Kuban, Doğan (1995), Türk Hayatlı Evi, İstanbul, Eren Yayıncılık
- Sel, Hüseyin (2004), Afyonkarahisar'da Sivil Mimari, Afyonkarahisar Kütüğü, Cilt 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Yayın No 35.
- Yüksel İ. (2005), Afyonkarahisar'da Canlanan Tarih, Afyonkarahisar Valiliği Yayınları, No:23, Ankara.

DİPNOTLAR

- 1 Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu 25.06.1983 gün ve A-4432 sayılı kararıyla
- 2 Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu 30.09.1994 gün ve 2083 sayılı kararı

Endüstri Mirası Olarak Dikili - Bergama Bölgesindeki Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Mimari Özellikleri

ENDÜSTRİYEL ARKEOLOJİNİN İLGİ ALANINA GİREN BERGAMA-DİKİLİ BÖLGESİNDEKİ ÇOK SAYIDA ESKİ ZEYTİNYAĞI İŞLİĞİ BÖLGENİN SOSYO-KÜLTÜREL GEÇMİŞİNİN İZLERİNİ TAŞIDIĞI ANLATILMAKTADIR

Kunter Manisa, Bora Yerliyurt

ÜSTTE Dikili-Bergama köy yerleşmeleri, nüfusları ve eski zeytinyağı işliklerinin konumları (Manisa, K.) (Harita 1)

SAĞ ÜSTTE Bölgedeki yapıların konumları, yapısal, donanımsal ve tescil durumları (Manisa, 2010) (Tablo 1)

SAĞ ALTTA Bademli'deki zeytinyağı işliği vaziyet planı, plan ve kesit şeması (Manisa, 2010) (Resim 1, 2)

Bademli'deki zeytinyağı işliği dış görünüşü, üretim mekânı-iç mekân (Manisa, 2010) (Resim 3, 4)

Giriş
2600 yıldır önemli bir zeytin ve zeytinyağı üretim coğrafyası olan Batı Anadolu ışık ölçeğinden fabrika ölçeğine endüstriyel miras olma özelliği gösteren yüzlerce eski yağhaneye ev sahipliği yapmaktadır. Endüstri mirası olma özelliği taşıyan bu büyük bina stoku üzerine yapılmış kapsamlı mimari bir çalışma bulunmaması; 2010 yılından beri Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi'nde Ege bölgesindeki eski yağhane yapılarının tespiti ve belgelenmesi amacıyla bir araştırma projesi yürütülmesine vesile olmuştur. Proje kapsamında; Egedeki Turizm Bölgelerinde Bulunan Eski Yağhane (zeytinyağı) Binalarının Tespiti, Sosyal, ekonomik ve kültürel perspektifte korunması, rehabilitasyonu ve çağdaş ihtiyaçlar doğrultusunda turizm ve üretime yönelik olarak yeniden kullanılabilmelerine olanak sağlayacak yöntemlerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma sürecinde Ege bölgesinde çoğu atıl durumda, kısmen tescilli 127 eski zeytinyağı üretim yapısı tespit edilmiş, 70'i belgelenmiş ve 21'i mimari (Plan ve kesit şemaları) olarak belgelenmiştir. Makale içinde söz konusu çalışma kapsamında incelenen önemli bir zeytinyağı üretim bölgesi olan Bakırçay havzası (Dikili-Bergama) eski zeytinyağı üretim yapılarına ilişkin mimari tespitler ve değişim-dönüşüm olanaklarına ilişkin irdelemeler yer almaktadır.

Eski Zeytinyağı İşlikleri ve Endüstriyel Miras

Endüstriyel arkeoloji endüstri mirasının geçmişi ile ilgilenen bir alandır. Endüstri

mirası ise endüstri (sanayi) kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyolojik, mimari ve bilimsel değere sahip günümüze ulaşabilmiş imalathane, fabrika, makine, atölye, maden, depo, liman, demiryolu ve maden gibi kalıntılardır. Endüstri devrimi ile ortaya çıkmış söz konusu kalıntılar ancak 20 y.y.ın ikinci yarısında bilimsel olarak tartışılmaya başlanmıştır. 1973 yılında İngiltere'de Uluslararası Endüstri Mirasını Koruma Komitesi - T.I.C.C.I.H.¹ kurulmuş ve endüstri yapıları arkeolojik miras olarak kabul edilmeye ve korunması gerekliliği fikri oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte endüstri yapıları da UNESCO'NUN Dünya Mirası listesine girmeye başlamıştır. 2011 yılı kasım ayı itibariyle listede bulunan 936 anıt-sit ve yerleşimin 37'si endüstri mirasıdır.²

Endüstri mirası ile ilgili çalışan diğer bir kuruluş ise; 1999 yılında kurulan E.R.I.H. - Avrupa Endüstri Mirası Güzergâhı'dır³. Kurumun amacı Avrupa ülkelerindeki endüstri bölgelerinin korunmasını, kamuoyu tarafından bilinirliğini sağlamak ve söz konusu bölgelerde turistik ilgi yaratılmasıdır. Bu amaçla üye ülkeleri kapsayan bir endüstri miras güzergâhı belirlenmiştir. ERIH tarafından belirlenen güzergâhlar tematik ve bölgesel olarak sınıflandırılmaktadır. Tematik güzergâh sınıflandırması; demir-çelik, tekstil, madencilik, imalat, enerji, taşıma-iletişim, su, hizmetler sektörü, peyzaj ve konut-mimari olmak üzere on gruptan oluşmaktadır. Avrupa endüstri devrim tarihinde çevre ve mekân olarak iz bırakmış, tek bir fikir altında birden çok geleneği içinde barındıran yerler ise bölgesel rotalar olarak liste içinde girmiştir. Almanya'da yedi, İngiltere'de

dört, Hollanda, İspanya, Polonya, Lüksemburg'da birer olmak üzere on beş endüstri alanı bölgesel rota olarak belirlenmiştir. Türkiye E.R.I.H.'a üye olmamasına karşın, İstanbul'da bulunan Rahmi Koç Endüstri Müzesi ve Santral İstanbul Enerji Müzesi bu endüstri güzergâh listesi içinde durak noktaları olarak yer almaktadır⁴. Zeytincilik ve zeytinyağı üretimi imalat teması başlığı altında değerlendirilmekte ve Yunanistan'da bulunan Museum of Industrial olive oil production (Agia Paraskevi - Lesvos)⁵ listede bulunan tek zeytinyağı üretim yapısıdır. İmalat teması başlığı altında zeytinyağı işliklerinin yanı sıra; kâğıt, kereste, iplik, kireç-tebeşir ve tuğla fabrikaları, bira, şarap ve peynir üretim tesisleri, tabakhaneler, baskı atölyeleri bulunmaktadır. E.R.I.H. endüstriyel miras rota ve durak noktalarını belirlerken bazı değerlendirme ölçütleri kullanılmaktadır;

- Çekicilik değeri
- Tarihi değer
- Sembolik değer
- Özgünlük değeri
- Turistik altyapı
- Alanın kalitesi
- Yeni perspektifler sunma olanağı
- Toplu ulaşım ağı; yol, bisiklet ve deniz ulaşımı bağlantıları,
- Özel ulaşım ağı; araba, tur otobüsleri için yol bağlantılarının varlığı" gibi ölçütler kullanılmaktadır.

Akdeniz'in bir parçası olan Batı

Anadolu yüzyıllardır Bakırçay, Gediz, Küçük ve Büyük Menderes gibi deltaların beslediği çok verimli topraklara sahiptir. Bu durum söz konusu deltalarda tarih boyunca önemli medeniyetlerin kurulmasına vesile olmuştur. Zeytin ve zeytinyağı söz konusu medeniyetler için önemli sembollerden biri olarak teoloji ve mitolojide yerini almıştır. Bakırçay deltasının beslediği Bergama ve Dikili bölgesi de bu deltalardan biridir ve bölgede birçok eski zeytinyağı işliği bulunmaktadır.

Dikili-Bergama Bölgesinde Bulunan Eski Yağhane Yapıları

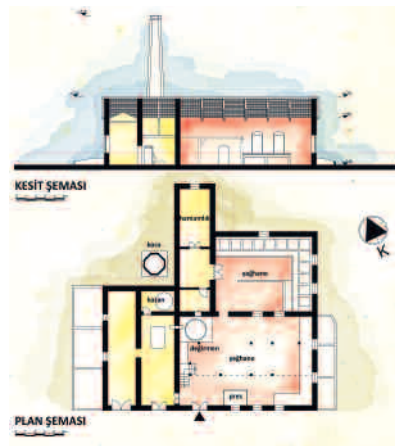
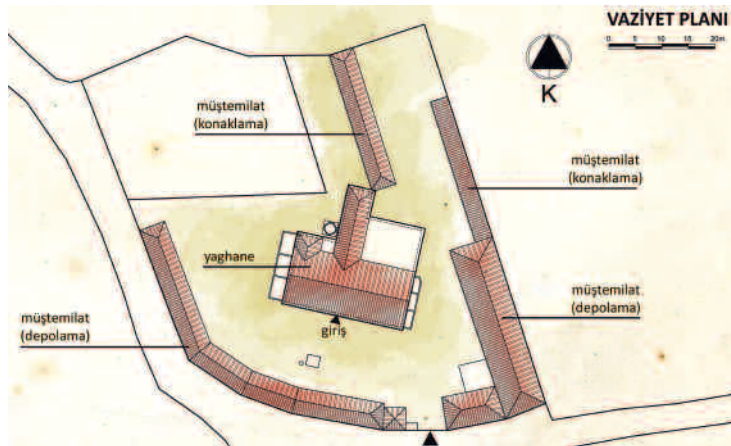
Bakırçay havzası kuzeyinde Madra dağı ve güneyinde Yunt dağı arasında doğu batı yönünde uzanmaktadır. Bergama, Dikili ve onlara bağlı belde ve köyleri içine alan havzada Akdeniz iklimi egemendir. Bakırçay ve kolları ile beslenen havza çok verimli topraklara ve dolayısıyla zeytinciliğe çok müsaittir. Öyle ki yaklaşık 5000 yıldır (prehistorik dönemden beri) yerleşime ve sosyo-ekonomik faaliyetlere sahne olan bölgede; antik çağda bir Bergama kralı tarafından tarımcılık ders kitabı yazdırıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda Akdeniz'in en eski kültürel ve ticari simgelerinden biri olan zeytin ağacının bu bölgede uzun yıllardır yetiştirilmesi ve yağının çıkartılması çok doğaldır. Yaklaşık 3592 km²'lik bir yüz ölçümü olan bu büyük havzada zeytinlikler ve

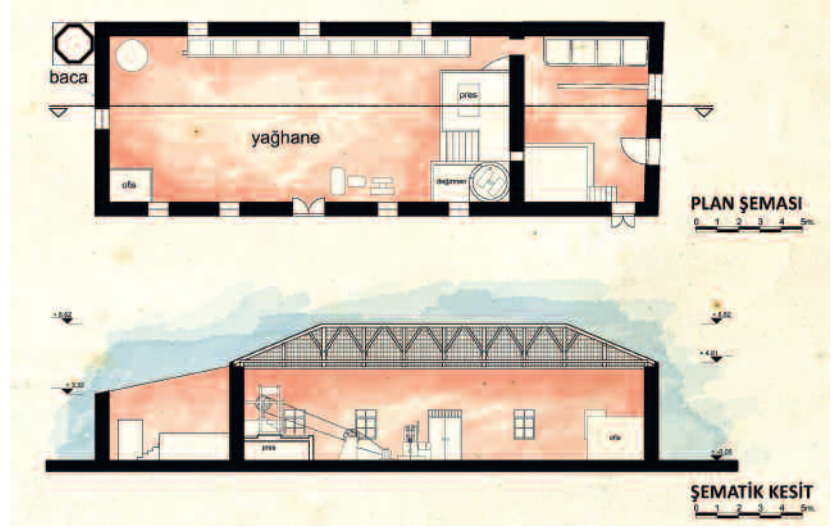
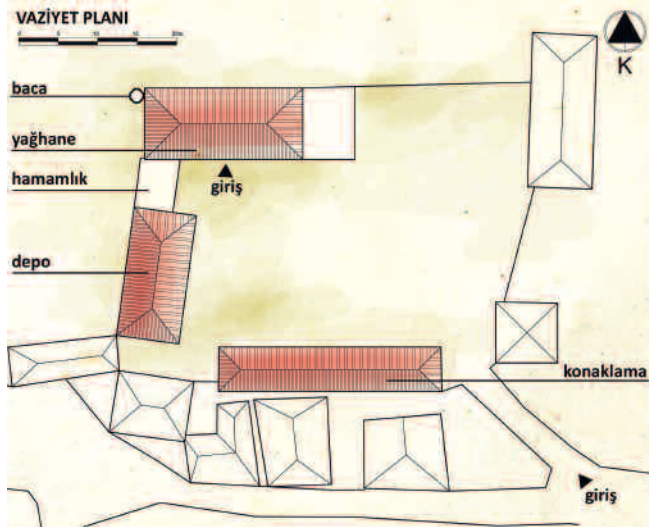
	konum	mevcut yapısal durum	işlev	donanım durumu	tescil durumu
1	Bademli	korunmuş	boş	kısmen mevcut	tescilli
2	Bademli	atıl durumda	boş	mevcut	tescilsiz
3	Bademli	yıkılmış	boş	mevcut	tescilsiz
4	Kocaoba	restorasyon görmüş	konut	mevcut değil	tescilli
5	Sağancı	korunmuş	yağhane	kısmen mevcut	tescilli
6	Sağancı	atıl durumda	boş	mevcut	tescilli
7	Zeyindağ	korunmuş	yağhane	kısmen mevcut	tescilli
8	Çandarlı	restorasyon görmüş	restoran	mevcut değil	tescilli
9	Çandarlı	atıl durumda	boş	mevcut değil	tescilsiz
10	Yenişakran	korunmuş	boş	mevcut	tescilsiz

eski zeytinyağı işlikleri çok geniş bir coğrafyaya yayılmışlardır. (Gülersoy, 2008).

Bölgede ayakta kalmış 10 adet eski yağhane yapısı tespit edilmiş ve belgelenmiştir. Söz konusu yapıların 6 tanesi boş durumda olup, sadece 2 tanesi modern sistemler kullanılarak yağhane olarak çalıştırılmaktadır. Yapılardan 2 tanesi ise restoran ve konut olarak restorasyon görmüştür (Tablo 1).

Bölgede bulunan eski yağhane yapılarının tamamı köy yerleşmeleri içinde konumlanmakta ve Kocaoba'daki işlik hariç tamamının üretim kapasiteleri yüksektir. Bu durum yapıların vaziyet planlarını şekillendiren en önemli unsurdur. Parsel içinde üretim yapısı ile beraber işçilerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayacak yatakhane, hamamlık vb. müstemilatlar ve depoların bulunduğu gözlemlenmektedir. Tek girişi bulunan ortak bir avlu etrafında kümelenmiş yağhane binası ve müstemilatların bulunduğu, avlu içinde çok sayıda

zeytin havuzu bulunan çok kütleli, işlevsel bir vaziyet planı morfolojisi yapılan tespit çalışmalarında ortaya çıkmaktadır (Resim1-5).

Yağhane binaları beşik çatılı, tek katlı yığma taş yapı iken müştemilatlar genellikle sundurma çatılı yine tek katlı yığma taş yapılardır. Yağhane yapısının gabarisi diğer yapılara nazaran daha yüksektir. Üretim kapasitesine bağlı

plan şemalarının yatayda büyümesi ve bölünmesi sonucunu doğurmuştur. Zeytinin yıkanması ve temizlenmesi genellikle avlulardaki havuzlarda gerçekleştirilir, ancak bu işlev için kapalı mekânların oluşturulduğu yapılara da rastlanmaktadır. Temizlenen zeytinlerin kırıldığı ve ezildiği değirmenler ve sıkıldığı baskılar (presler) üretim mekânının içinde

üretim mekânında bulunan değirmen ve preslere bağlanarak sıkma işleminin gerçekleşmesine olanak tanır. Sıkılan zeytinyağı ise ayrı bir yapıda içinde tankların bulunduğu bir mekânda dinlendirilir ve depolanır (Resim 12). Yapıların geniş parsellerde konumlanması plan şemalarının yatayda gelişmesi için tercih sebebi olmuştur.

Bergama-Dikili bölgesindeki eski yağhane yapılarında diğer bir karakteristik mimari öge gabarileri 15m.'yi aşan ateş tuğlası bacalarıdır. Bacalar genellikle yağhane binasından bağımsız olarak konumlanma ve yapı silüetinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bacaların bu denli yüksek olmalarının nedeni yağhane yapılarının yerleşik nüfusun bulunduğu köylerde konumlanmalarından ileri geldiği düşünülebilir çünkü zeytinyağı üretiminde açığa çıkan gazsal atıklar halk sağlığı için tehdit oluşturmaktadır (Resim 7). Eski zeytinyağı işliğinin bulunduğu mevkide sıvı atıkların (kara su) boşaltılabileceği bir su kaynağı yok ise; vaziyet planında üretim mekânına bitişik atık havuzlarının bulunduğu örneklere de rastlamak mümkündür (Resim 9-10).

“BÖLGEDE BULUNAN ESKİ ZEYTİNYAĞI İŞLİKLERİNİN TAMAMINA YAKINININ KÖY YERLEŞMELERİ İÇİNDE BULUNMASI GEREK VAZİYET PLANLARINI GEREKSE DE YAPI SİLÜETLERİNİ ŞEKİLLENDİREN EN ÖNEMLİ UNSURDUR”

olarak üretim mekânı içinde kısmi bir asma kat bulunduğu da gözlemlenmektedir (Resim 4). Söz konusu asma kat temizlenen zeytinlerin taş baskıya (değirmene) dökülmesine olanak sağlayacak yüksekliği ve mekânı oluşturmaktadır.

Üretim kapasitesindeki artış, bina

bulunur. Ancak değirmeni ve baskıyı çalıştıran makineler (üretim kapasitesi büyüdükçe) hijyen amaçlı olarak üretim mekânının bitişiğinde konumlandırılan ayrı bir mekâna veya nişe yerleştirilmişlerdir (Resim 2). Farklı mekânlara yerleştirilmiş makineler (buhar); çarklar ve kayışlar vasıtasıyla

Sonuç

Endüstriyel arkeolojinin ilgi alanına giren eski zeytinyağı işlikleri-fabrikaları diğer endüstri mirası yapılarından tarıma dayalı (agri-industrial) içeriği itibarıyla farklıdır. Bir elektrik santrali veya demir çelik tesisi teknolojinin gelişmesine bağlı olarak işlevini kaybeder. Eğer söz konusu yapı korunmaya değer bir endüstri mirası ise dönüştürülerek farklı işlevler yüklenmek suretiyle korunabilir. Ancak geleneksel yollarla zeytinyağı üretimi halen tercih edilen değerli bir üretim şeklidir. Teknolojinin gelişmesi ve sürekli olarak adlandırılan "continu" sistemlerin kullanılmaya başlaması geleneksel yollarla zeytinyağı üretimini yok etmemiş tersine daha değerli ve önemli kılmıştır. Bu bağlamda eski yağhaneler işlevlerini sürdürerek korunabilmektedirler.

• Eski yağhanelerin endüstriyel arkeolojinin konusuna giren yapılardan diğer bir farkı salt üretim teknolojilerinin şekillendirdiği işlevsel yapılar olmamaları, yerel özelliklerinde binaların fizyonomilerine yansımış olmasıdır. Bu bağlamda farklı yerlerde bulunan iki yapı buldukları bölgedeki doğal ve beşeri özelliklere bağlı olarak; aynı üretimi gerçekleştirmesine karşın çok farklı mimari özelliklere sahip olabilmektedirler. Bu özellikli durum söz konusu yapıların korunabilmesi, değişim ve dönüşüm olanakları üzerine fikir geliştirebilmesini için; yapıların doğal ve beşeri özelliklerinin şekillendirdiği mimari yapılarını tespit etmeyi ve anlamayı zorunlu kılmaktadır.

• Ege bölgesinde eski zeytinyağı imalathaneleri ile ilgili gerçekleştirdiğimiz araştırma projesinde Dikili - Bergama bölgesindeki yağhanelerin özgün mimari özelliklere sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bakış açısıyla; bölgede bulunan yapıların korunmaları ve işlevlendirilmeleri üzerine geliştirilecek senaryolarında konumlarından, vaziyet planı yerleşimlerine, mekân organizasyonlarından mimarine ortak özgün özelliklerine uygun olarak üretilmesi kaçınılmazdır.

• Bu bakış açısıyla; Bergama-Dikili bölgesinde nüfus yerleşmelerinin, eski yağhanelerin yer seçimleri, vaziyet planı kararları ve mimarileri arasında şöyle bir neden-sonuç ilişkisi içinde şu şekilde özetlenebilir;

Nüfus-Yerleşmeler: Nüfusu fazla köy yerleşmeleri

Lokasyon seçimi: Topografyanın düz olduğu, köy yerleşmesi sınırında, nehir vb. su kaynaklarının bitişiğinde

Vaziyet planı kararları: Geniş parsel kullanımına sahip, çok kütleli, tek girişli işlevsel vaziyet planı şemaları

Mimari: Yatayda genişleyen, çok kütleli, kapalı depolama alanları olan, tek katlı yapılaşma - gabarisi yüksek bağımsız baca kullanımı. □

Kunter Manisa, Dr., Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Bora Yerliyurt, Dr., Y.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

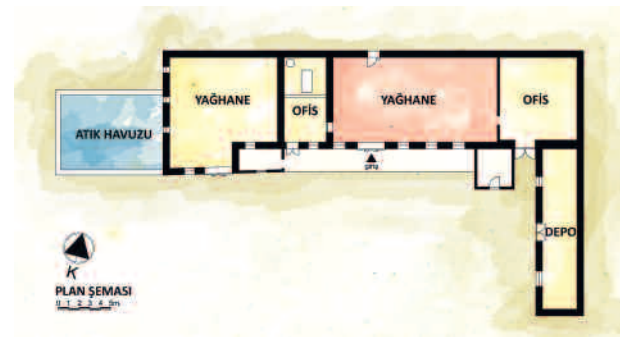
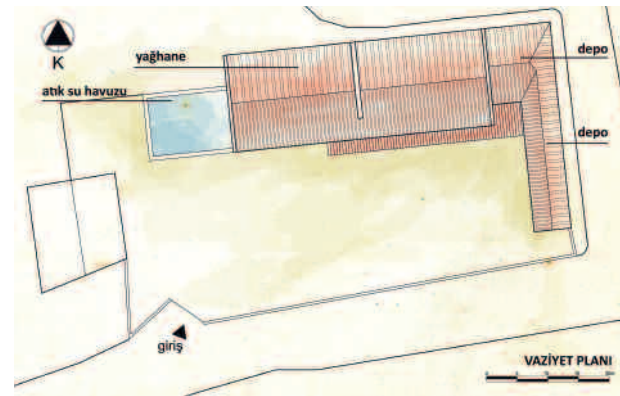
• Bu araştırma Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nce desteklenmiştir. Proje No: 2010-03-01-GEP01

DİPNOTLAR

- 1 The International Committee for The Conservation of Industrial Heritage
- 2 <http://whc.unesco.org/en/list/>
- 3 The European Route of Industrial Heritage
- 4 www.erih.net
- 5 <http://www.oliveoiltimes.com/olive-oil-basics/world/museum-opens-in-jaen/24415>

KAYNAKLAR

- Boynudelik, M., Boynudelik, Z.İ. (2007), "Zeytin Kitabı / Zeytin'den Zeytinyağına", Oğlak Yayınları, ISBN:9753295804, İstanbul
- Cohard, J.C.R., Parras, M. (2011), "The Olive Growing Agri-Industrial District of Jaen And The International Olive Oils Cluster", The Open Geography Journal, No:4, Sf: 55-72
- Doğan, F. (2007), "Osmanlı'da Zeytinyağı (1800-1920)", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Gülersoy, A.E. (2008), "Bakırçay Havzası'nda Doğal Ortam Koşulları ile Arazi Kullanımı Arasındaki İlişkiler, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir
- Kabasakal, S. (1987), "A Study on Refunctioning of the 19th Century Industrial Buildings; A Case Study in Ayvalık Center Area" ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, YL. Tezi, Ankara
- Jones, H.L. (1969), "Strabo Geography", Volume 10-14 (Asia Minor), Harvard University Press
- Köksal, G. (2012), "Endüstri Mirasını Koruma ve Yeniden Kullanım Yaklaşımı", Güney Mimarlık, Adana Mimarlar Odası dergisi, sayı: 8, sf:18-23, Adana
- Manisa, K., Yerliyurt, B. (2010) "Egedeki Turizm Bölgelerinde Bulunan Eski Yağhane (Zeytinyağı) Binalarının Tespiti, Sosyal, ekonomik ve kültürel perspektifte Turizm ve Üretime Yönelik olarak Değerlendirilmesi", Y.T.Ü., B.A.P.K., 2010-03-01-GEP01 no.lu Bilimsel Araştırma Projesi, İstanbul
- Terzi, E. (2007), "The 19th Century Olive Oil Industry In Ayvalık And Its Impact On The Settlement Pattern", Middle East Technical University, A Thesis submitted to The Graduate School of Social Sciences, Ankara
- ÜNSAL, A. (2000) "Ölmez Ağacın Peşinde - Türkiye'de zeytin ve zeytinyağı", Yapı Kredi Yayınları, ISBN: 975-08-0058-3, İstanbul
- Zaferatos, C. (2008), "The History of Olive Oil" Research AWISH hellas, Euromed Sustainable Connections: 1.1 History of Olive Oil, Anna Lidth Foundation

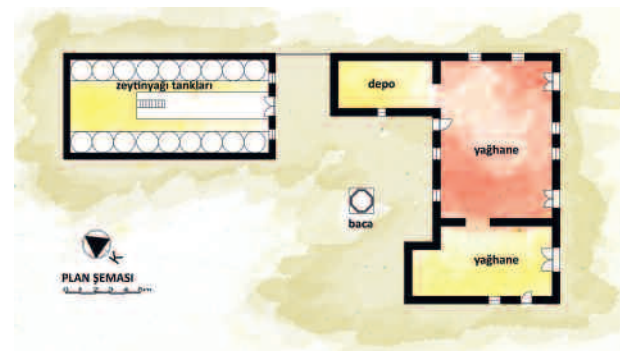
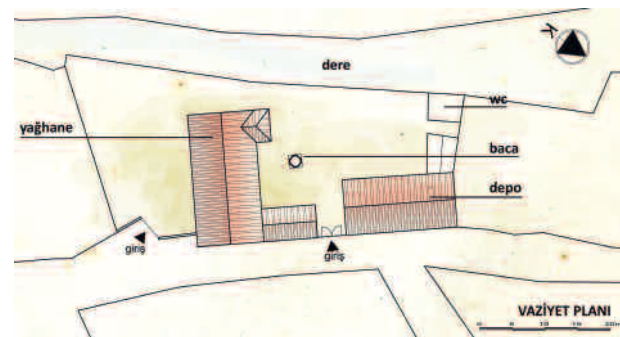

SOL ÜSTTE Bademli'deki zeytinyağı işliği vaziyet planı, plan ve kesit şeması (Manisa, 2010) (Resim 5, 6)

Bademli'deki zeytinyağı işliği dış görünüşü, üretim mekânı (Manisa, 2010)(Resim 7, 8)

ÜSTTE Zeytindağ'daki zeytinyağı işliği vaziyet planı, plan ve kesit şeması (Manisa, 2010) (Resim 9, 10)

ALTTA Sağancı köyündeki zeytinyağı işliği vaziyet planı, plan ve kesit şeması (Manisa, 2010) (Resim 11, 12)

Batı Anadolu Bölgesi'ndeki Osmanlı Hamam Kubbelerinin Yapım Teknikleri

BATI ANADOLU BÖLGESİ'NDE BULUNAN BİR GRUP OSMANLI HAMAM KUBBESİNDE, KORUNMASI GEREKLİ MİMARİ ÖZELLİKLERİN VE YAPIM TEKNİKLERİNİN İNCELENMESİNE YÖNELİK OLARAK ÖRGÜ TÜRÜ, KUBBE AÇIKLIĞI, KUBBE YÜKSEKLİĞİ, KUBBE KALINLIĞI VE IŞIK GÖZÜ SAYISI ARASINDAKİ İLİŞKİLER ARAŞTIRILMIŞTIR

Kader Reyhan

ÜSTTE Urla Kamanlı Hamamı sıcaklık ana mekân kubbesi, sekizgen ve yıldız biçimli ışık gözlerinin her bir dairesel sırada nöbetleşe kullanımı (Resim 1)

Tire Hekim Hamamı erkekler bölümü ılıklık kubbesi, daire biçimli ışık gözlerinin dilim içlerinde dairesel iki sıra halinde kullanımı. (Resim 2)

SAĞ ÜSTTE İzmir ili, Tire, Urla ve Seferihisar ilçelerinde bulunan inceleme konusu hamamların buldukları yerleri gösteren harita. (Resim 3)

SAĞ ALTTA Küçük açıklıklı (0,95 - 3,45 m) kubbelerin yapımında tek tam tuğla kullanımı. (Resim 4)

Orta ve büyük açıklıklı (3,50-12,65 m) kubbelerin yapımında kubbe kalınlığı boyunca çift tam tuğladan tek tam tuğlaya geçiş. (Resim 5)

Giriş Kubbe, geometrik olarak yarı küre biçiminde eğrisel bir üst örtü elemanıdır. Kubbeler; tarih boyunca yapılarda, dairesel, kare, altıgen ve sekizgen planlı mekân birimlerinin örtülmesinde Roma döneminden başlayarak kullanılmıştır. Kubbe, yığma yapılarda, mekân ortasında destek elemanı gerektirmeden büyük açıklık ve hacimlerin örtülmesine imkân sağlamış, yaygın olarak tuğla ve kireç harcı kullanılarak inşa edilmiş strüktürel bir elemandır. Bunun yanı sıra kubbe, özel mekân ve birimlere hem dıştan kitlesel hem de içten mekânsal olarak görsel etki sağlamıştır.

Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı, Rönesans ve Barok dönemlerinde inşa edilen görkemli anıtsal yapılarda, kubbenin yapı ve çevre ölçeğinde simgesel bir yeri olduğu açıktır. Roma'da Pantheon (126), İstanbul'da Ayasofya (ilk yapımı 537, depremden sonra tekrar yapımı 563), Floransa'da Floransa Katedrali (1436), Süleymaniye Cami (1557), Edirne'de Selimiye Cami (1575), Roma'da Saint Peter Katedrali (1626) ilk akla gelen büyük ve etkileyici kubbeli yapılarıdır.

Osmanlı mimarisinde kubbeler; cami, medrese, han ve hamam gibi kamu yapılarında üst örtü elemanı olarak dikkat çeker. Önemli kamu yapılarından biri olan Osmanlı hamam yapılarında kubbeler, kare planlı soyunmalık, ılıklık, sıcaklık ve halvetlerin üst örtüsü olarak kullanılmıştır. Hamam yapılarında farklı sayı ve boyutlarda kubbe birbirlerine eklenerek dışta dinamik kitle özelliği sağlamıştır.

Hamamların aydınlatılması, kubbelerde terrakotta künkler ya da örgü ile oluşturulan ışık gözleri ile sağlanmıştır. Bu elemanlar, gösterişli ve etkileyici mekân özellikleri oluşturmuştur (Resim 1, 2).

Kubbelerin mimari özellikleri (Cowan 1977, Croci 1998, Escrig 1995, Hager 1975, Huerta Fernández 1989, Huerta 2007, Lopez Manzanares 2003, Mark 1993, Yorulmaz 1987), yapım teknikleri (Cowan 1977, Croci 1998, Escrig 1995, Fielden 2001, Huerta 2007) ve strüktürel davranışları (Cowan 1977, Croci 1998, Çamlıbel 1998, D'Ayala 1993, Escrig 1995, Fielden 2001, Hager 1975, Heyman 1967, Huerta Fernández 1990, Huerta 2007, Lopez Manzanares 2003, Mungan 1988, Russo 2006) daha önce yayınlanmış çok sayıda çalışmada ele alınmış ve yayınlanmıştır. Tarihi yığma yapılarda kubbeler en fazla hasar gören yapı elemanlarıdır. Bu nedenle kubbelerin yapım teknikleri ve kullanılan malzemelerin özelliklerinin bilinmesi koruma çalışmalarında yapılacak müdahalelerin niteliğini belirlemek açısından önemlidir.

Bu çalışmada, Batı Anadolu Bölgesinde bulunan bir grup Osmanlı hamam kubbesinde, korunması gerekli mimari özelliklerin ve yapım tekniklerinin incelenmesine yönelik olarak örgü türü, kubbe açıklığı, kubbe yüksekliği, kubbe kalınlığı ve ışık gözü sayısı arasındaki ilişkiler araştırılmıştır.

Çalışılan Hamamlar

Çalışmada; Batı Anadolu'da İzmir çevresinde konumlanan Urla, Seferihisar ve Tire'de bulunan hamamlar ele alınmıştır (Resim 3).

Bunlar; Urla ilçe merkezindeki Hersekzade Ahmet Paşa Hamamı (Çifte Hamam), Rüstem Paşa Hamamı, Kamanlı mevkiindeki Kamanlı Hamamı (Yahşi Bey Hamamı), Özbek Köyü Hamamı, Seferihisar ilçe merkezindeki Büyük Hamam, Küçük Hamam, Sığacık mevkiindeki Kaleiçi Hamamı, Ulaş Köyü Hamamı, Düzce (Hereke) Köyü Hamamı, Tire merkezindeki Tahtakale Hamamı, Hekim Hamamı, Yalınayak Hamamı, Yeniceköy Hamamı, Şeyh Hamamı, Mehmet Ağa Hamamı ve Karagazi Hamamı'dır. Hamamlar, mimari özelliklerine göre 15. ve 16. yüzyıla tarihlendirilmektedir (Reyhan 2004).

Çalışma kapsamında, 16 hamamda yer alan 79 kubbe incelenmiştir. Kubbelerin yapım özelliklerinin incelenmesinde; öncelikle ön gözlemler ve eskiz çalışmaları gerçekleştirilmiş, elektronik total station (Topcon 7003i) ile desteklenen geleneksel ölçüm teknikleri ile hassas belgelenmeler yapılmıştır. Toplanan bilgiler sınıflandırılarak örgü türü, kubbe açıklığı, kubbe yüksekliği, kubbe kalınlığı ve ışık gözü sayısı arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir.

Malzeme Kullanımı ve Yapım Tekniği

İnceleme konusu kubbeler, tuğla ve bağlayıcı olarak kireç harcın oluşturduğu kabuk tipi strüktürel elemanlar olarak tanımlanabilir (Uğurlu Sağın 2011).

Malzeme: Kubbelerin inşasında kullanılan tuğla ve harç malzemenin özellikleri daha önce yapılan araştırmalarda incelenmiş ve yayınlanmıştır. Kubbelerin inşasında kullanılmış olan tuğlalar, az miktarda kil içeren hammaddelerin düşük sıcaklıklarda pişirilmesi ile elde edilmişlerdir. Tuğlalar düşük yoğunluklu ve yüksek gözenekli bir yapıya sahiptir. Tuğlalar arasında kullanılan harç ise saf kireç ve puzolanik silika içeren agregalar kullanılarak üretilmiş ve hidrolik özelliğe sahiptir (Uğurlu Sağın 2011).

Kubbe örgüsünde tam ve yarım tuğlalar kullanılmıştır. Tam tuğla boyutları kareye yakın iki tiptir. Birinci tip 39-40 x 27-28 x 4-4,5 cm, ikinci tip 30-32 x 21-24 x 3-4,5 cm, yarım tuğlalar ise 21-24 x 14-16 x 3-4,5 cm

boyutlarındadır. Derz kalınlıkları; iç yüzeylerde 1,5-2,5 cm, dış yüzeylerde 3-5 cm genişliğinde ve derzler hemyüzdür. Kubbelerin iç ve dış yüzeyleri horasan sıvalıdır. Sıva kalınlıkları içte tuğla tozu karıştırılmış tek tabaka halinde 1-1,5 cm, dışta iki tabaka halinde (alt tabaka 2-6 cm tuğla kırığı karıştırılmış, üst tabaka 1-1,5 cm tuğla tozu karıştırılmış) 2-7,5 cm dir (Reyhan 2011).

Yapım tekniği: Yapım tekniği dört farklı çeşitleme gösterir. Bunlardan en yaygın olan iki teknik:

- Tek tam tuğla ile inşa edilen kubbeler / küçük açıklıklı kubbelerde (0,95-3,45 m) uygulanmıştır, (Resim 4),
- Kubbe eteğinde çift tam tuğla ile başlayıp kubbe karnında tam ve yarım tuğlaya geçip, kubbe tepesinde tek tam tuğla kullanılarak inşa edilen kubbeler/ orta ve büyük açıklıklı kubbelerde (3,5m ve üzeri) uygulanmıştır (Resim 5).

Bunların dışında iki teknik daha belirlenmiştir:

- Kubbe eteğinde tek tam tuğla ve kalın horasan harcı (10-15 cm) ile başlayıp tek tam tuğla ile inşa edilen kubbeler,
- Kubbe eteğinde çift tam tuğla ile başlayıp kubbe tepesine kadar çift tam tuğla kullanılarak inşa edilen kubbelerdir.

Örgü türü: Kubbelerin yapım tekniğinde 5 farklı örgü türü belirlenmiştir. Bunlar;

a. Tuğlaların kısa cephelerinin yer yer paralel olmayan sıralar halinde kullanımı (0.95-3,45 m küçük açıklıklı kubbelerde), (Resim 6a),

b. Kısa cephelerin paralel sıralar halinde yan yana kullanımı (3,5 m ve

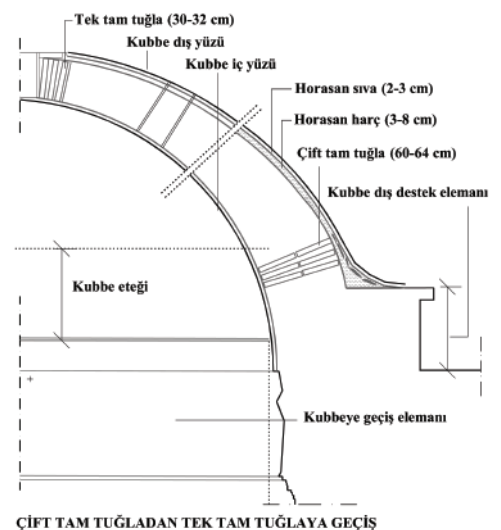
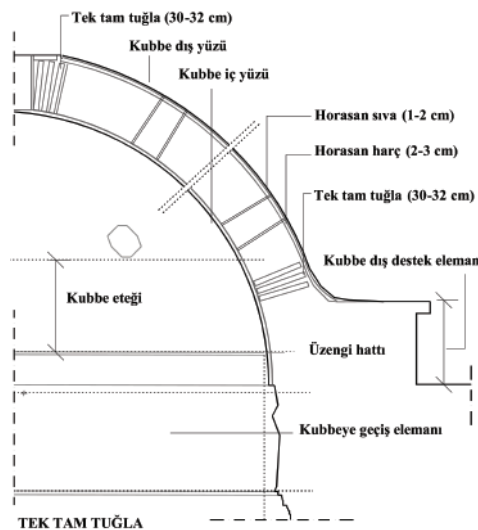
üzeri orta ve büyük açıklıklı kubbelerde), (Resim 6b),

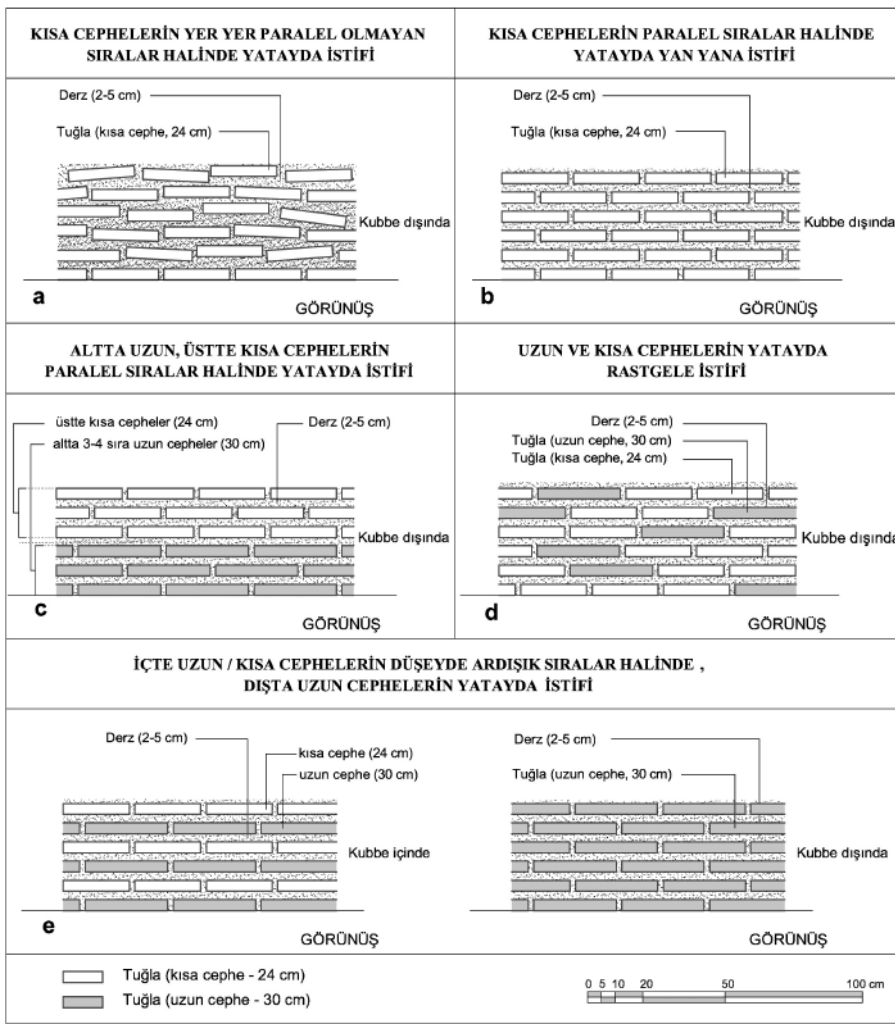
c. Altta uzun, üstte kısa cephelerin paralel sıralar halinde kullanımı (Resim6c),

d. Uzun ve kısa cephelerin rastgele kullanımı (Resim 6d),

e. İçte uzun / kısa cephelerin düşeyde ardışık sıralar halinde, dışta uzun cephelerin kullanımıdır (Resim 6e).

'Kısa cephelerin yer yer paralel olmayan sıralar halinde kullanımı' biçimindeki örgü türü en yaygın tür olarak küçük açıklıklı kubbelerde (39 kubbe) belirlenmiştir. Bu örgü türü çoğunlukla tek tam tuğla kullanılarak inşa edilen küçük açıklıklı kubbelerde uygulanmıştır. Kubbe kalınlığı yaklaşık 35-40 cm dir. 'Kısa cephelerin paralel sıralar halinde yatayda yan yana kullanımı' biçimindeki ikinci yaygın örgü türü de orta ve büyük açıklıklı kubbelerde (14 kubbe) belirlenmiştir. Bu örgü çoğunlukla kubbe eteğinde çift tam tuğla ile başlayıp kubbe karnında bir tam bir

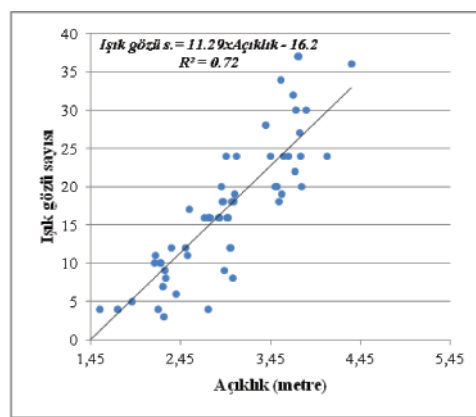
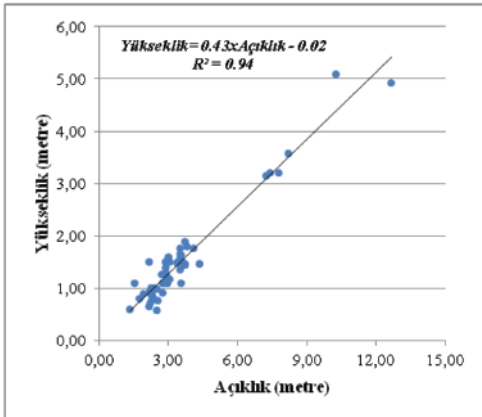

yarım, kubbe tepesinde tek tam tuğla ile sonlanan yapım tekniği ile oluşturulmuştur. Kubbedeki ışık gözleri hem yarım hem de iri tuğla parçaları kullanılarak biçimlendirilmiştir.

'Kısa cephelerin yer yer paralel olmayan sıralar halinde kullanımı' örgü düzeni, tuğlaların kısa cepheleri kubbe içine ve dışına bakacak biçimde ve yatayda yer yer paralel olmayan sıralar halinde merkeze doğru ışınsal olarak dizilmesiyle oluşturulmuştur (Resim 6a). Derzler farklı kalınlıktadır ve yer yer paralel sıralar halinde değildir. Üst üste ışınsal dizilen tuğla sıraların birbiri üzerinden düzensiz olarak yarım, dörtte bir ya da sekizde bir tuğla boyu kaydırılmasıyla kubbe eğriliğince devam eden derzler düzenli bir şaşırtma olmadan uygulanmıştır. Yatay derz araları, tuğlaların örgüde yer yer

paralel sıralar halinde olmamasından dışta değişiklik gösterirken (1-5 cm) içte yanaşıktır (1-2,5 cm). Düşey derzler ise içte ve dışta aynı kalınlıkta ve yanaşıktır (1-2,5 cm).

'Kısa cephelerin paralel sıralar halinde yan yana kullanımı' örgü düzeninde tuğla sıraları paraleldir. Üst üste ışınsal dizilen tuğla sıraların birbiri üzerinden yarım tuğla boyu kaydırılmasıyla kubbe eğriliğince devam eden derzler şaşırtmalı olarak uygulanmıştır (Resim 6b). Kubbe eteğinde yatay derzler içte ve dışta aynı kalınlıkta ve yanaşık (1-2,5 cm) iken tuğlaların kubbe merkezine doğru ışınsal dizilmelerinden dolayı dıştaki derz araları gittikçe açılmakta ve tuğla kalınlığına ulaşmaktadır (yaklaşık 5 cm). Düşey derzler içte ve dışta aynı kalınlıkta ve yanaşıktır (1-2,5 cm).

Kubbelerde Açıklık / Yükseklik / Kalınlık / Işık Gözü Sayısı İlişkisi

Kubbelerin yapım tekniğinin anlaşılmasında, açıklık, yükseklik, kalınlık ve ışık gözü sayısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi önemlidir. Yaygın birinci ve ikinci örgü türüne sahip kubbelerde açıklık ile yükseklik arasında lineer bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Birinci yaygın örgü türüne sahip kubbelerde yüksekliğin açıklığa oranı yaklaşık 0,48 iken ikincisinde yaklaşık 0,40 tır (Resim 7). Buna göre büyük açıklıklı kubbeler basık profilli, küçük açıklıklı kubbeler yarım daireye yakındır. Açıklık ile yükseklik arasında belirlenen bu oran Mimar Sinan'ın inşa ettiği camilerin kubbelerinde (0,30-0,38) olarak belirlenmiştir (Çamlıbel 1998).

Kubbe kalınlığı, kubbe açıklığı ile ilişkilidir. Kubbelerin tepe noktası tek tam tuğla kalınlığındadır (35-50 cm). Küçük açıklıklı (0,95-3,45 m) kubbelerde kalınlık tek tam tuğla boyutundadır. Orta açıklıklı (3,5-6,0 m) ve büyük açıklıklı (6 m üzeri) kubbelerde kalınlık açıklığa bağlı olarak kubbe eğrisi içinde değişmektedir. Çekme bölgesi olan kubbe eteğinde çift tam tuğla (65-75 cm) boyutunda başlayan kalınlık; kubbe karnında bir tam bir yarım tuğla boyutunda devam etmekte, kubbe tepesinde tek tam tuğla boyutunda olmaktadır.

İncelenen kubbelerde açıklık arttıkça kubbe eteğinde kalınlık artmaktadır. Açıklık ile kubbe eteği kalınlığı ilişkisinde 1:10 - 1:12 arasında bir oran vardır. Bu oran Mimar Sinan'ın tasarladığı İstanbul'da Haseki Hürrem Sultan Hamamı ve Üsküdar Mihrimah, Kara Ahmet Paşa and Şehzade Cami kubbeleri ile Edirne'de Tahtakale, Beylerbeyi ve Topkapı Hamamlarının kubbelerinde de belirlenebilmektedir.

Kubbenin eğrisel yüzeylerinde düzenlenmiş olan ışık gözleri; beşgen, altıgen, daire ve yıldız biçimli, çoğunlukla iki ya da üç dairesel sıralar halinde ve kubbe tepesine doğru azalan sayıdadır. Işık gözüne sahip kubbeler çoğunlukla 2-4,5 m açıklığa sahip olanlardır. Açıklık arttıkça ışık gözü sayısı artmaktadır. 2 m açıklığa sahip kubbelerde belirlenen en fazla ışık gözü sayısı 5 olarak tespit edilmiştir. 5 m açıklığa sahip kubbelerde belirlenen en fazla ışık gözü sayısı 48 dir (Resim 8).

Işık gözü genişliği içte 15-30 cm arasında açıklığa bağlı olarak değişen boyutlarda içten dışa doğru 3-5 cm arasında daralan ölçülerdedir (Tablo 1). Işık gözü genişliği, yaygın olarak tepeye kadar aynı boyutlardadır. Dairesel ışık gözleri örgü arasına yerleştirilen terrakotta künkler ile oluşturulmuştur (Resim 9). Beşgen, altıgen veya yıldız biçimli olanlar ise örgü düzeni ile oluşturulmuştur (Resim 10). Bu düzende, örgü içinde tam ve yarım tuğlalar ile açıklık oluşturulmuş ve horasan sıva ile geometrik hale getirilmiştir.

Sonuç

İncelenen hamam kubbeleri, tuğla ve bağlayıcı olarak kireç harcın oluşturduğu kabuk tipi strüktürel elemanlar olarak tanımlanabilir. Kubbelerin yapım tekniğini anlamak amacıyla yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar aşağıda özetlenmiştir:

- Büyük açıklıklı kubbeler, basık; küçük açıklıklı kubbeler yarım daire profilidir.
- Küçük açıklıklı kubbelerde kalınlık, tek tam tuğla boyutundadır. Orta ve büyük açıklıklı kubbelerde, etekte çift tam tuğla, kubbe karnında bir tam bir yarım tuğla boyutunda devam etmekte, kubbe tepesinde tek tam tuğla boyutunda olmaktadır. Buna göre; bütün kubbelerin tepesinde kalınlık tek tam tuğla boyutundadır.
- Kubbe eteği kalınlığı yaklaşık açıklığın 1:10 udur.
- Küçük açıklıklı kubbelerde "tuğlaların kısa cephelerinin yer yer paralel olmayan sıralar halinde kullanımı" büyük açıklıklı kubbelerde ise "kısa cephelerin paralel sıralar halinde yan yana kullanımı" örgü düzeni uygulanmıştır.
- Kubbe açıklığı arttıkça ışık gözü sayısı artmakta ve çoğalan ışık gözleri, ışık gölge etkisiyle mekânların estetiğine katkı sağlamaktadır.

Batı Anadolu'da bulunan inceleme konusu hamamlar yaklaşık beşyüz yıldır özgün niteliklerini koruyarak günümüze kadar ulaşmışlardır. Ancak, bakımsızlık ve yüzlerce yıldır dış iklim koşullarına maruz kalan yapılar için koruma müdahaleleri gerekmektedir. İncelenen hamam kubbelerinin yapım teknikleriyle ilgili korunması gereken bu özelliklerin gelecekte yapılacak koruma müdahaleleri sırasında korunması, bu özelliklerin kaybedilmemesi gerekir. □

TABLO 1 Osmanlı hamam kubbelerinde açıklık, yükseklik, kalınlık, ışık gözü boyutu ve sayısı

Kubbeler	Sayı	Açıklık (metre)	Yükseklik (metre)	Kalınlık (metre)	Işık gözü boyutu (cm)		Işık gözü (sayı)
					Dıştan	İçten	
Küçük açıklıklı	45	0.95 - 3.45	0.58 - 2.01	0.35 -	12 - 15	15 - 19	5 - 23
Orta açıklıklı	27	3.5 - 6	1.10 - 2.81	0.45 -	15 - 19	20 - 24	24 - 52
Büyük açıklıklı	7	6.05 - 12.65	3.15 - 5.10	0.60 -	19 - 25	25 - 30	53 - 72

• Bu makale, İYTE Mimarlık Bölümü'nde Prof. Dr. Başak İpekoğlu danışmanlığında 2011 yılında tamamlanmış olan "Architectural Characteristics and Construction Techniques of Domes in a Group of Ottoman Baths (Osmanlı Dönemi Bir Grup Hamam Kubbesinin Mimari Özellikleri ve Yapım Teknikleri)" isimli doktora tezine dayalı olarak hazırlanmıştır. Tezin ve bu makalenin hazırlanmasında görüş ve eleştirileriyle katkıda bulunan Prof. Dr. Başak İpekoğlu ve Prof. Dr. Hasan Böke'ye teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Cowan, H.J. (1977), The master builders: A history of structural and environmental design from ancient Egypt to the nineteenth century, John Wiley & Sons: New York.
- Croci, G. (1998), The conservation and structural restoration of architectural heritage, Computational Mechanics Publications, Southampton, UK.
- Çamlıbel, N. (1998), Sinan mimarlığında yapı strüktürünün analitik incelenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi Matbaası, İstanbul, Turkey.
- D'Ayala, D. (1993), "Analytical method for the assessment of the safety levels of domes", Third International Conference on Structural Studies, Repairs and Maintenance of Historical Buildings at Bath, England: Structural Repair and Maintenance of Historical Buildings III, 16 - 18 June 1993, C.A. Brebbia, R.J.B. Frewer (Eds.), Computational Mechanics Publications, Southampton and Boston, USA, 347-355.
- Escrig, F. and Varcargel, J. P. (1995), "Influence of constructive systems in the structural performance of ancient domes", STREMAH' 95, Structural Studies, Repairs and Maintenance of Historical Buildings IV: Dynamics, Repairs and Restoration, Vol. 2, Crete, Greece, 22-24 May 1995, C. A. Brebbia and B. Leftheris (Eds.), Computational Mechanics Publications, Southampton, UK, 179-188.
- Fielden, B.M. (2001), Conservation of historic buildings; structural elements I: Beams, arches, vaults and domes, The Architectural Press, Oxford, UK, 37-49.
- Hager, H. (1975), "Die kuppel des domes in Montefiascone. Zu einem borrominesken experiment von Carlo Fontana", Römisches Jahrbuch für Kunstgeschichte 15, 144-168.
- Heyman, J. (1967), "On shell solutions of masonry domes", International Journal of Solids and Structures 3(2), 227-241.
- Huerta Fernández, S. and Aroca Hernández-Ros, R. (1989), "Masonry Domes: A study on proportion and similarity", in: Proceedings of IASS 30th Anniversary World Congress, Vol. 1, Madrid, Spain, 11-15 September 1989, Cedex - Laboratorio Central de Estructuras y Materiales, Madrid.
- Huerta Fernández, S. (1990), Diseño estructural de arcos, bóvedas y cúpulas en España, ca. 1500 - ca. 1800, Ph.D. thesis, Universidad Politécnica de Madrid, Escuela Técnica Superior de Arquitectura, Madrid.
- Huerta, S. (2007), "Oval domes: History, geometry and mechanics", Nexus Networks Journal 9(2), 211-248.
- Lopez Manzanares, G. (2003), "The XVIIth century: Carlo Fontana's expertises", in: Proceedings of the First International Congress on Construction History, 20-24 January 2003, S. Huerta (Ed.), Instituto Juan de Herrera, Escuela Técnica Superior de Arquitectura, Madrid, 1307-1320.
- Mark, R. (1993), Architectural technology up to the scientific revolution: The art and structure of large-scale buildings, MIT Press, Cambridge - London, England.

- Mungan, I. (1988), "On the structural development of the Ottoman dome with emphasis on Sinan", Domes from Antiquity to the Present, in: Proceedings of the IASS-MSU International Symposium, İstanbul, Turkey, 30 May - 3 June 1988, Mimar Sinan University, İstanbul, 105-114.
- Reyhan, K. (2004), Construction techniques and materials of the Ottoman period baths in Seferihisar - Urla region, M.Sc. thesis, İzmir Institute of Technology, İzmir.
- Reyhan, K. (2011), Architectural characteristics and construction techniques of domes in a group of Ottoman baths, Ph.D. thesis, İzmir Institute of Technology, İzmir.
- Russo, V., Lignola, G.P., Cosenza, E., and Tucci, G. (2006), "Static history and structural assessment of masonry domes. The treasure of St. Gennaro's Chapel in Naples", SAHC'2006 - Proceedings of the 5th International Conference on Structural Analysis of Historical Constructions, New Delhi, India, 6-8 November 2006, P.B. Lourenço, P. Roca, C. Modena, and S. Agrawal (Eds.), University of Minho, Department of Civil Engineering, Macmillan India Ltd, Guimaraes, Portugal, 1461-1468.
- Uğurlu Sağın, E., Reyhan, K., İpekoğlu, B., Böke, H. (2011), "Investigation of construction techniques and material properties used in the domes of historical baths", in: Proceedings of WCCE-ECCE-TCCE Joint Conference 2 Seismic Protection of Cultural Heritage, Antalya, Turkey, 31 October - 1 November 2011, Turkish Chamber of Civil Engineers, IMO Publication, Ankara, 249-259.
- Yorulmaz, M., Ahunbay, Z. (1987), "Sinan camilerinde taşıyıcı sistem ve yapım teknikleri", in: Proceedings of II. International Congress on the History of Turkish and Islamic Science and Technology, İstanbul, Turkey, 28 April - 2 May 1986, I.T.U Research Center of History of Science and Technology, İstanbul, 123-143.

SOL ÜSTTE Kubbelerde düzenli dairesel sıralar halinde beş farklı tuğla örgü düzeni. (Resim 6)

SOL ALTTA Kubbe açıklığı-kubbe yüksekliği ilişkisi. (Resim 7)

Kubbe açıklığı-ışık gözü sayısı ilişkisi. (Resim 8)

ALTTA Tire Hekim Hamamı erkekler bölümü güneybatı halvet kubbesi, terrakotta künklerin tuğla örgüde kullanımı. (Resim 9)

Düzce (Hereke) Hamamı sıcaklık ana mekân kubbesi, örgünün biçimlenmesiyle oluşturulmuş altıgen biçimli dairesel üç sıra halinde ışık gözleri. (Resim 10)

Taksiarhis Kilisesi'nin Mimari Özellikleri

AYVALIK TARİHİ YERLEŞMESİNİN İLK OLUŞMAYA BAŞLADIĞI ALANDA YER ALAN TAKSİARHİS KİLİSESİ, 19. YÜZYIL RUM ORTODOKS KİLİSELERİNİN PLAN ŞEMASI, CEPHE DÜZENİ, AHŞAP KONSTRÜKSİYONU ETKİLEMESİ VE AYVALIK TARİHİ DOKUSUNUN İLK KİLİSE YAPISI OLMA ÖZELLİĞİNİ TAŞIMAKTADIR

Hatice Uçar

ÜSTTE Avludan üst sokağa erişim sağlayan merdivene ait görseller (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Alt sokaktan avluyu sınırlayan duvar cephesindeki çeşme ve avluyu sokağa bağlayan (Resim 2)

Giriş

Antik Dönemdeki adı "Kydonies" olan Ayvalık; M.Ö.6.Yüz Yıla

tarihlenebilmektedir. Bu dönemde Ayvalık; Midilli Şehir Devleti'nin tarımsal iç bölgesi olup, Midillililerin sahili olarak anılmaktadır. Kydonies: 1580 li yıllarda Midilli'den gelenlerin korsanlardan aldıkları malları Anadolu'dan gelen kaçakçılara teslim ettikleri sahil bölümünde kurulmuştur. İsmi ise; tepe bölümündeki mevcut yabancı ayva ağaçlarının varlığından aldığı söylenmektedir(Güçhan Şahin, 2003,s).

Ege Kıyısı tarihi yerleşmelerinin karakteristik özelliği olan Müslüman yerli halkın kırsal alana, ticaret ve denizcilikle uğraşan Rum halkın ise kıyı bölümüne yerleşmesi kuralının Ayvalık'ta da uygulandığı görülmektedir. Yakın zamanda yayınlanan 1653 tarihli belgeye bakıldığında: bu tarihte Ayvalık'ın oldukça zengin ailelerin yaşadığı bir şehir olduğu anlaşılmaktadır. 17. ve 18. Yüz yıllarda İzmir'in bir Doğu Akdeniz ticaret şehri olarak yükselişine paralel olarak bir ticari odak noktası konumuna gelen Ayvalık'ta burjuva kültürü görülmeye başlamıştır. İnşa edilen zeytinyağı fabrikaları ve sabun imalathaneleriyle Ayvalık neredeyse ticari bakımdan Ege'de rakipsiz bir kent konumunda idi. Kentte yer alan Gymnasion Kydonion Ege'nin sayılı yüksek okulları arasına girerken Ayvalık'ı da bir eğitim merkezi yapmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde özerk bir yerleşme olan Ayvalık'ta Müslüman ve Rum halk bir arada

yaşamıştır. Bu nedenle kent; bir arada yaşayan farklı etnik kökenli sakinlerin oluşturdukları farklı kültürel, sosyal ve ekonomik koşulların yoğun etkisi altında şekillenmiştir. Bu kent kültürünün oluşumu 1821de kesintiye uğramıştır. Ancak Lozan Antlaşmasının içeriği gereğince 1923'te imzalanan nüfus mübadelesi ile: Müslüman ve Rum halkın zorunlu olarak yer değiştirmeleri sonunda, Anadolu'da ve Ayvalık'ta mevcut farklı kültür etkilerinin giderek sona erdiği görülür.

Mübadeleden önce nüfusun çoğunluğunu Rumların oluşturması nedeniyle Ayvalık; Anadolu'da mübadelenin etkilerini en fazla barındıran kentlerden biridir.19. Yüz Yıl'da önemli bir ticaret ve eğitim merkezi olan Ayvalık'ta Rumların kendi sosyal, ekonomik ve kültür düzeylerini yansıtan, kentin tarihi dokusunun oluşmasında etkin rol oynayan ve kentin silüetine hâkim konumda olan kiliseler, zeytinyağı fabrikaları, sabun imalathaneleri, okul yapıları ve depolar inşa ettikleri görülmektedir. Bu yapılardan çoğunun mübadeleden sonra özgün işlevlerinden farklı işlevlerde kullanıldığı, bazılarının da boş bırakıldığı görülmektedir.

Bu yapılar arasında önemli örneklerden biri olan Taksiarhis Kilisesi; 19. Yüz Yılda inşa edilen kiliselerden biridir. İsmet Paşa Mahallesi'nde, 20 N III Pafta,459 ada, 10-12 parseller üzerinde yer alır. Sade bir kütle ve plan organizasyonuna sahip olan kilise; mekânsal karakteri ve iç mekânı süsleyen Rum Dönemi'ne ait bezemeleri ile dikkat çekmektedir. Yapının giriş cephesinde yer alan

yazıtta yapının bitiriliş tarihi olan 1844 yazılıdır. Yapıyı yapan kalfaların ise: Voyanikos ve Yannis olduğu belirtilmektedir. Kentin ilk oluşan mahallesinde, yüksek duvarların sınırladığı bir avlu içinde yer alır. Taksiarhis Kilisesi 1923'te imzalanan nüfus mübadelesinden sonra Maliye Hazinesi'nin mülkiyetine geçmiş ve daha sonra korunması için G.E.E.A.Y.K. nun 12/04/1980 gün ve 11962 sayılı kararıyla tescil edilmiş ve süresiz olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilmiştir. Halen aynı bakanlığa tahsislidir. Ancak yapı; bir müddet tekel tütün deposu olarak işlev görmüş ve orijinal işlevine uygun olmayan bu farklı işlevini sürdürdüğü dönemde, yapısal anlamda zarar görmüş ve yapısal bozulmalar oluşmuştur.

Bu çalışmada; Taksiarhis Kilisesi'nin mimari özellikleri incelenerek, 1923'te Cumhuriyet'in ilanından sonra Yunanistan ve Türkiye arasında yapılan mübadelenin bu kilisede oluşturduğu olumsuz etkiler irdelenmiştir. Bu kapsamda çalışma yapılırken bina yerinde incelenmiş, iç mekândan ve dışarıdan fotoğrafları çekilerek binanın hem restorasyon uygulamasından önceki hasarlı konumu belgelenmiş hem de yeni tamamlanan restorasyon uygulamasından sonra günümüzdeki konumu belgelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca 19. yy da inşa edilen Rum Ortodoks kiliseleri ve Taksiarhis Kilisesi ile ilgili olarak literatür ve üniversitelerin hazırladığı tezler de bilgi toplama aşamasında taranmış, ilgili belediyelerin, İl Müze Müdürlüğü'nün ve Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün arşivlerinde de konuyla ilgili olarak araştırmalar yapılmıştır. Bu bağlamda yerel halkın sözlü bilgilerine de başvurulmuştur. Ayvalık kent merkezinde yer alan ve günümüze kadar gelebilen 19. yy'a ait kiliselerden hasarlı olanların (bazı bölümleri yıkılmış veya toprak yüzeyinde sadece izleri görülerek arkeolojik kazı ile temelleri açığa çıkarılmayı bekleyen) da incelenmesinin ve restorasyon uygulamalarının yapılmasının başlangıcı olması ümidiyle Balıkesir İli Valilik Makamı'nın talepleri ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülecek olan restorasyon uygulamasında kullanılmak üzere yürütücülüğümde Taksiarhis Kilisesi'nin

“TAKSİARHİS KİLİSESİ SADE KÜTLESİ, PLAN ORGANİZASYONU MEKÂNSAL KARAKTERİ VE İÇ MEKÂNI SÜSLEYEN RUM DÖNEMİNE AİT BEZEMELERİYLE DİKKAT ÇEKMEKTEDİR”

1/50 ölçekli rölevaleri çıkarılmış, restitüsyon projesine bağlı olarak restorasyon projesi hazırlanmış ve Balıkesir İli Valiliği aracılığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na gönderilmiştir.

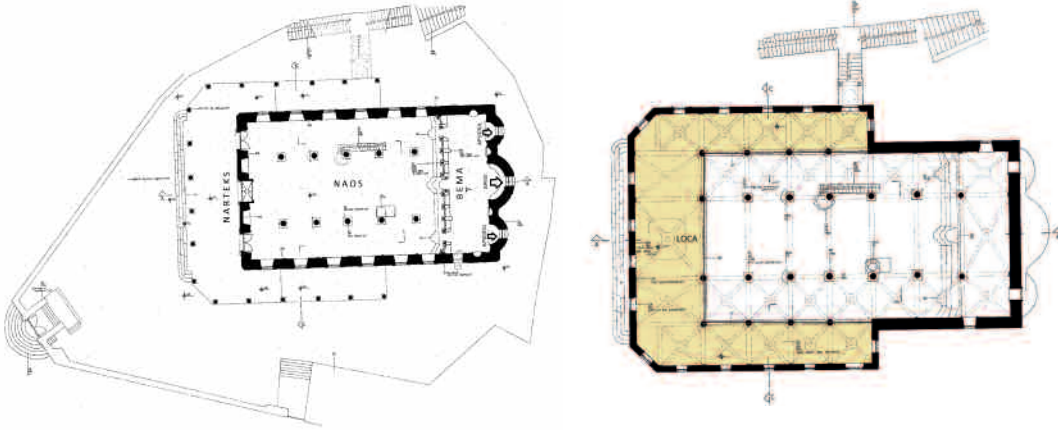
Bazilikal plan şemasına sahip olan yapının; üzeri alaturka kiremitle kaplı beşik çatı ile örtülmüştür. Kiliseyi çevreleyen avluya sokaktan; avlunun güney duvarı üzerinde, biri batı köşesinde diğeri orta bölümünde yer alan iki kapıdan girilmektedir. Kiliseye; avlunun arka cephesinde yer alan ve kilisenin avlusundan daha yüksek bir kotta konumlanan sokaktan kolaylıkla ulaşma imkânı sağlandığı da gözlenmektedir. Kilisenin sol yan(kuzey) cephesi önünde ve avluda yer alan, avluyu yan parselden sınırlayan duvara bitişik olarak tasarlanan taş basamaklı bir merdiven açık avluya ve kiliseye üst sokaktan kolaylıkla ulaşmayı sağlamaktadır (Resim 1).

Avluyu arka sokaktan sınırlayan ve günümüzde ayakta olan iki tane taş evin, kilisenin din adamlarının konakladığı evler olduğu yerel halk

tarafından belirtilmektedir. Avluda ve kilisenin kuzeyinde yer aldığı yazılı kaynaklarda belirtilen kilisenin papazının konakladığı ev günümüze gelememiştir (İpek Gündoğdu, 2003, 65.). Ayrıca Avlunun güney bölümünde kiliseye ait bir de müştemilat bulunur. Bu müştemilatın güney cephesi aynı zamanda avluyu alt sokaktan sınırlayan duvar konumundadır. Bu duvarın sokak cephesinde yer alan karakteristik Ayvalık Çeşmesi kilisenin inşa aşamasında avlu duvarı ile birlikte tasarlanmıştır. Müştemilatın batı cephesine bitişik olarak tasarlanan taş basamaklı merdiven kilisenin avlusunu sınırlayan duvarda konumlanan bir kapı aracılığı ile sokaktan avluya ulaşımı sağlar (Resim 2).

İç Mekân Kurgusu

Ayvalık kiliselerinin tamamında olduğu gibi Taksiarhis Kilisesi'nde de iç mekân; ibadet mekanına girişin ön hazırlık mekânı olan narteks, ibadetin yapıldığı ve kilisenin ana mekânı olan naos (Eyice, 1963, s.89.), sadece din adamlarının kullanımına ayrılan kutsal

mekan bema, doğu duvarında konumlanan ve ibadetin yönünü işaret eden, doğu cephe duvarından dışarıya doğru dairesel formlu olarak taşan ortadaki büyük, iki yandaki ortadakinden daha küçük boyutlarda olan üç tane apsisten ve narteksin üstünde yer alan ve kadınların kullanımına ayrılan U formlu bir locadan oluşmaktadır (Şekil 1).

Narteks

Avluda doğu batı istikametinde konumlanan bazilikal planlı kilisenin batı duvarı önünde yer alan narteks;

taş merdiven ile ulaşılır. Narteksi avludan sınırlayan beyaz gri karışımı renkli ve dairesel kesitli mermer sütunlar üstte birbirlerine birer taş kemerle bağlanmıştır. Sütun başlıklarının üzerine oturan kemerlerden itibaren başlayan ve düzgün kesme blok taşlardan örülen duvar narteksin üzerinde yer alan locanın ön cephesinde devam ettirilerek çatı saçağında sonlandırılmıştır. Mübadeleden sonra ön ve iki yan cephesi tuğla ile örülerek kapalı bir mekana dönüştürülerek özgün

“NARTEKSİ AVLUDAN SINIRLAYAN BEYAZ GRİ KARIŞIMI RENKLİ VE DAİRESEL KESİTLİ MERMER SÜTUNLAR ÜSTTE BİRBİRLERİNE BİRER TAŞ KEMERLE BAĞLANMIŞTIR”

kilisenin kuzey ve güney beden duvarlarının önünde de devam ettirilerek kiliseyi U şeklinde sarmaktadır. Avludan nartekse, narteksin önünde cephe boyunca devam ettirilen üç basamaklı düz bir

konumunu kaybeden narteks günümüzde devam eden restorasyon uygulaması sırasında bu duvarlar yıkılarak tekrar özgün konumuna kavuşturulmuştur.

Loca

Narteksin üzerinde konumlanan loca: biri kilisenin kuzey cephesinde, diğeri güney cephesinde yer alan iki merdiven aracılığıyla kilisenin avlusu ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Güney cephedeki merdiven; narteksin içinde yer alan düz ve tek kollu bir ahşap merdivendir.

Kilisenin kuzey cephesinde, avlunun kuzey bölümünden loca katına ulaşımı sağlayan ve loca katı ile aynı kotta konumlanan, üzeri bir kubbe ile örtülü olan ve ön cephesinde iki tane taş sütunun yer aldığı sahanlığa açılan çift kanatlı ahşap bir kapı yer alır. Avlunun kuzey bölümünde yer alan ve avluyu arka sokak ile ilişkilendiren tek kollu bir taş merdiven; kilisenin kuzey cephesi önünde ve loca kotunda konumlanan sahanlığa bağlanan ikinci bir taş merdiven ile bir ara sahanlıkta birleşir. Bu ara sahanlıktan birkaç basamaklı beton merdiven çıkılarak ulaşılan sahanlığa açılan çift kanatlı ahşap bir kapıdan locaya geçilir. Ayrıca bu her iki merdivenin bağlandığı ara sahanlığa bağlanan birkaç taş basamak inilerek kilisenin avlusunun kuzey bölümüne ulaşılır.

Narteksin üzerinde yer alan loca narteksin plan şemasını yansıtır. Naosu U şeklinde saran locayı naostan dairesel kesitli sütunlar sınırlar. Bu sütunlar üstte yarım daire formlu birer kemer ve sütun başlığının üzerinde yer alan ve her birinin arasında kesintisiz olarak devam eden gergi demiri ile birbirlerine bağlanmıştır. Narteksteki gergi demiri düzenlemesinin locayı naostan sınırlayan sütunlarda da aynen tekrarlandığı gözlenir. Her bir sütun başlığının üzerinde bulunan ikinci bir gergi demiri sütun ile kilisenin beden duvarını birbirine bağlamıştır. Ancak locanın ön cephesinin iki köşesinde yer alan birer sütunda sütun başlığının üzerinde üç tane gergi demirinin yer aldığı gözlenir. Bu gergi demirlerinden biri locayı naostan sınırlayan sütunların arasında kesintisiz olarak devam ederek locanın iki yan cephesinin sonlandığı her iki köşede yer alan birer sütunda yana dönerek her iki köşedeki sütunda da sütun ile kilisenin beden duvarı arasında devam eden gergi demiridir. Diğer iki gergi demiri de bu iki köşe sütunda yine sütun başlığının üst kotunda yer alan ve sütunu kilisenin ön ve yan beden duvarına bağlayan iki

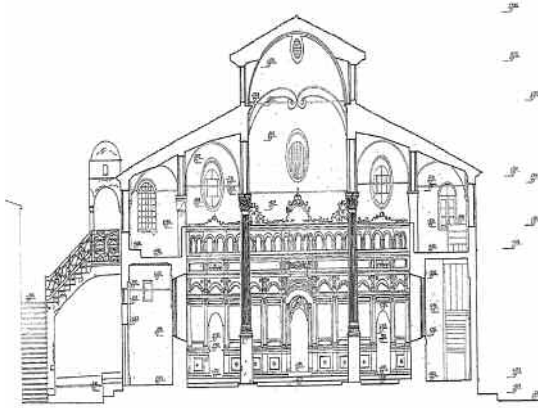

SOL ÜSTTE Taksıyarhis Kilisesi'nin zemin kat ve galeri kat planları
(Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 1)

SOL ALTTA Locaya ait görseller (Resim 3)

SAĞDA Taksıyarhis Kilisesi'nin naosuna ait en kesit (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 2)

Taksıyarhis Kilisesi'nin iç mekan görseli (Resim4)

demirdir. Locanın taban döşemesi narteksin tavan örtüsünü oluşturan ve eşit aralıklar ile tekrarlanarak yerleştirilen düz ahşap kirişlerden oluşmaktadır. Bu ahşap kirişlerin üzerine aynı genişlikteki ahşapların aralıksız olarak yan yana yerleştirilmesi ve alttaki ahşap kirişlere sabitlenmeleri ile oluşturulan ahşap taban kaplaması locaya narteksten ulaşımı sağlayan ahşap merdiven ile bütünlük arz etmektedir. Locanın taban döşemesi kotunda locayı naostan sınırlayan sütunların arasına yaklaşık bir metre yükseklikte iki yüzeyi de nitelikli alçı sıva ile kaplı korkuluk niteliğinde ahşap panolar yerleştirilerek dairesel kesitli sütunların arası kapatılmıştır. Panoların her birinin genişliği yan yana konumlanan iki sütunun arasındaki mesafe kadardır. Naostan locaya bakıldığında locanın taban döşemesi kotunda ve locanın naosa bakan cephelerinde sütunların arasında kesintisiz olarak devam eden 1.00 m. yükseklikte bir duvar izlenimi veren bu panolar; locanın naosa bakan cephelerinde yer alan korint başlıklı sütunlar ve bu sütunları üstte birbirine bağlayan ve kesintisiz olarak devam eden yüzeyleri alçı sıvalı ahşap kemerler ve gergi demiri ile bütünlük oluşturarak locayı naostan düşeyde ayıran süslü bir cephe izlenimi bırakmaktadır. Loca ön ve yan beden duvarlarında yer alan pencereler sayesinde ferah bir mekandır.

Locanın tavanı yan yana iki sütunu üstte birleştiren kemer ile bu iki sütunun her birinden kilisenin beden duvarına dik olarak atılan birer kemerin ve kilisenin beden duvarının bu iki yan kemer arasında kalan bölümünün tavanda sınırladığı dörtgen alanda

oluşturulan birim çapraz tonozların yan yana yerleştirilmesi ile örtülmüştür. Yük çapraz tonozun merkezinden çapraz tonozu altta dört kenarında sınırlayan ahşap kemerlerin köşelerine atılan birer ahşap kaburga aracılığı ile alttaki bu dört kemere ve bu dört kemeri taşıyan iki sütuna ve kilisenin beden duvarına aktarılır. Çapraz tonozların locaya bakan iç yüzeyi de sütunlar ve korkuluk panoları gibi nitelikli alçı sıva ile sıvanarak iç mekânda bütünlük sağlandığı gözlenir (Resim 3).

Naos

Kilisenin batı duvarında aralıklı olarak konumlanan üç kapıdan, ortadaki orta nefe, iki yandaki birer kapıdan da yan neflere geçilir. Ortada yer alan kapı iki yandakinden daha büyüktür. Ortada yer alan kapıdan önce küçük bir rüzgârlığa geçilir. Rüzgârlıktan çift kanatlı ve üzerinde çeşitli renklerde camların bulunduğu bir ahşap kapıdan geçilerek orta nefe ulaşılır. Bu çift kanatlı ve yeşile boyanmış camlı kapı camekânlı bir ahşap bölmenin orta aksında yer alır (Şekil 2, Resim 4). Narteksten orta nefe geçişi sağlayan orta kapı ve renkli camlarla süslenmiş camekanlı rüzgârlık düzenlemesine Ayvalıkta Hagia Triada Kilisesinde de karşılaşılar.

Üç nefli olan naosta; orta nef yan neflerden daha geniş olup, yan neflerden birer sütun sırası ile ayrılmıştır. Sütun sırasının her birinde dairesel kesitli altı adet sütun yer alır. Bu iki sütun sırasının her biri: naosun zemininden 15cm. yükseklikte konumlanan ve sütun sırasının altında kesintisiz olarak devam ettirilen mermer kaplamalı zemine oturtulmuştur.

Mermer kaplamalı zemin; orta nefin taban döşemesini yan neflerden ayıran bir etki bırakmaktadır. Ayrıca sütunların her birinin; ortada taşıyıcı bir ahşap direğin çevresinin aralıklı olarak bağdadi çıtalar çakılarak kaplanması ve bu kaplamanın yüzeyinin de alçı ile sıvanmasıyla oluşturulduğu; naosta günümüzde mevcut hasarlı sütunların incelenmesinden anlaşılmaktadır. Sütunların tamamının korint nizamında alçıdan bir başlıkla süslenildiği, altın varak uygulanan korint başlıktaki yaprakların; bemayı naostan sınırlayan ikonostasis ve ortanefin tavanını örten beşik tonoz yüzeyini süsleyen canlı renklerdeki ikonlarıyla ve yan nefler ile locanın tavan örtüsünü oluşturan ve tekrar eden aynı ebatlardaki bezemeli çapraz tonozlar ile birlikte naosa çok zengin bir görünüm kazandırdıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca iç mekandaki bu zengin süslemelerin varlığı Rum Ortodoks kiliselerinde iç mekana verilen önemi yansıtmaktadır (İpek Gündoğmaz, 2003, 54)

Bemayı naostan ayıran Barok –Ampir üsluplu motifler ile süslü ikonostasis kilisenin en gösterişli elemanıdır. İkonostasisin alt bölümünde, giriş apsis aksının sağında 4, solunda da 5 tane olmak üzere toplam 9 tane ikon panosu yer alır. Dikdörtgen formlu olan bu panoları iki düşey kenarından sınırlayan mermer görünümlü alçı kaplamalı sütunlar üstte birbirine mermer görünümlü alçıdan bir kemerle bağlanmıştır. Ancak orijinalinde bu panolarda yer alan ikonlar mübadeleden sonra çalınmıştır (Resim 5). İkonostasiste özgününde biri orta nefin giriş apsis aksı üzerinde, diğer ikisi de iki yan nefin orta aksı üzerinde

SOLDA Taksıyarhis Kilisesi'nin ikonostasis ait görsel(Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Resim 5)

ALTTA Taksıyarhis Kilisesi'nin ambon ve ahşap vaiz kürsüsüne ait görseller (Resim 6)

SAĞ ÜSTTE Bemayı içeren boy kesit (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 3)

SAĞ ALTTA Taksıyarhis Kilisesi'nin tavan örtüsünün iç mekan bezemelerine ait görseller (Resim 7)

konumlanan üç kapı bulunur. Ancak orta nefin aksında yer alan kapı sonradan kapatılmıştır.

Naosta ikonostasisin önünde ikonostasisin cephesi boyunca devam eden mermer kaplamalı ve üç basamaklı dekoratif bir merdiven yer alır. Naosta bulunan ve ikonostasisten sonra en önemli öge olan ambon özgününde oldukça bezemelidir. Orta nefin solunda yer alan sütun sırasında

inmektedir. Özgün konumuyla günümüze gelemeyen ambon kilisenin günümüzde geçirdiği restorasyon uygulaması ile özgün konumuna kavuşturulmuştur. Naosun sağında yer alan sütun sırasında ise bir despot koltuğu bulunur. Koltuğu sağında ve solunda sınırlayan mermerden düşey elemanın ön cephesi bir kuğu kuşu figürü şeklinde biçimlendirilmiştir. Ancak soldaki kuş figürünün başı

üstte birer yarım daire kemerle sonlanan pencereler naosun iç mekânını aydınlatan başlıca öğelerdir.

Bema

İkonostasisin önünde konumlanan üç basamaklı merdiven çıkılarak ikonostasisin sağ yan nefin bakan bölümünde yer alan bir kapı boşluğundan bemaoya geçilir. İkonostasisin bemaoya bakan cephesi alçı sıvalı yalın bir duvardır. Bemada kilisenin doğu duvarında; ortada büyük bir apsis, iki yanında da birer yan apsis yer alır. Büyük apsis ve iki yan apsisin düşey aksı üzerinde dikdörtgen formu ve üstte birer kemerle sonlanan birer pencere yer alır. Aynı duvarda, üstte; büyük apsis ve iki yan apsisin düşey aksı üzerinde konumlanan elips formu birer tepe penceresi ile bemanın iki yan duvarında ve loca kotunda konumlanan dikdörtgen formu ve üstte yine bir kemerle sonlanan birer büyük pencere yer alır. Bema bu iki büyük pencere ve apsis duvarında

“BEMAYI NAOSTAN AYIRAN BAROK-AMPİR ÜSLUPLU MOTİFLERİYLE SÜSLÜ İKONOSTASİS VE ÖZGÜNÜNDE BEZEMELİ OLAN AMBON KİLİSENİN EN GÖSTERİŞLİ ELEMANIDIR”

bulunan ve orta nefi yönlendirilen ambonun gövdesine yerleştirilen kare formu panoların her birinin içine ikonlar yerleştirilmiştir. Gövdenin altında konumlanan kaide üçgenlere ayrılmış ve zemine doğru incelenerek

kesilerek alınmıştır (Resim 6).

Orta nefin tavan örtüsü yan neflerden daha yüksek olup, tavanı taşıyan ahşap duvarlara açılan elips formu pencereler ile naosun beden duvarlarına açılan dikdörtgen formu ve

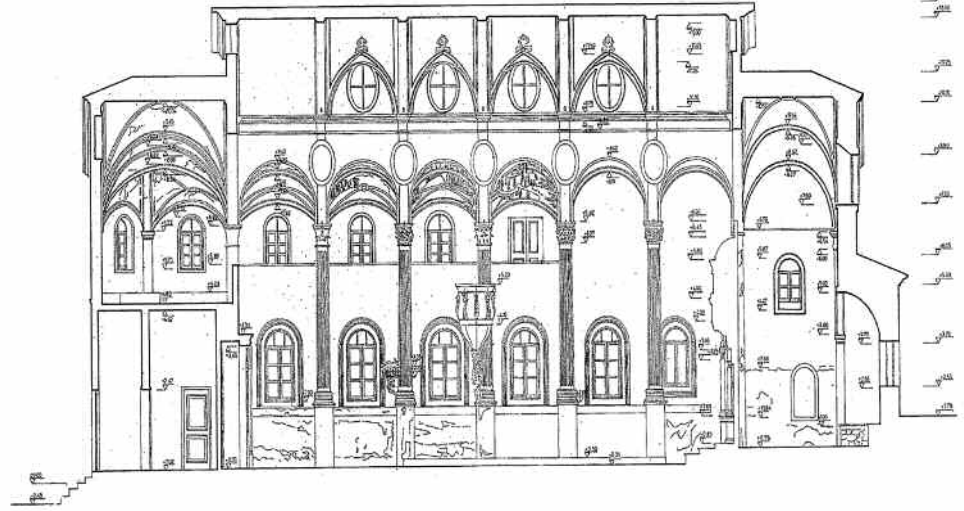

konumlanan pencereler sayesinde oldukça ferah bir mekandır (Şekil 3). Kilisenin güney cephesinde dinadamlarının avludan bemaya doğrudan geçişini sağlayan bir kapı bulunur.

Taksiarhis Kilisesi'nin Yapısal Özellikleri

Taksiarhis Kilisesinde beden duvarları, Rum Ortodoks kiliselerinin yapım tekniklerinden biri olan Düzgün kesme blok taşlardan yığma sistemde inşa edilmiştir. U formulu narteksi avludan sınırlayan sütun dizisi beyaz gri renkli mermerdendir. Bu sütunları üstte birbirine bağlayan taş kemerlerden itibaren başlayan ve locanın çatı saçağına kadar devam eden düzgün kesme blok taştan örülen locanın beden duvarları naosun beden duvarlarıyla bütünlük oluşturmuştur. Apsis cephesi olan doğu cephesinde düzgün kesme blok taşların düşey derzlerine bir sıra oluşturacak şekilde üst üste konulan renkli küçük taş paçalarının düşey derzlerdeki tekrarı bu cepheden dışarı taşan dairesel formlu apsisler ile beraber doğu cephesine zengin bir görünüm kazandırmıştır. Kilisenin plan şemasını dışarı yansıtan orta nefin yan neflerden yükselen ahşap duvarları ve orta nefin üzerini örten içte ahşap beşik tonoz dışta ahşap beşik çatının yükünü orta nefi yan neflerden ayıran sütun sırası taşır. Loca ve yan neflerin üstünü örten içte çapraz tonoz dışta tek tarafa eğimli olan çatıların yükünü ise kilisenin beden duvarları ve orta nefi yan neflerden sınırlayan sütun sırası taşımaktadır.

Tavan Örtüsü; Dışarıdan beşik çatı ile örtülen orta nef, içerden beşik tonozla örtülüdür. Loca ise dışarıdan; kuzey ve güney cephelerinde; tek tarafa eğimli, batı cephesinde ise cephenin düşey aksı üzerinde belli bir bölüm düz olarak bırakıldıktan sonra sağında ve solunda yer alan birer mahya aracılığı ile iki yana eğimli (beşik) bir çatı ile örtülüdür. Locanın tavanı iç mekânda aynı ebatlarda oluşturulduğu gözlenen çapraz tonozların tekrarı ile örtülüdür. Çapraz tonozların ara kesitlerinde yer alan şerit profilli alçı süslemeler, çapraz tonozun merkezinde birleştirildikten sonra merkeze oldukça gösterişli bir çiçek motifli yerleştirilmiştir. Locanın ve yan neflerin tavan örtüsünü oluşturan bu çapraz

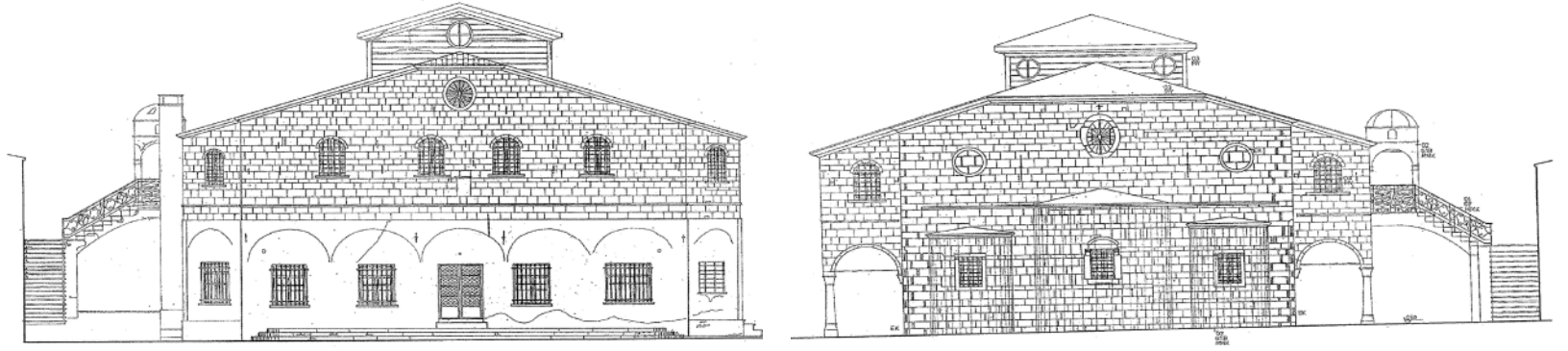

tonozların her birinde aynen tekrarlanan alçı süsleme biçimi ikonostasisin altın varaklı süslemeleri ve canlı renklerdeki dini içerikli tabloları ile korint üsluplu sütun başlıklarının altın varaklı yaprakları, orta nefi yan neflerden ayıran her iki sütun sırasının üstünde devam eden kemerlerin kavislerinde bulunan aziz portreleri, orta nefin beşik tonoz tavanında ve alınlıklarda bulunan canlı renklerdeki dini konulu resimler (Akın, 2001,36., Erol, 2003,78.) ile birlikte kilisenin iç mekânına oldukça zengin ve anıtsal bir görünüm kazandırmışlardır (Resim 7). Gerek loca ve yan nefleri örten çapraz tonozları gerek orta nefi örten beşik tonozu oluşturan ahşap kaburgaların arasında sıralanan bağdadi çıtaların oluşturduğu yüzey nitelikli alçı sıva ile sıvanmıştır. Kilisenin iç mekanında alçı yüzeylere işlenen bu dini içerikli tablolar, alçıdan çiçek motifleri ve alçıdan şerit silmeler Rum döneminin resim ve süsleme sanatını günümüze yansıtan belgelerdir.

Taksiarhis Kilisesi'nin Cephe Özellikleri

Monoblok bir kütle olduğu gözlenen Taxiarchis Kilisesi'nde cephe düzenlemesi; Rum Ortodoks kiliselerinin cephe düzeni özelliklerini taşımaktadır (Karaca, 1996, 30 4.). Ayrıca kilisenin cephelerinin açık avlusunun çevresinde ve mahallede konumlanan ve Neoklasik Üslupta inşa edilen evler ile uyumlu olduğu gözlenmektedir. Ağır ve masif kütlelerin doğu ve batı istikametinde devam eden orta aksı üzerinde yer alan ve orta nefi yan neflerden ayıran iki sütun sırasının üzerine oturan ve yan neflerden yükselerek düşeyde devam eden, üzeri alaturka kiremit ile kaplı bir beşik çatı ile örtülen ahşap kütle dışarıdan bakıldığında kilisenin ağır ve masif görünümünü hafifleten bir etki bırakmaktadır. Ayrıca bu kütlelerin ahşap kaplamalı beden duvarlarının ve üzerinde yan yana ve aralıklarla sıralanan elips formlu pencereler ile beraber kilisenin monoblok külesine

her cephede zengin bir görünüm kazandırdığı gözlenir. Locanın taban döşemesinin dış cepheye yansıyan şerit profilli taş silme biçimindeki izi ile naosu, ve bemaı aydınlatan, dış cephede mor renkli Sarımsak Taşı'ndan birer taş söve ile sınırlanan dikdörtgen biçimli ve üstte birer kemerle sonlanan pencereler ile locanın beden duvarlarında yer alan pencereler kilisenin monoblok kütesini narteksin cephelerinde yer alan mermer sütunlar ile beraber dış cephelerde süsleyen başlıca öğelerdir. Ancak locanın beden duvarlarında yer alan pencereler naosun beden duvarlarında yer alan pencereler ile aynı formu fakat sövesiz yalın pencerelerdir (Şekil 4, 5).

Kilisenin Tekel Tütün deposu olarak kullanıldığı süreçte bakımsızlıktan, çatıdan akan yağmur suyundan ve insanların verdiği zarardan hasar gören resimler, aziz portreleri, alçı motifler kilisenin günümüzde geçirdiği restorasyon uygulaması sırasında orijinal malzemeleri ve orijinal renkleri dikkate alınarak bir İtalyan ressam tarafından onarılmıştır. Rutubetten kaynaklanan taşıyıcı sistem ve tavan örtüsünün ahşap konstrüksiyon ve bağdadi çitallerinden hasarlı olanlar yenilenmiş ve kilisenin ahşap

elemanlarının tamamı konumlarına uygun şekilde daldırma ve sürme usulüyle emprenye edilmiştir. Beden duvarlarında yer alan hasarlı taşlar da onarılmıştır. Taksiarhis Kilisesi bu restorasyon uygulaması ile özgün konumuna kavuşturulmaya çalışılmıştır.■

Hatice Uçar, Yrd. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Akın, B (1998) Ayvalık'ta Rum Dönemine Ait Beş Kilise, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Lisans Tezi, Ankara
- Arı, K (1995) Büyük Mübadele ve Türkiye'de Zorunlu Göç (1923-25) Ankara, Türk Vakfı Yurt Yayınları
- Bayraktar B (1998) Osmanlı'dan Cumhuriyete Ayvalık Tarihi, Ankara, AKDITYK Atatürk Araştırma Merkezi
- Erol, A Ö (2003) Ege Bölgesi Rum Ortodoks Kiliseleri, İzmir. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Erim, H (1948) Ayvalık Tarihi, Ankara Güney Matbaacılık ve Gazetecilik TAO
- Eyice, S (1963) Son Devir Bizans Mimarisi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Hançerlioğlu, O (1993) Dünya İnançları Sözlüğü (2.Baskı) İstanbul Evrim Mtb.
- İter F (1994) Bazı Örneklerle Osmanlı Dönemi Mimarlığında XIX.yy Ege Bölgesi Kiliseleri: Gökçeada-Ayvalık-Selçuk Ankara: Türk Tarih Kurumu B.
- İpek Gündoğmaz, G (2003) Ayvalık Tarihi Kent Merkezindeki Kiliselerin İncelenmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bil.Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir
- Karaca, M Z (1996) İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri (2.Baskı) İst.

- Karaca, M Z (2000) İstanbul'da Tanzimat Öncesi Osmanlı Dönemi Rum Ortodoks Kiliseleri, Ankara Hacettepe Üniversitesi Sos. Blm. Enst.
- Psarros D (2004) "Ayvalık'ın Kydonies Kentsel Tarihi", Ege'nin iki yakası-1 Ayvalık Kent Tarihi çalışmaları, Neriman Şahin Güçhan, Basılmamış bildiri kitabı ,2-7
- Uçar H ve Güney Y (2007) 19.yy Ayvalık'ta Ahşap Konstrüksiyon Rum Ortodoks Kiliseleri, Balıkesir Üniversitesi BAÜAP destekli Bilimsel Araştırma Projesi

ÜSTTE Taksiarhis Kilisesi'nin batı ve doğu cephesi çizimi ve detayına ait görseller (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 4)

ALTTA Taksiarhis Kilisesi'nin kuzey ve güney cephelerinin çizimi ve detayına ait görseller (Kaynak: Hatice Uçar arşivi, 2001) (Şekil 5)

